RAPPORT 385
2013

Lärarnas yrkesvardag

En nationell kartläggning av
grundskollärares tidsanvändning

Skolverket

Lärarnas yrkesvardag

En nationell kartläggning av
grundskollärares tidsanvändning

Förord

År 2011 initierade Skolverket ett projekt med uppgift att göra en riksrepresentativ studie av grundskollärares yrkesvardag genom att undersöka hur grundskollärare använder tiden till olika arbetsuppgifter. Under vårterminen 2012 samlade projektet in data till studien. Statistiska Centralbyrån (SCB) ansvarade för datainsamlingen på uppdrag av och i samråd med Skolverket. Denna rapport är den första avrapporteringen från studien.

Rapporten är sammanställd av Anders Fredriksson och Anneli Melén. Projektgruppen på Skolverket har därutöver bestått av Karin Hedin, Sandra Mardones Larsson och Pär Millstam. Kajsa Ellegård och Katerina Vrotsou, vid Linköpings universitet, har utfört delar av analysen på uppdrag av Skolverket.

Även Jonas Bjermo, Helena Herlitz och Hedvig Modin vid Skolverket, har arbetat med studien. Dessutom har ytterligare en rad medarbetare, i olika skeden av projektet, lämnat värdefulla synpunkter på arbetet.

Stort tack till alla lärare som deltog i studien.

Skolverket april 2013

Anna Ekström	*Anders Fredriksson*
Generaldirektör	Projektledare

Innehåll

Sammanfattning **6**

1. Inledning **12**
Bakgrund 12
Studiens syfte och frågeställningar 15
Studiens genomförande 16

2. Övergripande mönster i grundskollärares tidsanvändning **20**
Aktiviteter och aktivitetskategorier i studien 20
Fördelningen av tid på olika aktivitetskategorier 25
Arbetsuppgifternas förekomst under arbetsdagen 31
Arbetet i skolan, hemmet och på annan plats 32
Arbetsveckans struktur 34
Terminens struktur 37

3. Fördjupad analys av grundskollärares tidsanvändning **40**
Genomföra undervisning 40
Administrativt och praktiskt kringarbete 45
Planera undervisning 47
Bedömning och dokumentation av elevers utveckling 49
Omsorg och ordning 51
Reflektion och kompetensutveckling 55
Återkoppling av elevers kunskapsutveckling 59

4. Skillnader i och uppfattningar om tidsanvändningen **62**
Tidsanvändningen i olika grupper av grundskollärare 62
Skillnader mellan grundskollärare som undervisar i olika årskurser 63
Skillnader mellan grundskollärare som undervisar i olika ämnen 64
Skillnader mellan grundskollärare med olika bakgrund 65
Skillnader mellan grundskollärare som arbetar i olika typer av skolor 66
Grundskollärarnas uppfattningar om tidsanvändning 68

5. Diskussion **74**
Sammanfattning av studiens huvudsakliga resultat 74
Varför ser grundskollärarnas tidsanvändning ut som den gör? 78
Skolverkets kommentarer till resultaten 83

Referenser **90**

Bilaga 1. Mer om studiens genomförande **94**

Sammanfattning

Sammanfattning

Lärares arbetstid är en viktig resurs. Hur tiden används skapar förutsättningar för såväl kvalitet som likvärdighet i skolan. Samtidigt har det under senare år kommit flera rapporter som pekar på att läraryrket har förändrats. Lärarna förväntas utföra allt fler uppgifter inom sin arbetstid, utöver de traditionella undervisningsuppgifterna.

Det behövs en diskussion om hur skolan kan bli bättre på att ge lärarna goda möjligheter att utnyttja sin arbetstid som en resurs för att alla elever ska nå målen i skolan. Som utgångspunkt för en sådan diskussion behövs mer kunskap om hur lärare använder sin tid.

Det övergripande syftet med den här studien är att ge en nationell bild av hur grundskollärares yrkesvardag ser ut genom att undersöka hur grundskollärare använder sin tid. Data har samlats in med hjälp av så kallade tidsdagböcker där ett riksrepresentativt urval av grundskollärare angett vad de använder sin tid till under ett dygn vardera. Det betyder att det är lärarnas egenrapporterade tidsanvändning som ligger till grund för studien. Totalt har 3 626 lärare fyllt i tidsdagboken. Undersökningen har genomförts under vårtermin 2012, från och med januari till och med juni.

Fördelningen av tid på olika arbetsrelaterade aktiviteter

Studien visar att arbetet med att genomföra undervisning är den arbetsuppgift som grundskollärarna anger tar mest tid i anspråk – i genomsnitt 34 procent av den totala tiden till arbetsrelaterade aktiviteter. Efter arbetet med att genomföra undervisning är administrativt och praktiskt kringarbete, planering av undervisningen, bedömning och dokumentation av elevers utveckling samt omsorg och ordning de fyra arbetsuppgifter som grundskollärarna rapporterar är de mest framträdande i deras yrkesvardag. De upptar omkring 10 procent vardera av den totala tiden. Resterande drygt 20 procent av grundskollärarnas arbete går åt till reflektion och kompetensutveckling, återkoppling, återhämtning under arbetsdagen, förflyttningar under arbetstid, samt övriga arbetsrelaterade aktiviteter. I genomsnitt används omkring 45 procent av grundskollärarnas totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter till tid med elever.

Studien visar också att grundskollärare i centrala delar av sin yrkesutövning arbetar ensamma. Det gäller både tiden till planering respektive genomförande av undervisningen men också arbetet med att analysera och dokumentera elevers utveckling. De relativt få grundskollärare som arbetar tillsammans med kollegor, gör det dock under en relativt stor del av sin arbetstid, såväl i tiden till planering och genomförande av undervisningen som i arbetet med att analysera och dokumentera elevers utveckling.

Yrkesvardagens struktur

Yrkesvardagens struktur handlar om när grundskollärarnas arbetsdagar börjar och slutar. Men den handlar också om när under dagen, veckan och terminen som grundskollärare genomför olika typer av arbetsuppgifter och om det finns arbetsuppgifter som är kopplade till särskilda platser.

Många grundskollärare har en annan arbetstidsreglering som innebär att de i viss mån kan välja när och var delar av arbetstiden ska förläggas. Studien visar att grundskollärares genomsnittliga arbetsdag börjar strax före klockan 08.00 och avslutas på skolan mellan klockan 15.00 och 17.00. Många grundskollärare anger även att de arbetar ett pass på kvällen. Arbetsdagen ser i princip likadan ut oavsett veckodag, bortsett fredagar då lärare rapporterar att de slutar tidigare och inte arbetar hemma på kvällen i samma utsträckning.

Enligt grundskollärarnas dagboksregistrering ägnar en heltidsarbetande grundskollärare i genomsnitt 9 timmar och 40 minuter om dagen till arbetsrelaterade aktiviteter. Den genomsnittliga arbetsveckan uppgår till omkring 48 timmar. De flesta grundskollärare – åtta av tio – uppger att de arbetar under helgen. Av de lärare som arbetat på helgen är det cirka hälften som anger att de arbetat mer än 2 timmar. Närmare två av tio uppger att de arbetar fem timmar eller mer under helgen.

Studien visar också att hemmet är en viktig arbetsplats för grundskollärare. Mellan 20 och 40 procent av arbetet med att planera undervisning, bedömning och dokumentation av elevers utveckling respektive reflektion och kompetensutveckling gör grundskollärare i hemmet.

Skillnader i tidsanvändningen mellan olika grupper

Studien ger möjligheter att undersöka skillnader mellan olika grupper av grundskollärare med avseende på bland annat kön, ålder, år i yrket, undervisningsämnen, årskurs och var i landet läraren arbetar. Även skillnader med hänsyn till skolstorlek, antal skolor läraren arbetar på, skolhuvudman och föräldrarnas utbildningsnivå på skolan, kan analyseras i studien.

Det råder över lag stora likheter i tidsanvändningen mellan de grupper av grundskollärare som kan jämföras i studien. På en genomsnittlig nivå verkar det alltså inte spela någon större roll för tidsanvändningen vilken bakgrund grundskollärare har, såsom antal år i yrket eller kön. Grundskollärare fördelar också tiden på i princip samma sätt i olika delar av landet.

Även om den övergripande bilden är att det råder stora likheter mellan olika grupper av grundskollärare när det gäller hur de använder sin tid, påvisar studien några skillnader. Tidsanvändningen ser exempelvis olika ut bland lärare som undervisar i olika årskurser. Ju äldre elever grundskollärarna undervisar desto mer tid lägger de på rättning och bedömning samt administration. Analysen

visar också att ju lägre årskurser lärarna undervisar i, desto mer arbetar de tillsammans med kollegor. Studien visar även att tidsanvändningen ser delvis olika ut bland grundskollärare som arbetar på två skolor eller fler jämfört med de lärare som bara arbetar på en skola.

Grundskollärarnas uppfattningar om sin tidsanvändning

I en enkät som följde med dagboken har grundskollärarna, i två frågor med öppna svar, fått ange vad de tycker att de lägger för mycket respektive för lite tid till i sitt arbete. En majoritet av grundskollärarna uppger att de lägger för mycket tid på administration och dokumentation. Utöver administration och dokumentation är dels elevvård och småprat med elever, dels möten, de två delar av läraryrket som grundskollärarna anser att de använder för mycket tid till. Grundskollärare anger att de använder för lite tid till att planera och genomföra undervisningen, samt till reflektion kring undervisningen och lärar-uppdraget.

Skolverkets kommentarer till resultaten

Studiens resultat väcker flera viktiga frågor

Alla elever har rätt till en likvärdig utbildning av god kvalitet. Hur lärarna arbetar är av stor vikt för kvaliteten i undervisningen. Tiden är en förutsättning för kvaliteten i undervisningen. Hur lärare fördelar sin tid till olika arbetsuppgifter skapar förutsättningar för lärarna att bedriva en undervisning med god kvalitet. Studien är den första nationella utvärderingen i sitt slag och väcker flera frågor som är viktiga i diskussionen om hur skolan kan bli bättre på att tillvarata lärares tid som en resurs för ökad måluppfyllelse i skolan. Varför ser strukturen i yrkesvardagen ut som den gör och vilka är orsakerna till den fördelning av arbetstiden som framkommer i studien? Vad är orsakerna till att grundskollärare arbetar i huvudsak ensamma med centrala delar av läraryrket? Varför är det så pass stora likheter i tidsanvändningen mellan de olika grupper av grundskollärare som jämförs i studien? Varför framhåller grundskollärarna att i synnerhet administration och dokumentation tar för mycket tid i anspråk? Rapporten diskuterar dessa frågor men ytterligare studier behövs för att förstå orsakerna bakom de resultat som studien visar på.

Aktörer som skapar förutsättningar för läraryrket

Skolverket konstaterar att aktörer på samtliga nivåer i systemet har ansvar för villkoren i läraryrket. Både staten och skolans huvudmän, som reglerar och anger riktlinjer för lärares arbete, har ett ansvar för att lärarnas tid används på ett sätt som stärker förutsättningarna för skolan att bedriva en likvärdig utbild-

ning av god kvalitet. Det är viktigt att staten, som fastställer normer för hur lärare ska arbeta genom skollagen och nationella styrdokument, beaktar hur de krav som staten ställer påverkar förutsättningarna för lärare att arbeta på ett sätt som skapar kvalitet och likvärdighet i skolan. Skolans huvudmän och rektorer har också en viktig funktion när det gäller att skapa förutsättningar för lärares arbete. Även lärarna har ett ansvar och handlingsutrymme att inom ramen för de förutsättningar som stat, huvudman och rektor ger, använda sin tid på ett sätt som leder till att eleverna uppnår de nationella målen och stimulerar elevernas vilja och lust att lära mer.

Värna tiden till det som skapar kvalitet i undervisningen

Skolverket anser att en grundläggande princip i diskussionen om lärares yrkesvardag och tidsanvändning bör vara att lärare i första hand ska använda tiden till det som gynnar elevers kunskapsutveckling. Att genomföra undervisning är lärares huvuduppgift och en förutsättning för lärande i skolan. För att lärare ska kunna genomföra undervisning av god kvalitet, krävs att de har tid till planering av undervisningen. Det krävs också att de har tid att arbeta med rättning och bedömning av elevers arbete, analys och dokumentation av elevers utveckling samt återkoppling av elevernas kunskapsutveckling till elever och föräldrar.

Läraryrket är ett intellektuellt yrke, som ska präglas av kritisk reflektion. Forskningen påpekar att reflektionen kring undervisningen ständigt måste vara närvarande i skolan om lärarna ska stå väl rustade i arbetet med att ge alla elever möjligheter att nå målen. Lärare behöver också kontinuerlig kompetensutveckling, särskilt i en tid då nya politiska reformer ställer nya krav på lärare.

Värna tiden tillsammans med eleverna

Lärande kan ske i allt arbete tillsammans med eleverna, det vill säga inte enbart under lektionerna och andra strukturerade undervisningssituationer. Lärare har också ett uppdrag som omfattar mer än arbetet med att planera och genomföra undervisningen. Läraren har bland annat ett ansvar för arbetet med att skapa trygghet och studiero i skolan. Läraren ska också uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av diskriminering och kränkande behandling. Läraren ska även samarbeta med hemmen i elevernas fostran och klargöra skolans normer och regler som en grund för arbetet och för samarbete.

Att arbeta tillsammans stärker förutsättningarna för kvalitet och likvärdighet

Att studien visar att grundskollärarYrket i hög grad är ett ensamarbete i fråga om planering och genomförande av undervisningen samt analys och dokumentation av elevers utveckling är värt att uppmärksamma, både ur ett kvalitets- och likvärdighetsperspektiv. Erfarenheter visar att det finns stora pedagogiska förtjänster med att lärare tillsammans analyserar uppläggning och genomförande av undervisningen. Förutsättningarna för likvärdigheten i skolsystemet påverkas också av att lärare arbetar tillsammans med sina kollegor. Gemensam planering av undervisningen utifrån styrdokumenten ökar möjligheten till likvärdighet i genomförandet av undervisningen.

Skapa goda förutsättningar för lärare att dokumentera arbetet i skolan

Att vara lärare innebär att det egna arbetet ska dokumenteras. Det finns flera skäl till varför dokumentationen har en viktig funktion i lärares arbete. Ett viktigt skäl är att det stärker elevens rätt till en likvärdig utbildning av god kvalitet. Ett annat skäl är att dokumentationen är betydelsefull för att skolan ska kunna leva upp till skollagens krav att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.

För att dokumentationen ska fungera som det är tänkt är det angeläget att lärare har goda förutsättningar att arbeta med dokumentation i skolan. Huvudmännen har ansvar för att skapa förutsättningar för lärare att dokumentera arbetet på ett sätt som överensstämmer med de nationella bestämmelserna.

1

Inledning

1. Inledning

Bakgrund

Alla elever har rätt till en likvärdig utbildning av god kvalitet. Lärares arbetstid är en viktig resurs för att skapa förutsättningar för alla elever att nå målen. Hur lärarna använder sin tid påverkar både kvalitet och likvärdighet i skolan, men också möjligheterna för skolsystemet att i andra avseenden fungera på ett sätt som ligger i linje med skolans styrdokument.

Att genomföra undervisning har alltid varit lärarnas huvuduppgift. Men kraven på lärarna har både ökat och förändrats under senare år. Det är något som har påpekats i debatten om skolan, med allt större intensitet.[1] Lärarna förväntas utföra allt fler uppgifter, utöver de traditionella undervisningsuppgifterna. Bland annat förväntas lärarna lägga mer arbetstid på administration och dokumentation, elevers hälsa och psykosociala situation samt föräldrakontakter.

Den utbildningsvetenskapliga forskningen har visat att många av de nya kraven på lärarna kan spåras tillbaka till politiska reformer inom skolan under de senaste två decennierna. Exempelvis har statens ökade fokus på resultatuppföljning, kvalitetssäkring och rättssäkerhet ökat betydelsen av att dokumentera olika delar av skolans arbete.[2] Att flera stödfunktioner i skolan togs bort under 1990-talets ekonomiska neddragningar sägs ha inneburit att lärarna själva måste utföra en större del av arbetet med elevers hälsa och psykosociala situation.[3] Marknadsanpassningen är en annan omfattande reformrörelse som präglat skolan under senare år. Den har bland annat stärkt föräldrarnas ställning i skolan i rollen som kunder, vilket ökat kraven på att upprätthålla föräldrakontakter.[4]

Många aktörer har uttryckt en oro för den pågående förändringen av kraven på läraryrket. Många lärare menar att yrket i allt lägre grad är ett pedagogiskt arbete.[5] Företrädare för lärarnas fackliga organisationer har påtalat att allt fler uppgifter ålagts lärarna.[6] Representanter för Sveriges kommuner och landsting (SKL), som företräder kommunerna i rollen som lärarnas arbetsgivare, har påpekat att lärarna i första hand ska ägna sin tid åt eleverna och undervisningen.[7]

---

1 Se t.ex. Parding 2010, Appeltofft m.fl. 2011, Gardner Sundström & Stockhaus 2011, Prop. 2012/13:1, och Sirén 2012.
2 Se t.ex. Stenlås 2009, Parding 2010.
3 Svederberg och Holmqvist 2011.
4 Fredriksson 2010.
5 Se t.ex. Appeltofft m.fl. 2011.
6 Se t.ex. Sirén 2012.
7 Gardner Sundström & Stockhaus 2011. Under avtalsrörelsen 2012 enade sig SKL och lärarnas fackliga organisationer om att bedriva ett gemensamt arbete kring lärares arbetssituation och arbetstid. Detta i syfte att skapa en gemensam bild som underlag för bedömning av behov av insatser på såväl nationell nivå som lokal nivå. se HÖK 2012, bilaga 4, s. 5.

Även staten har uttryckt oro för att lärare lägger mindre tid på undervisning och uppgifter som är en förutsättning för undervisning.[8] Regeringen har tillsatt en utredning som kartlägger lärares samlade administrativa börda och ser över hur det administrativa arbetet kan minskas och förenklas.[9] Skolverket har tidigare konstaterat att det krävs en uppmärksamhet på ramarna för och användningen av lärarnas tid, för att undvika att de pedagogiska delarna av läraruppdraget försvagas och för att istället stärka dessa delar.[10]

Kunskapen om hur lärare använder sin tid är liten

Samtidigt som det hävdas att lärarna ägnar allt mindre av sin arbetstid till undervisning har kunskapen om hur lärare faktiskt använder sin tid, hittills varit begränsad. De få tidigare svenska studier som finns av lärares tidsanvändning omfattar ett mindre antal lärare i ett litet antal skolor.

En av dessa studier redovisas i rapporten *Så använder lärarna sin arbetstid,* som stadsrevisionen i Stockholms stad publicerade 2007.[11] I studien har 105 lärare, i tio av kommunens grundskolor, registrerat sin tidsanvändning under två veckor i november 2006.[12] De lärare som deltog i studien använde omkring 40 procent av den totala arbetstiden till vad rapportförfattarna kallar ”tid med elev”. Detta innefattar exempelvis tid till lektioner, rastvakt och mentorstid. I tid till elev ingår undervisningen, som uppgick till cirka 30 procent av den totala arbetstiden.

Omkring 40 procent av tiden använde lärarna till ”tid för skola”. Det inbegriper exempelvis för- och efterarbete kopplat till lektioner, administration och kompetensutveckling. Ungefär 14 procent användes till förtroendetid, vilket i första hand består av för- och efterarbete. Resterande 6 procent av arbetstiden var oregistrerad i undersökningen.

I en annan studie, från 2002, har arbetslivsforskaren Eva Månsson undersökt lärares tidsanvändning genom en enkät till lärare som arbetar i Lunds kommun.[13] Lärarna i studien arbetar i kommunens gymnasieskolor, vuxenutbildning samt i modersmålsundervisning. I enkäten har lärarna bland annat fått uppskatta det ungefärliga antalet veckor som läggs ned på ett antal fördefinierade arbetsuppgifter. Studien bygger på en annan kategorisering av lärares arbete än den som studien i Stockholm använde. Ändå finns tydliga likheter i resultaten från de båda studierna. Lärarna i Lund uppgav att 32 procent av den totala arbetstiden gick åt till undervisning, 21 procent till förarbete,

8 Prop. 2012/13:1, Utgiftsområde 16: Utbildning och universitetsforskning, s. 60.
9 Uppdraget ska redovisas senast den 30 juni 2013.
10 Skolverket 2006, s. 45.
11 Stockholms stad 2007.
12 Registreringen gjordes med hjälp av handdatorer.
13 Månsson 2002.

12 procent till efterarbete och 9 procent till provhantering. Totalt 9 procent av tiden gick åt till mentor- och klassföreståndarskap, stöd och handledning, samt tillsyn, ansvar och omsorg om elever. Resterande tid, det vill säga 16 procent, gick åt till administrativt arbete, gemensam planering och samverkan, lednings- och samordningsuppgifter, institutionsvård och fackligt arbete. Totalt spenderade lärarna i studien från Lund drygt 40 procent av sin tid tillsammans med elever.

Andra länder har gjort nationella studier

Medan det saknas nationella tidsanvändningsstudier i Sverige, har lärares tidsanvändning varit föremål för mer systematiska analyser i andra länder. I exempelvis Storbritannien har sådana kartläggningar genomförts i både England och Wales respektive Skottland.

I England och Wales har tidsanvändningsstudier bland lärare gjorts sedan 2003.[14] I 2010 års studie deltog, sammanlagt i de båda länderna, drygt 1 200 lärare. I England och Wales använder grundskollärare (på ”primary level”) exempelvis cirka 35 procent av tiden till undervisning.

Även i Skottland har lärares yrkesvardag och tidsanvändning studerats. En forskargrupp vid University of Glasgow har genomfört en tidsanvändningsstudie bland olika kategorier av skotska lärare under år 2005 och 2006.[15] Totalt 1 186 lärare ingick i studien. Studien visar att grundskollärare (”primary classroom teachers”), använde cirka hälften av sin arbetstid till klasskontakt vilket definieras som samtliga reguljära undervisningsaktiviteter.

Det är inte oproblematiskt att jämföra resultat från olika tidsanvändningsstudier. Dels för att de utgår från olika kategoriseringar av lärares yrkesvardag, dels för att de har olika undersökningsdesign (läs mer i kapitel 5). Villkoren ser också olika ut i olika länder. På en övergripande nivå liknar dock resultaten från de två svenska studierna varandra. Det finns också paralleller mellan de två svenska studiernas resultat och de från England och Wales respektive Skottland. Tidigare studier visar att lärare tycks använda omkring 30–40 procent till direkt undervisning. Omkring hälften av tiden går åt till elevkontakt.

[14] Deakin m.fl., 2010. Dessförinnan genomfördes studier även åren 1994, 1996 och 2000.
[15] Menter m.fl., 2006.

Studiens syfte och frågeställningar

Det saknas nationella studier som kan ge en övergripande bild av hur lärares yrkesvardag ser ut och hur de använder tiden. För att utveckla diskussionen om hur skolan kan bli bättre på att tillvarata lärarnas arbetstid som en resurs för att alla elever ska nå målen i skolan behövs mer robust kunskap om hur lärare i Sverige använder sin tid.

Det övergripande syftet med studien är att ge en nationell bild av hur grundskollärares yrkesvardag ser ut. Detta görs genom att undersöka grundskollärares tidsanvändning till olika arbetsuppgifter, både i och utanför klassrummet. Studien analyserar följande frågeställningar:

- Hur fördelar grundskollärare tiden mellan olika arbetsuppgifter?
- Hur är grundskollärares yrkesvardag strukturerad? Yrkesvardagens struktur handlar om när grundskollärarnas arbetsdagar börjar och slutar. Men också om när under dagen, veckan och terminen som grundskollärare genomför olika typer av arbetsuppgifter och om det finns arbetsuppgifter som är kopplade till särskilda platser.
- Finns det skillnader mellan olika grupper av grundskollärare när det gäller hur de använder tiden? Det rör sig om skillnader mellan lärare som undervisar i olika årskurser och ämnen, men också mellan lärare som arbetar på olika typer av skolor och skillnader beroende på bakgrund.
- Vad anser grundskollärare om sitt sätt att använda tiden?

Det är grundskollärarnas egenrapporterade tidsanvändning som ligger till grund för studien. Det betyder att det är en av skolsystemets mest centrala aktörer som beskriver hur tiden i skolan används. Målet är att studien ska kunna fungera som underlag för diskussioner om lärares yrkesvardag och villkor bland i första hand skolans huvudmän, politiker, tjänstemän, rektorer och lärare. Men studien är också viktig för alla som är intresserade av skolan och resultaten kan förhoppningsvis komma till användning inom exempelvis lärarutbildningarna.

Alla viktiga frågor kring grundskollärares sätt att använda tiden ryms dock inte inom denna studie. Studien analyserar inte kvaliteten i olika arbetsuppgifter och kan därför inte ge svar på hur grundskollärarna genomför exempelvis undervisningen.[16] Det är inte heller studiens ambition att analysera hur mycket tid grundskollärare använder till olika slags undervisning, exempelvis att jämföra mängden tid till lärarledd undervisning kontra individuellt arbete för eleverna. Den typen av frågor har Skolverket dock tidigare belyst.[17]

[16] En sådan analys hade krävt ett mer kvalitativt orienterat angreppssätt, exempelvis bestående av observationer av lärare.
[17] Skolverket 2006, Skolverket 2009.

Studiens genomförande

SCB ansvarade för datainsamlingen på uppdrag av och i samråd med Skolverket. I detta avsnitt redogörs endast mycket kortfattat för grunddragen i studiens upplägg. En mer utförlig beskrivning av undersökningens utformning, genomförande och metoder finns i bilaga 1.[18]

Data är insamlade med hjälp av en så kallad tidsdagbok. Tidsdagböcker är en etablerad metod som ofta används i tidsanvändningsstudier.[19] I tidsdagboken fick ett urval av grundskollärare ange hur de använder sin tid under ett slumpmässigt utvalt vardagsdygn. Varje lärare i studien fyllde i dagboken under ett dygn vardera.

I dagböckerna fick lärarna registrera vad de huvudsakligen gjorde under varje tiominutersintervall, hela mätdygnet. Motivet till att lärarna fick registrera tiden för ett helt dygn är att Skolverket vill fånga all tid som de lägger ner på sitt arbete, även sådant som sker utanför skolan.

Studien beskriver hur grundskollärare i årskurs 1–9 – med en tjänstgöringsomfattning om minst 50 procent – använder sin tid till arbetsrelaterade aktiviteter. När studien planerades fanns omkring 78 000 grundskollärare i denna population. Att låta samtliga vara med i studien var inte möjligt. Men med hjälp av statistiska principer och metoder går det att göra ett urval från populationen och ändå få en god uppskattning av hur hela populationen använder sin tid. SCB har gjort ett så kallat slumpmässigt stratifierat urval om 8 000 grundskollärare. Urvalet är gjort så att resultaten från de i studien deltagande lärarnas tidsanvändning kan generaliseras till hela populationen. Det vill säga att resultaten i rapporten gäller – om inte annat anges – alla tjänstgörande grundskollärare i årskurs 1–9, med en tjänstgöringsomfattning om minst 50 procent.

Av de utvalda lärarna skickade 56 procent in sin dagbok. I bilaga 1 diskuteras bortfallets konsekvenser för resultaten. Av de lärare som skickade in dagboken angav 654 att de inte arbetade som lärare den aktuella mätdagen (för att de var t.ex. sjukskrivna eller föräldralediga). Dessa lärare ingår inte i analysen, eftersom det är tiden till arbete som står i fokus i studien. Det betyder att i analyserna används totalt 3 626 dagböcker.

[18] För ytterligare beskrivning av undersökningens utformning, hänvisas till den tekniska rapport som SCB upprättat och där SCB dokumenterat studiens genomförande och metoder. Rapporten finns att ladda ner på www.skolverket.se/lärartidsstudien.

[19] Belli m.fl. 2009.

Dagboken innehåller 22 fördefinierade aktiviteter som lärarna kunde välja bland när de fyllde i dagboken. Lärarna fick ange aktiviteter i tiominutersintervaller. Endast en aktivitet per tiominutersintervall var möjlig att ange. Det betyder att parallella aktiviteter inom ett tiominutersintervall inte fångas i studien.

I dagboken ombads grundskollärarna också att ange platsen för de arbetsrelaterade aktiviteter som de utför på vardagarna. Skolans styrdokument, tidigare forskning och utvärderingar samt tre pilotstudier ligger till grund för dagbokens fördefinierade aktiviteter och platser (se bilaga 1). Vilka dessa aktiviteter och platser är presenteras i nästa kapitel.

Utöver tidsregistreringen innehöll dagboken ett antal enkätfrågor. Bland annat tillfrågades lärarna om i vilka ämnen och årskurser som de undervisar i. Även ett antal öppna frågor som fångar lärarnas helgarbete och syn på sin tidsanvändning, ingick i dagboken. Förutom bakgrundsfrågorna i enkäten har uppgifter om lärarna i studien hämtats från Skolverkets register över pedagogisk personal samt skol- och elevregister.

Datainsamlingen pågick under hela vårterminen 2012. Insamlingen inleddes onsdagen den 11 januari och avslutades onsdagen den 20 juni. Lovdagar för lärarna vid exempelvis sportlov och påsk är undantagna. Mätdagarna är jämnt fördelade över terminens vardagar. Anledningen till att hela terminen ingår i studien är ambitionen att fånga grundskollärares yrkesvardag under en hel termin. Det betyder att en del lärare fick fylla i dagböcker när deras elever lämnat skolan för sommarlov och lärarna arbetade med exempelvis planering.

I studien har alltså var och en av de deltagande lärarna bidragit med dagboksanteckningar för en dag under vårterminen 2012. Det betyder att det utifrån studien inte går att följa hur en individuell lärare använder sin tid under en arbetsvecka eller under terminen. Genom sitt upplägg ger studien möjligheter att få en nationell bild av grundskollärares tidsanvändning, genom att beskriva hur den genomsnittliga grundskolläraren använder sin tid. Upplägget gör det också möjligt att i framtiden upprepa studien för att kunna se eventuella förändringar i grundskollärares tidsanvändning. I studien tas ingen hänsyn till vilken arbetstidsreglering läraren har.[20]

[20] Idag finns det, enligt Lärarförbundet (2012) i huvudsak två olika arbetstidsregleringar inom skolan: ferieanställning och semesteranställning. Ferieanställning är den vanligaste arbetstidsregleringen för lärare i grundskolan, framför allt för de som är kommunalt anställda. För ferieanställda är årsarbetstiden i regel mellan 1 700 och 1 800 timmar, det vill säga densamma som för andra anställda på arbetsmarknaden. Av denna tid är 1 360 timmar så kallad reglerad arbetstid som arbetsgivaren kan fördela på högst 194 dagar under året. Resterande tid är så kallad förtroendearbetstid, som lärarna själva kan avgöra var och när de ska förlägga. Det betyder att de ferieanställda lärarnas arbetsdagar under terminerna, normalt sett är längre än för andra anställda på arbetsmarknaden. Men det beror på hur lärarna väljer att förlägga sin förtroendearbetstid. Lärare med semesteranställning har, vid ordinarie arbetstid för heltid, vanligtvis en arbetstid på 40 timmar per vecka och minst 5 veckors semester.

Det finns inga uppgifter om lärarnas arbetstidsreglering i Skolverkets register.[21]

Att det är grundskollärares egna redogörelser för hur de använder sin tid som ligger till grund för studien är dess styrka eftersom det ger ett inifrån-perspektiv på hur grundskollärarna använder tiden i skolan. Det innebär dock samtidigt att det finns en risk att grundskollärarna kan ha överrapporterat sin tidsanvändning, till exempel för att markera sin arbetsbelastning. Men det finns också en risk att en del grundskollärare avstått från att delta i studien på grund av tidsbrist, vilket kan innebära en underskattning av tidsanvändningen (läs mer i bilaga 1).

Rapportens disposition

Rapporten är disponerad på följande sätt: Kapitel 2 och 3 behandlar följande frågeställningar: Hur fördelar grundskollärare tiden mellan olika arbetsuppgifter? Hur är grundskollärares yrkesvardag strukturerad?

Kapitel 2 beskriver på ett övergripande sätt hur grundskollärare fördelar tiden mellan olika arbetsuppgifter och hur grundskollärares yrkesvardag är strukturerad. Kapitel 3 fördjupar beskrivningen som ges i kapitel 2.

Kapitel 4 har två delar varav den första tar sig an frågan om huruvida det finns skillnader i hur olika grupper av grundskollärare använder tiden. Den andra delen undersöker vad grundskollärare anser om sitt sätt att använda tiden.

I kapitel 5 finns en sammanfattande diskussion, som summerar de huvudsakliga resultaten samt diskuterar möjliga tolkningar och presenterar Skolverkets kommentarer till resultaten.

[21] I en av pilotstudierna testades att ställa en enkätfråga om arbetstidsregleringen till lärarna. De inkomna svaren var svåra att tolka vilket gjorde att Skolverket valde att inte samla in denna uppgift via enkäten.

2

Övergripande mönster i grundskollärares tidsanvändning

2. Övergripande mönster i grundskollärares tidsanvändning

Såväl detta som nästkommande kapitel fokuserar på två av frågeställningarna, dels hur grundskollärare fördelar tiden mellan olika arbetsuppgifter, dels hur grundskollärares yrkesvardag är strukturerad. Medan detta kapitel riktar ljuset mot de mer övergripande mönstren i grundskollärares tidsanvändning innehåller nästa kapitel en mer detaljerad belysning av detta.

Konkret redovisar kapitlet svar på följande frågor: Hur fördelar grundskollärare i genomsnitt sin tid mellan olika aktivitetskategorier? Hur ser grundskollärarnas genomsnittliga arbetsdag, arbetsvecka och vårtermin ut? Vad omfattar helgarbetet och hur mycket tid tar det? På vilka platser arbetar lärare med olika arbetsuppgifter?

Inledningsvis diskuteras den indelning av grundskollärares arbetsuppgifter, i aktiviteter och aktivitetskategorier, som studien bygger på.

Aktiviteter och aktivitetskategorier i studien

I dagboken har grundskollärarna, som tidigare nämnts, fått registrera sin tidsanvändning med hjälp av 22 fördefinierade aktiviteter. De 20 arbetsrelaterade aktiviteterna är inordnade i tio aktivitetskategorier.[22] I tabell 2.1 återfinns aktivitetskategorierna och de aktiviteter som ingår i dem. För varje aktivitet anges också de konkreta exempel som grundskollärarna fick i dagboken.

Aktiviteterna utgår i första hand från skolans styrdokument, men även delar av grundskollärares arbete som forskningen pekar ut som betydelsefulla för elevers kunskapsutveckling ingår (se kapitel 5). Aktiviteterna har också utvecklats och prövats i tre pilotstudier (läs mer i bilaga 1). Det är viktigt att tänka på att det är grundskollärarnas beskrivning av hur de använder sin tid, som redovisas i rapporten.

[22] De aktivitetskategorier som anges i tabell 2.1 överensstämmer inte helt med den indelning av aktiviteter som fanns i dagboken. Indelningen i dagboken är i första hand utformad för att underlätta för lärarna att fylla i enkäten. Dagboken ingår i den tekniska rapport som SCB gjort för att dokumentera tillvägagångssättet i studien. Den tekniska rapporten kan rekvireras via Skolverkets hemsida: www.skolverket.se/lärartidsstudien.

Tabell 2.1: Aktiviteter och aktivitetskategorier

Planera undervisning

- *Ensam planera all form av undervisning:* allt från läxa, lektion, prov, temadag/idrottsdag till terminsplanering
- *Tillsammans med kollega/or planera all form av undervisning:* allt från läxa, lektion, prov, temadag/idrottsdag till terminsplanering OBS!, Lärarkandidat räknas som kollega

Genomföra undervisning

- *Undervisning utan kollega/or:* lektion, klassråd, temadag, idrottsdag etc. (även prov, planering med elever, värdegrundsamtal i grupp etc.)
- *Undervisning med kollega/or:* lektion, klassråd, temadag, idrottsdag etc. (även prov, planering med elever, värdegrundsamtal i grupp etc.) OBS!, Lärarkandidat räknas som kollega
- *Småprat* eller handledning med en el ett par elever om undervisning:* utanför lektionstid prata om läxor, omprov etc. (även med elevs förälder)

Bedömning och dokumentation av elevers utveckling

- *Rättning och bedömning:* av skriftliga och muntliga elevarbeten
- *Ensam analysera och dokumentera elevers utveckling:* omdömen, betyg, IUP, åtgärdsprogram, jämföra bedömningar etc.
- *Tillsammans med kollega/or analysera och dokumentera elevers utveckling:* omdömen, betyg, IUP, åtgärdsprogram, jämföra bedömningar etc. OBS!, Lärarkandidat räknas som kollega

Återkoppling av kunskapsutveckling till elever eller föräldrar

- *Återkoppling av kunskapsutveckling till elever eller föräldrar:* utvecklingssamtal, betygssamtal, samtal om åtgärdsprogram etc. (även via e-post eller telefon)

Omsorg och ordning

- *Skapa arbetsro:* tysta ner, släppa in och ut elever, samla gruppen, kontrollera närvaro, övervaka elever vid ombyte
- *Omsorg och skapa ordning utanför klassrummet:* trösta, rastvakta, pedagogiska luncher, utflykter (inkl. kontakt om ordning/omsorg/frånvaro med föräldrar och kollegor)

Administrativt och praktiskt kringarbete

- *Praktiska sysslor:* plocka fram arbetsmaterial, iordningställa lokaler, fixa datorer, kopiera material, etc.
- *Administrera:* elevfrånvaro, ledighetsansökningar, nationella prov**, klasskassor, kontakter med sociala myndigheter etc.
- *Information till hela föräldragruppen:* föräldramöte, skriva veckobrev, lägga ut information på skolans hemsida, öppet hus etc. (även planera och följa upp detta)

Reflektion och kompetensutveckling

- *Ensam reflektera kring undervisning och läraruppdraget:* allt från att summera erfarenheter från en lektion, auskultera***, sätta sig in i undervisningsmetoder – forskning och reformer, till att få idéer från TV, museer, internet etc.
- *Tillsammans med kollega/or reflektera kring undervisning och läraruppdraget:* allt från att summera erfarenheter från en lektion, auskultera, sätta sig in i undervisningsmetoder – forskning och reformer, till att få idéer från TV, museer, internet etc. OBS!, Lärarkandidat räknas som kollega
- *Delta i organiserad kompetensutveckling och fortbildning:* Delta i yrkesrelevanta föredrag, kurser, lärarlyftet, seminarier, nätverksmöten etc. (även egna studier på universitet/högskola)

Återhämtning

- *Återhämtning under arbetsdagen:* fikapaus, vila, lunch utan elever etc.

forts. Tabell 2.1

Förflyttningar • *Förflyttningar till, från och mellan platser utan elever under skoltid:* promenad till annan skolbyggnad, bibliotek, simhall etc.
Övriga arbetsrelaterade aktiviteter (arbetsrelaterade aktiviteter som inte fångas av aktiviteterna ovan) • *Övriga aktiviteter:* Delta i arbetsplatsmöten, marknadsföringsarbete, likabehandlingsarbete, fackligt arbete, lönesamtal etc.

Kommentar:

*Begreppet småprat är hämtat från pilotstudierna.

**Här avses administrationen kring nationella prov. Tiden till att genomföra nationella prov ska hänföras till aktiviteten *Genomföra undervisning*.

***Att auskultera är att studera kollegors yrkesutövning i utbildningssyfte.

Ambitionen i studien är att fånga de övergripande dragen i grundskollärares tidsanvändning och hur lång tid olika arbetsrelaterade aktiviteter tar i anspråk. Läraryrket är dock komplext, i praktiken går olika arbetsuppgifter in i varandra. För att det ska vara möjligt att belysa lärares tidsanvändning måste olika delar av lärararbetet identifieras och särskiljas. Olika indelningar är möjliga, men alla kategoriseringar medför att en del av komplexiteten reduceras.

I tolkningen av studiens resultat är det viktigt att ta fasta på hur grundskollärarnas arbetsrelaterade aktiviteter definieras i denna studie och vilka konsekvenser det får. Utifrån den kategorisering som används i den här studien hänförs exempelvis den bedömning som lärare gör tillsammans med eleverna under lektionerna, till aktivitetskategorin genomföra undervisning. Samma sak gäller med återkoppling. I den här studien har begreppet en specifik innebörd och omfattar lärarnas arbete med att ge feedback till elever eller föräldrar om elevernas kunskapsutveckling genom exempelvis utvecklingssamtal, betygssamtal, samtal om åtgärdsprogram. Men återkoppling kan ske även i själva undervisningen.[23]

Utöver tiden till aktiviteterna i tabell 2.1 fick grundskollärarna också – med hjälp av två aktiviteter – ange tiden till sådant som inte har med deras arbete som grundskollärare att göra. Fritid och hushåll omfattar all fritid samt hushållssysslor som lärare kan tänkas göra. Dagboken gav följande exempel: tid till att sova, hushållsarbete och fritidsaktiviteter. Det omfattar också resor till och från arbetet, om inget arbete utförs under resan. Om arbete utförs under resan ska läraren istället ange lämplig arbetsrelaterad aktivitet – exempelvis ensam

[23] I Skolverkets allmänna råd för planeringen och genomförandet av undervisningen används en delvis annan och mer allomfattande definition av återkoppling än den arbetsuppgift som avses i studien. För att följa och stödja elevernas kunskapsutveckling behöver bedömningen vara en integrerad del i undervisningen där den enskilda eleven kontinuerligt kan få återkoppling, enligt råden (Skolverket 2011a, s. 19).

planera all form av undervisning. Annat arbete i eller utanför skolan omfattar allt arbete utanför tjänsten som grundskollärare. Det kan bland annat röra sig om arbete som skolledare, fritidspedagog eller elevassistent, men också arbete inom någon helt annan verksamhet.

Tiden till fritid och hushåll och annat arbete i eller utanför skolan är inte föremål för analys. Dessa aktiviteter är dock med i dagboken för att kunna isolera tiden till arbetet i rollen som grundskollärare.

Observera att det inte finns några aktiviteter i studien som särskilt täcker tid till möten, e-post eller förtroendetid. Det beror på att fokus i studien ligger på innehållet i aktiviteten, inte formen. Om en lärare exempelvis skickar e-post till en förälder angående en elev som skolkat från lektionen, då ska läraren, enligt dagbokens instruktioner, välja aktiviteten omsorg och skapa ordning utanför klassrummet.

I detta sammanhang är det också viktigt att komma ihåg att studien skiljer på dokumentation och administration. I dokumentation av elevernas lärande ingår bland annat arbetet med omdömen, betyg, individuella utvecklingsplaner (IUP) och utformande av åtgärdsprogram. Som framgår av tabell 2.1 hör detta arbete till aktiviteten analysera och dokumentera elevers utveckling. Administrativa uppgifter, såsom att rapportera elevfrånvaro och hantera ledighetsansökningar, ingår i aktiviteten administrera.

Både återhämtning och förflyttningar är aktivitetskategorier som grundskollärarna utför utan elever. Om eleven är med fick lärarna instruktioner att ange någon av de andra aktiviteterna. Om elever är med vid exempelvis förflyttningar, handlar det istället om omsorg och skapa ordning utanför klassrummet.

I skolan, i hemmet eller på andra platser

För de arbetsrelaterade aktiviteterna, det vill säga alla aktiviteter förutom fritid och hushållssysslor samt annat arbete i eller utanför skolan, har lärarna fått ange platsen där aktiviteten utförs. Lärarna har kunnat välja på tre olika platser: i skolan, i hemmet, eller annan plats. Motivet för att låta lärarna rapportera var de utför arbetet är att platsen i viss mån har betydelse för vilka aktiviteter som är möjliga att genomföra. Exempelvis kan förutsättningarna för att arbeta tillsammans med kollegor i planeringen av undervisningen vara mindre gynnsamma när lärare arbetar hemma.

Med skolan avses, enligt dagboken, tiden till arbetsrelaterade aktiviteter i skolbyggnader. Även tid på exempelvis skolgården, i lokaler som skolan disponerar utanför skolområdet och idrottsplatser som finns i anslutning till skolan ingår. Tiden i hemmet inbegriper tiden till arbete i den egna bostaden, sommarstugan etcetera. Med annan plats avses exempelvis tiden till arbetsrelaterade aktiviteter på tåg, buss, bibliotek, museum, ute i naturen, simhall etcetera.

FAKTARUTA: Statistiska mått i rapporten

Följande fyra statistiska mått används i rapporten. Måtten ger olika bilder av hur grundskollärare använder sin tid:

1. Andel av tid till arbetsrelaterade aktiviteter som samtliga grundskollärare använder till olika aktiviteter under en genomsnittlig arbetsdag: Andelen tid till olika aktiviteter är det mest översiktliga och här det centrala måttet på hur grundskollärare fördelar tiden till olika aktiviteter.

2. Andel av samtliga grundskollärare som utövar en specifik aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag (under minst ett tiominutersintervall): Detta mått ger ytterligare information om fördelningen mellan aktiviteter bland lärarna. Det gäller dock att vara lite observant på hur detta mått ska tolkas. Exempelvis, studien visar att nio av tio grundskollärare genomför undervisning ensam, under en genomsnittlig dag. Det betyder att nio av tio grundskollärare genomfört undervisning under minst en tiominutersperiod under sin mätdag. Det räcker således att läraren utfört aktiviteten under minst 10 minuter under mätdagen för att räknas in i måttet för aktuell aktivitet. En lärare som undervisat 10 minuter under sin mätdag bidrar lika mycket till värdet för måttet, som en lärare som undervisat 2 timmar.

Under en genomsnittlig dag har lärarna i de flesta fall angett att de ägnat sig åt flera aktiviteter. Lärarna bidrar till måttets värde för alla de aktiviteter som de utfört under sin mätdag. Det betyder att om alla aktiviteternas värden för måttet läggs samman, överskrider summan hundra procent.

Ovanstående två mått ger inte svar på hur många minuter lärarna faktiskt arbetar och lägger på olika aktiviteter. Det är viktig information i sammanhanget. Därför redovisas även antal minuter som de heltidsarbetande grundskollärarna använder till en viss aktivitet (mått 3 och 4 nedan). Anledningen till att enbart de heltidsarbetande inkluderas i dessa mått är att det inte går att jämföra antalet minuter bland lärare med olika tjänstgöringsgrad.

3. Antal minuter som heltidsarbetande grundskollärare använder under en genomsnittlig arbetsdag till en viss aktivitet.

4. Antal minuter som heltidsarbetande grundskollärare använder till en viss aktivitet, bland de som utövat en specifik aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag (under minst ett tiominutersintervall). Detta mått mäter hur många minuter som de heltidsarbetande utövarna av en viss aktivitet under arbetsdagen lägger på den aktiviteten. Detta mått kan till exempel visa att en aktivitet som i genomsnitt för populationen tar förhållandevis lite tid i anspråk ändå tar relativt mycket tid bland just de lärare som genomför aktiviteten.

Rapporten tar endast upp skillnader i måtten som är statistiskt säkerställda på 5-procentsnivån. Det är vanligt att tillämpa 95-procentiga konfidensintervall vid uttalande om statistiskt säkerställda skillnader. Med ett 95-procentigt konfidensintervall menas att intervallet i genomsnitt täcker det så kallade sanna värdet i 95 fall av 100 om andra fel än slumpfel är försumbara.

Fördelningen av tid på olika aktivitetskategorier

Figur 2.1 visar hur stor andel av grundskollärares totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter som – i genomsnitt – går åt till de olika aktivitetskategorierna. En del av dem utgör tämligen grova indelningar. I nästa kapitel finns dock en mer djupgående redogörelse för hur fördelningen ser ut mellan aktiviteterna inom varje aktivitetskategori. Figur 2.1 ska inte tolkas som att alla lärare fördelar tiden på det sätt som figuren visar. I den här rapporten är det den genomsnittliga lärarens tidsanvändning som står i fokus. På individnivå förekommer det stora variationer mellan hur olika lärare i studien fördelar tiden (se kapitel 3).

Figur 2.1: Andel tid av den totala tiden som grundskollärare använder till arbetsrelaterade aktivitetskategorier

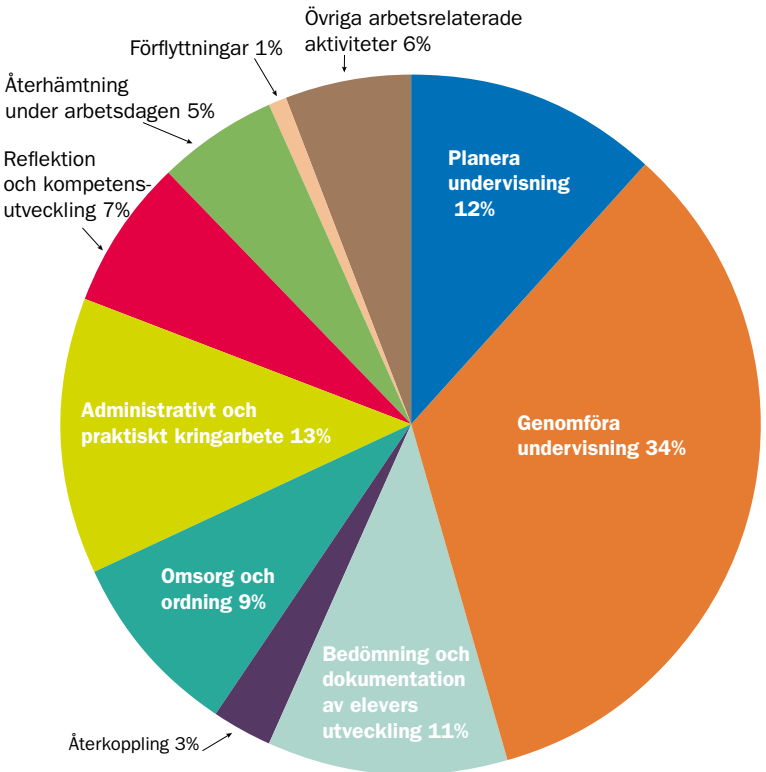

Kommentar: Tiden till fritid och hushåll, annat arbete utanför lärartjänsten och okända aktiviteter är inte medräknade då dessa aktiviteter ej ingår i den totala tiden till arbetsrelaterade aktiviteter. Resultaten bygger på svaren från de 3 626 lärare som fört dagbok men resultatet är uppräknat till hela populationen (läs mer i kapitel 1).

Genomföra undervisning är den aktivitetskategori som framträder tydligast i grundskollärarnas yrkesvardag, störst andel av tiden går åt till detta. Figur 2.1 visar att grundskollärare använder 34 procent av sin totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter till att genomföra undervisning.

Undervisning är också den arbetsuppgift som flest grundskollärare utför, drygt nio av tio undervisar någon gång under en genomsnittlig arbetsdag. Observera att det inte ska tolkas som att en av tio grundskollärare aldrig genomför undervisning. Studien sträcker sig över hela terminen och lärarna har ombetts att registrera sin tidsanvändning när de arbetar, oavsett om de exempelvis undervisar just den dagen, har idrottsdag, temadag eller liknande. I genomsnitt är det cirka 7 procent som inte undervisar alls under en genomsnittlig arbetsdag. Det återspeglar hur grundskollärares arbetsdag ser ut.

Efter genomföra undervisning är det administrativt och praktiskt kringarbete, planera undervisning, bedömning och dokumentation av elevers utveckling samt omsorg och ordning som är de mest framträdande aktivitetskategorierna. Figur 2.1 visar att de upptar omkring 10 procent av den totala tiden till arbetsrelaterade aktiviteter vardera. Det är också aktivitetskategorier som en förhållandevis stor andel av grundskollärarna uppger att de utövar någon gång under en genomsnittlig arbetsdag. Under en genomsnittlig arbetsdag är det mellan 70 och 90 procent av lärarna som utför administrativt och praktiskt kringarbete, planerar undervisning, arbetar med bedömning och dokumentation av elevers utveckling samt arbetar med omsorg och ordning.

Som framgår av figur 2.1 är reflektion och kompetensutveckling, övriga arbetsrelaterade aktiviteter, återhämtning, återkoppling och förflyttningar de minst framträdande aktivitetskategorierna i grundskollärarnas yrkesvardag. Reflektion och kompetensutveckling upptar omkring 7 procent av den totala tiden till arbetsrelaterade aktiviteter. Grundskollärarna rapporterar att övriga arbetsrelaterade aktiviteter – som alltså innefattar övriga arbetsuppgifter som inte fångas av de fördefinierade aktiviteterna – upptar omkring 6 procent av grundskollärarnas tid (kapitel 3 återkommer till en diskussion om vad denna aktivitetskategori kan tänkas innehålla).

Tiden till återhämtning upptar i genomsnitt totalt 5 procent av grundskollärares tid till arbetsrelaterade aktiviteter. Drygt åtta av tio lärare uppger att de ägnar tid till återhämtning under 10 minuter eller mer under arbetsdagen.

Återkoppling upptar i genomsnitt 3 procent av grundskollärarnas totala tid. En av fyra grundskollärare ägnar tid till att återkoppla någon gång under en genomsnittlig arbetsdag. Med återkoppling avses här arbetet med bland annat utvecklingssamtal, betygssamtal och samtal om åtgärdsprogram (även via e-post eller telefon).

Förflyttningar i arbetet tar omkring 1 procent av tiden. Denna andel kan vara något underskattad i studien, till förmån för exempelvis omsorg och ordning eller återhämtning. Det beror på att många förflyttningar som lärare gör under arbetsdagen sannolikt inte upptar huvuddelen av ett tiominutersintervall, bland annat förflyttningar från personalrummet till klassrummet.

Tiden i minuter

Vad motsvarar då den andelsmässiga fördelningen mellan aktivitetskategorierna i timmar och minuter? För att kunna ta reda på detta har Skolverket särskilt analyserat tidsanvändningen bland de grundskollärare som arbetar heltid, det vill säga 100 procent. Dessa analyser bygger på de totalt 2 410 grundskollärare i studien som är heltidsarbetande. Resultatet är uppräknat till den delen av populationen som arbetar 100 procent (läs mer i kapitel 1).

I studien analyseras inte sambandet mellan grundskollärarnas arbetstidsreglering och tidsanvändning av anledningar som anges i kapitel 1. Många grundskollärare har en annan arbetstidsreglering än de flesta andra yrkesgrupper. Det innebär att de i viss mån kan välja när och var delar av arbetstiden ska förläggas. Betydelsen av arbetstidsregleringen för lärarnas tidsanvändning diskuteras mer i kapitel 5. Studien visar dock att en genomsnittlig arbetsdag ägnar en genomsnittlig heltidsarbetande grundskollärare 9 timmar och 40 minuter till de arbetsrelaterade aktivitetskategorierna. Det motsvarar drygt 48 timmar per arbetsvecka. I denna tid är inte tiden till helgarbete inräknad. De flesta grundskollärare rapporterar att de arbetar ytterligare mellan 1 till 2 timmar på helgen. Längre fram i detta kapitel diskuteras helgarbetets omfång och innehåll.

Hur fördelar då de heltidsarbetande grundskollärarna sina 9 timmar och 40 minuter mellan de olika aktivitetskategorierna? I figur 2.2 anger staplarna hur många minuter som de heltidsarbetande lärarna använder till varje aktivitetskategori under en genomsnittlig vardag.

Figur 2.2: Antalet minuter till arbetsrelaterade aktivitetskategorier under en genomsnittlig arbetsdag, heltidsarbetande grundskollärare

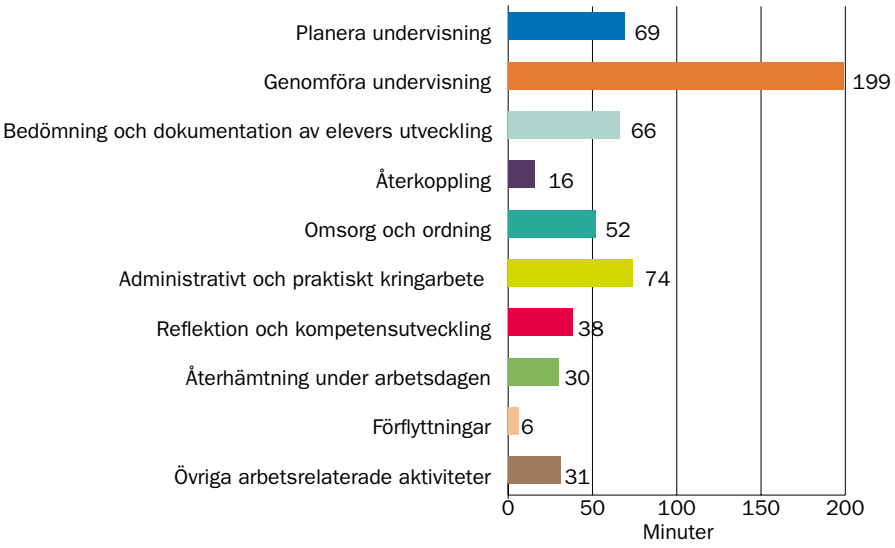

Mest tid totalt sett, uppger de heltidsarbetande grundskollärarna att de använder till att genomföra undervisning. Det återspeglar att genomföra undervisning är den aktivitetskategori som tar störst andel av lärarnas tid till arbetsrelaterade aktiviteter i anspråk. I genomsnitt omkring 3 timmar och 20 minuter per arbetsdag går åt till detta arbete.

Men alla grundskollärare undervisar inte alla dagar. Drygt nio av tio undervisar någon gång under en genomsnittlig arbetsdag. Denna aktivitetskategori tar då omkring 3 timmar och 30 minuter i anspråk för de lärare som undervisar. Översatt till en vecka motsvarar det 17 timmar och 35 minuter. Detta resultat ska inte tolkas som att grundskollärare i genomsnitt har 17 timmar och 35 minuter schemalagd tid till undervisning per vecka, eftersom en del av den schemalagda tiden används till bland annat omsorg och ordning eller praktiskt och administrativt kringarbete.

De tre aktivitetskategorierna planera undervisning, administrativt och praktiskt kringarbete samt bedömning och dokumentation av elevers utveckling tar i genomsnitt omkring 70 minuter om dagen, vardera. I genomsnitt drygt 50 minuter om dagen går åt till omsorg och ordning.

Ungefär 30 minuter om dagen går åt till reflektion och kompetensutveckling, övriga arbetsrelaterade aktiviteter respektive återhämtning. Att exempelvis 38 minuter om dagen går åt till reflektion och kompetensutveckling betyder inte att alla lärare varje dag ägnar 38 minuter till detta, utan det är den genomsnittliga läraren som ägnar så mycket tid till reflektion och kompetensutveckling under en genomsnittlig arbetsdag.

Omkring en kvart om dagen använder de heltidsarbetande grundskollärarna i genomsnitt till återkoppling. Minst tid i anspråk bland studiens aktivitetskategorier tar förflyttningar, 6 minuter om dagen använder grundskollärarna i genomsnitt till detta. Men då är, som nämnts ovan, denna tid sannolikt något underskattad.

Vissa arbetsuppgifter tar mycket tid under de dagar som de utförs

Analysen visar att en del arbetsuppgifter som inte tar så mycket tid under den genomsnittliga arbetsdagen tar betydligt mer tid under de arbetsdagar som grundskollärarna rapporterar att de utför just dessa arbetsuppgifter. Detta gäller särskilt de tre aktivitetskategorierna återkoppling, reflektion och kompetensutveckling samt övriga arbetsrelaterade aktiviteter. En genomsnittlig arbetsdag ägnar en minoritet – tre av tio – heltidsarbetande grundskollärare tid till återkoppling. Detta arbete tar dock ungefär 1 timme i anspråk för just dessa lärare. Det ska jämföras med att i genomsnitt cirka en kvart går till återkoppling under den genomsnittliga arbetsdagen bland alla heltidsarbetande lärare (se figur 2.2). Att återkoppling tar betydligt mer tid bland utövarna av detta beror sannolikt på att utvecklingssamtal och betygssamtal etcetera, ofta utförs under vissa perioder under terminen.

Samma mönster går igen i fråga om reflektion och kompetensutveckling. En genomsnittlig arbetsdag ägnar fem av tio heltidsarbetande grundskollärare tid till reflektion och kompetensutveckling. Bland de heltidsarbetande som uppger att de arbetar med detta tar denna aktivitetskategori i genomsnitt 80 minuter i anspråk. Det är ungefär dubbelt så mycket jämfört med hur det ser ut bland alla heltidsarbetande grundskollärare (se figur 2.2). Det visar att också detta arbete är koncentrerat till vissa dagar.

Att fem av tio grundskollärare under en genomsnittlig arbetsdag ägnar tid till reflektion och kompetensutveckling kan för övrigt tyckas vara mycket. Aktivitetskategorin består dock av tre aktiviteter; dels ensam reflektera kring undervisningen och läraruppdraget, dels reflektera kring undervisningen och läraruppdraget tillsammans med kollegor. Men därutöver också att delta i organiserad kompetensutveckling och fortbildning (se tabell 2.1). Jämförelsevis bara 9 procent ägnar tid till att delta i organiserad kompetensutveckling eller fortbildning under en genomsnittlig arbetsdag medan ungefär hälften ägnar tid till att reflektera kring undervisningen och läraruppdraget (se kapitel 3). Det gör att andelen utövare av aktivitetskategorin reflektion och kompetensutveckling sammantaget blir så pass stor.

Även övriga arbetsrelaterade aktiviteter tar klart mer tid bland dem som utför detta arbete än bland alla heltidsarbetande grundskollärare i genomsnitt. En genomsnittlig arbetsdag ägnar närmare fyra av tio heltidsarbetande grundskollärare tid till övriga arbetsrelaterade aktiviteter. Denna aktivitetskategori tar

omkring 80 minuter i anspråk för dessa lärare. Bland samtliga heltidsarbetande tar övriga arbetsrelaterade aktiviteter omkring en halvtimme i anspråk under den genomsnittliga arbetsdagen. Detta återspeglar möjligen att övriga arbetsrelaterade aktiviteter i hög grad består av olika möten (t.ex. arbetsplatsmöten, fackliga möten etcetera) som lärare inte ägnar sig åt varje dag, men när de gör det, då upptar detta arbete relativt mycket tid (se kapitel 3 för en vidare diskussion om innehållet i övriga arbetsrelaterade aktiviteter).

Tid med elev och tid utan

Hur mycket av grundskollärarnas tid till arbetsrelaterade aktiviteter går åt till att vara tillsammans med elever? Studien är inte i första hand utvecklad för att kunna ta reda på det. För att få en uppgift på hur mycket tid lärare lägger på aktiviteter tillsammans med elever har tiden till följande aktiviteter räknats samman: genomföra undervisning utan kollega/or, genomföra undervisning med kollega/or, småprat eller handledning med en eller ett par elever om undervisning, återkoppling av kunskapsutveckling till elever eller föräldrar, skapa arbetsro samt omsorg och skapa ordning utanför klassrummet. När tiden till dessa aktiviteter räknas samman, då uppgår tiden tillsammans med elever till omkring 45 procent. Aktiviteten övriga arbetsrelaterade aktiviteter är inte medräknad eftersom analysen visar att detta i första hand är arbete som lärarna gör på tider då eleverna inte är i skolan (se kapitel 3).

Arbetsuppgifternas förekomst under arbetsdagen

Hittills har rapporten visat hur grundskollärare totalt sett och i genomsnitt fördelar tiden mellan olika arbetsuppgifter under terminen. Hur ser då grundskollärares arbetsdag ut enligt deras dagboksregistrering? Figur 2.3 visar vilka aktivitetskategorier grundskollärarna utövar vid olika tidpunkter under en genomsnittlig arbetsdag.

Figur 2.3: Andelen grundskollärare som utövar aktivitetskategorierna vid olika tidpunkter

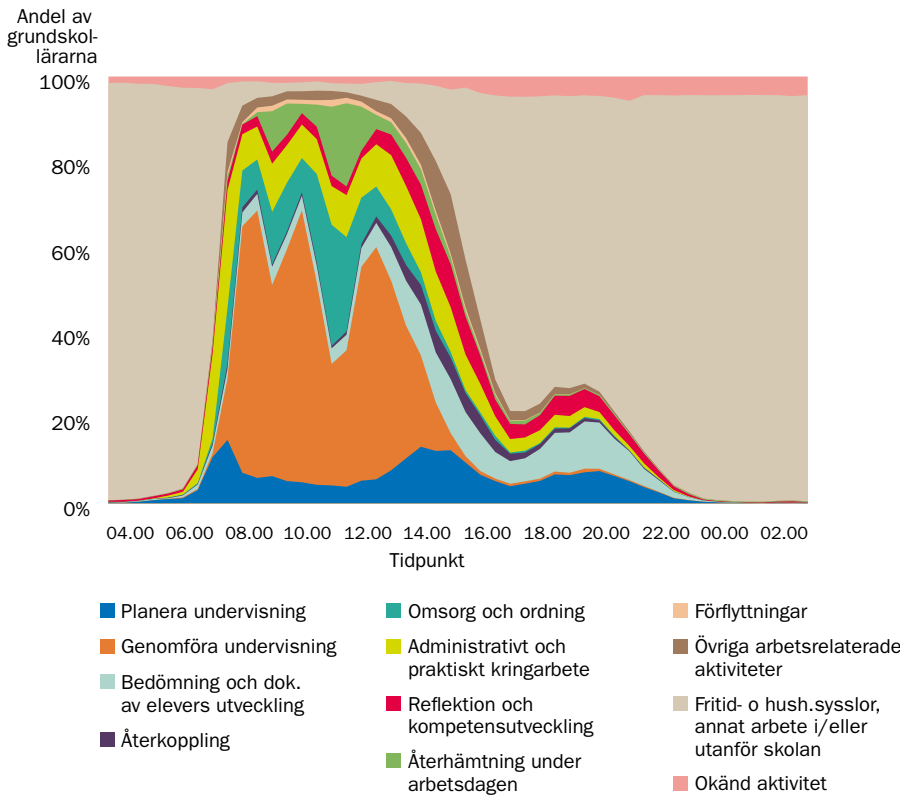

Som påpekats tidigare har många grundskollärare en annan arbetstidsreglering än de flesta andra yrkesgrupper. Det innebär att de i viss mån kan välja när och var delar av arbetstiden ska förläggas. Betydelsen av arbetstidsregleringen för lärarnas tidsanvändning diskuteras mer i kapitel 5. Av figur 2.3 framgår att den genomsnittliga arbetsdagen börjar strax före klockan 08.00. Klockan 08.00 har drygt åtta av tio grundskollärare börjat arbeta. Grundskollärarna börjar den genomsnittliga arbetsdagen med att i första hand utföra antingen planering av undervisning, genomförande av undervisning, omsorg och ordning, administrativt och praktiskt kringarbete eller övriga arbetsrelaterade aktiviteter. De aktiviteter som förekommer före klockan 08.00 är i första hand administrativt

och praktiskt kringarbete, planera undervisning, reflektion och kompetensutveckling samt bedömning och dokumentation av elevers utveckling.

Omkring klockan 08.00 börjar så en stor andel av grundskollärarna att undervisa. Strax före klockan 09.00 är omkring sex av tio grundskollärare upptagna med att genomföra undervisning. Omkring klockan 09.30 och strax före 12.00 är det en lägre andel av lärarna som ägnar sig åt att undervisa. Det återspeglar att eleverna har raster vid dessa tider. Då eleverna har rast, ägnar sig en del grundskollärare åt återhämtning. Andra arbetar med omsorg och ordning utanför klassrummet men en del utför också administrativt och praktiskt kringarbete. Särskilt under elevernas lunchraster runt klockan 12.00 uppger grundskollärarna att de arbetar med omsorg och ordning – drygt två av tio.

Andelen lärare som ägnar sig åt undervisning minskar successivt under eftermiddagen till att omkring klockan 15.00 vara cirka en av tio. I takt med att en allt mindre andel grundskollärare rapporterar att de ägnar sig åt att undervisa ökar andelen som uppger att de arbetar med att planera undervisning, bedömning och dokumentation av elevers utveckling, återkoppling, administrativt och praktiskt kringarbete, samt övriga arbetsrelaterade aktiviteter. Grundskollärarna arbetar alltså med en rad olika arbetsuppgifter under eftermiddagarna. Detta skiljer eftermiddagarna från den tidigare delen av arbetsdagen då den stora merparten är engagerad i att genomföra undervisning, omsorg och ordning eller administrativt och praktiskt kringarbete.

Klockan 15.00 befinner sig drygt åtta av tio lärare i arbete. Från klockan 15.00 till strax efter 17.00 minskar denna andel och utgör klockan 17.00 omkring tre av tio. Under samma tid ökar andelen som ägnar sig åt fritid och hushållssysslor.

Figur 2.3 visar även att lärare arbetar på kvällen. Från strax före klockan 18.00 ökar andelen lärare som ägnar sig åt arbetet igen, fram till klockan 20.00. En del av grundskollärarna rapporterar att de avslutar dagen omkring klockan 22.00 eller 23.00. I figur 2.3 syns att omkring en av tio lärare arbetar klockan 22.00. De arbetsuppgifter som grundskollärarna ägnar sig åt på kvällarna är framför allt planering av undervisning, bedömning och dokumentation av elevers utveckling samt reflektion och kompetensutveckling. I kapitel 3 ges ytterligare exempel på hur olika aktiviteter uppträder under olika tidpunkter i grundskollärares yrkesvardag.

Arbetet i skolan, hemmet och på annan plats

Var sker grundskollärares arbete? Många grundskollärare har som nämnts en arbetstidsreglering som gör att de i viss mån kan välja var delar av arbetstiden ska förläggas. I studien har lärarna, för varje arbetsrelaterad aktivitet fått ange om de befinner sig i skolan, hemmet eller på annan plats. Analysen av lärarnas

platsangivelser visar att läraryrket i hög grad är knutet till skolan. Grundskollärare rapporterar att de i huvudsak befinner sig i skolan från strax före 08.00 till strax efter klockan 16.00. Utom på fredagar då lärarna går hem tidigare.

Grundskollärarnas arbetsuppgifter är i varierande grad bundna till olika platser. Figur 2.4 visar hur stor andel av tiden till de olika aktivitetskategorierna som utförs i skolan, i hemmet och på annan plats eller på okänd plats.[24]

Figur 2.4: Andel tid till olika aktivitetskategorier per plats

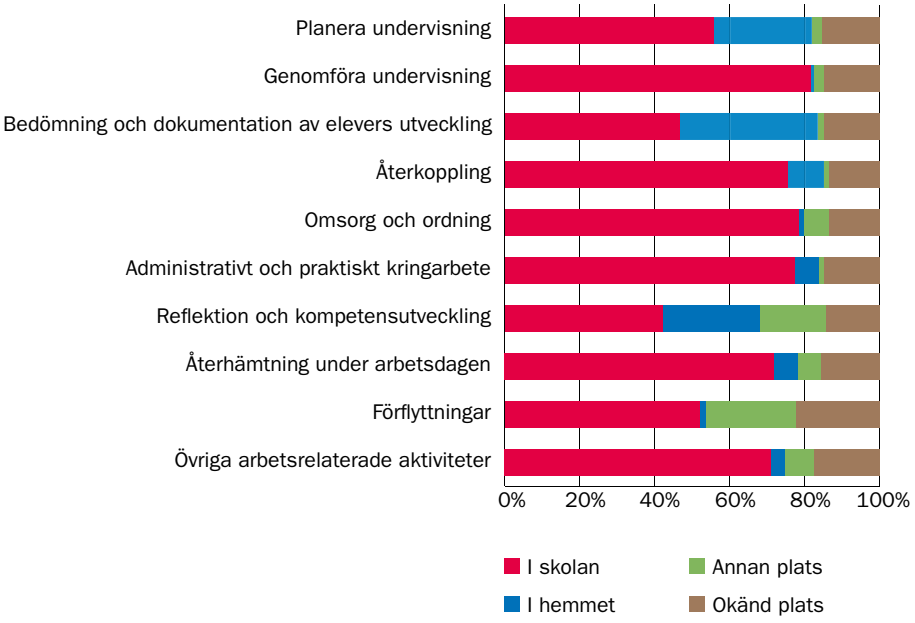

Figur 2.4 illustrerar att det mesta arbetet på vardagarna gör grundskollärarna i skolan. Grundskollärarna uppger att de utför huvuddelen av alla aktivitetskategorier i skolan. Arbetet med att genomföra undervisning är särskilt tydligt knutet till skolan. Figur 2.4 visar att drygt 80 procent av tiden till undervisning sker där. 1 procent av tiden till undervisning sker dock i lärarnas hem, möjligen via internet eller telefon. Och 3 procent sker på annan plats, det kan vara exempelvis ute i naturen eller på museum.

Även arbetet med återkoppling samt omsorg och ordning sker enligt grundskollärarna huvudsakligen i skolan. Närmare 80 procent av detta arbete sker i skolan. 10 procent av återkopplingen sker i hemmet och 1 procent av tiden till det omsorgs- och ordningsskapande arbetet sker i hemmet. Sannolikt via

[24] Okänd plats betyder att grundskollärarna har avstått från att ange var aktiviteten utfördes. Se även bilaga 1.

internet eller telefon i båda fallen. 6 procent av omsorgen och ordningen sker på annan plats. Det rör sig troligen om tid till skolresor, idrottsdagar, museibesök etcetera.

Administrativt och praktiskt kringarbete är ytterligare en aktivitetskategori som är tydligt kopplad till skolan. Närmare 80 procent av grundskollärarnas tid till detta sker i skolan. Även återhämtning under arbetsdagen sker, av naturliga skäl, huvudsakligen i skolan. Det förekommer dock att lärarna registrerat hemmet som en plats för återhämtning under arbetsdagen.

Figur 2.4 visar att hemmet är en viktig arbetsplats för grundskollärare. För även om grundskollärarna rapporterar att de gör det mesta av arbetet i skolan, är det några arbetsuppgifter som lärare i förhållandevis stor utsträckning gör i hemmet. Som framgår av figur 2.4 rör det sig om tid till att planera undervisning, bedömning och dokumentation av elevers utveckling samt reflektion och kompetensutveckling. Det gemensamma för dessa uppgifter är att de inte kräver interaktion med elever.

Nästan 40 procent av tiden till arbetet med bedömning och dokumentation av elevers utveckling sker i hemmet. Motsvarande siffra för såväl planera undervisning som för reflektion och kompetensutveckling är närmare 30 procent. Det är i första hand aktiviteten reflektion kring undervisningen och läraruppdraget som grundskollärarna uppger sker i hemmet. Att närmare 20 procent av tiden till aktivitetskategorin reflektion och kompetensutveckling sker på annan plats är sannolikt bland annat ett resultat av att kompetensutvecklingen ofta sker utanför skolan.

Arbetsveckans struktur

Ser alla veckodagarna likadana ut? Rapporten bygger på analyser av grundskollärares genomsnittliga tidsanvändning men också på analyser av grundskollärares så kallade kontextuella tidsanvändning. Analyser av grundskollärarnas kontextuella tidsanvändning tydliggör flödet av aktiviteter under arbetsdagen, vilket ger en förståelse för arbetsvardagens struktur på ett sätt som inte är möjligt med enbart genomsnittliga analyser (läs mer i kapitel 3).

Den kontextuella tidsanvändningsanalysen av grundskollärares arbetsvecka visar att måndag till och med torsdag ser ut på i stort sett samma sätt, medan fredagarna i viss mån skiljer ut sig. På fredagar slutar grundskollärarna i studien arbeta tidigare på eftermiddagen och lämnar ofta skolan före klockan 17.00. En annan skillnad i strukturen mellan fredagar och övriga vardagar är att det inte är lika många som rapporterar att de återupptar arbetet på kvällen på fredagarna.

Det tycks alltså i första hand vara på eftermiddagen och kvällen som fredag är en annorlunda dag i grundskollärares arbetsvecka. Bortsett från detta är

fredagarna, till sin struktur, lika övriga vardagar. Grundskollärarna anger alltså att de börjar skolarbetet samma tid på fredagar som övriga dagar. Fredagens förmiddag är också strukturerad på samma sätt som andra vardagar.

Att fredagarnas eftermiddag och kväll ser annorlunda ut får betydelse för mängden tid som grundskollärare totalt arbetar under fredagar, jämfört med övriga vardagar. De heltidsarbetande grundskollärarna ägnar i genomsnitt 8 timmar till arbetsrelaterade aktiviteter under fredagar. Detta ska jämföras med omkring 10 timmar under övriga vardagar. Att fredagarnas eftermiddag och kväll ser annorlunda ut får också konsekvenser för hur tiden fördelas mellan de olika aktivitetskategorierna. Figur 2.5 visar hur de heltidsarbetande grundskollärarna i genomsnitt – i minuter – fördelar tiden mellan aktivitetskategorierna under veckans vardagar.

Figur 2.5: Genomsnittligt antal minuter till arbetsrelaterade aktivitetskategorier under veckans vardagar, heltidsarbetande grundskollärare

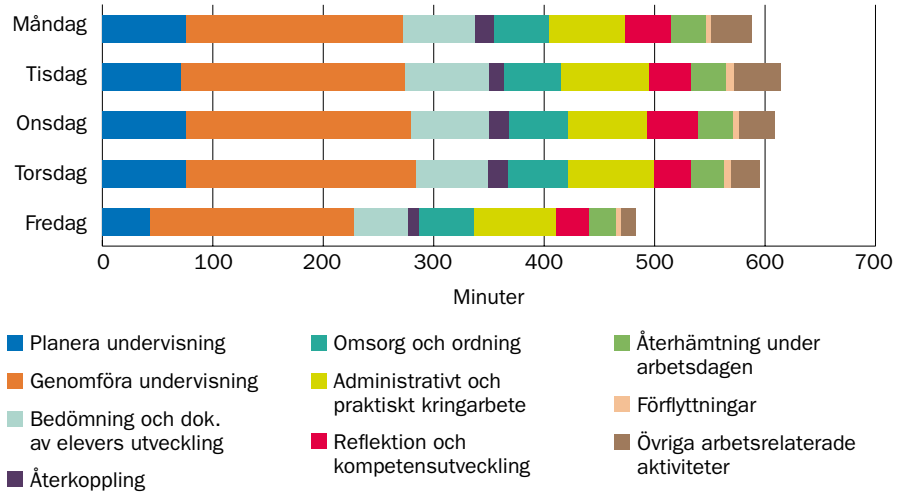

Som framgår av figur 2.5 arbetar grundskollärarna i stort sett lika länge under vardagarna, bortsett från fredagarna som i genomsnitt är kortare. Figur 2.5 visar också att grundskollärarna fördelar sin tid på i stort sett samma sätt under vardagarna. Fredagarna skiljer dock ut sig genom att grundskollärarna då ägnar mindre tid till att planera undervisning, genomföra undervisning, bedömning och dokumentation av elevers utveckling samt övriga aktiviteter.

Att planera undervisning, bedömning och dokumentation av elevers utveckling samt övriga aktiviteter tar mindre tid på fredagar, hänger samman med att de är arbetsuppgifter som grundskollärarna i hög grad uppger att de utför på eftermiddagarna och kvällarna under de andra vardagarna.

Helgarbetets omfattning och innehåll

Dagboksregistreringen omfattade enbart vardagar, men lördagar och söndagar är också möjliga arbetsdagar för grundskollärare. Många grundskollärare har en annan arbetstidsreglering än de flesta andra yrkesgrupper vilket betyder att de i viss mån kan välja när och var delar av arbetstiden ska förläggas. Betydelsen av arbetstidsregleringen för lärarnas tidsanvändning diskuteras mer i kapitel 5. För att kunna ge en mer fullständig bild av hur grundskollärare använder sin tid behöver även arbetet på helgerna täckas in. I dagboken fick grundskollärarna därför ange om de utförde någon aktivitet som har med lärararbetet att göra, närmast föregående helg.[25] Åtta av tio grundskollärare uppger att de utfört någon aktivitet som har med lärararbetet att göra föregående helg, det vill säga helgen som föregick respektive grundskollärares mätdygn.

I dagboken har grundskollärarna som anger att de arbetat under föregående helg fått uppskatta hur mycket tid helgarbetet tog i anspråk. Figur 2.6 visar hur mycket tid lärararbetet tog föregående lördag och/eller söndag bland de lärare som utförde arbete föregående helg.

Figur 2.6: Hur mycket tid tog lärararbetet föregående lördag och/eller söndag (andel grundskollärare i procent)

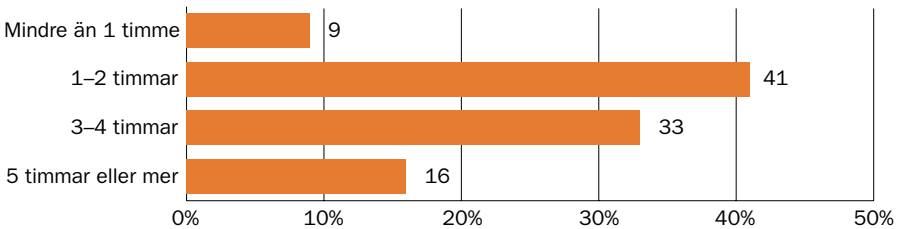

Kommentar: I figuren redovisas de svarsalternativ som grundskollärarna kunde välja mellan i dagboken.

Figur 2.6 visar att bland de som anger att de arbetat under föregående lördag och, eller, söndag, är det fem av tio som arbetat mer än 2 timmar. Nästan två av tio uppger att de arbetat 5 timmar eller mer.

I dagboken har de lärare som rapporterar att de utförde aktiviteter föregående helg i ett öppet svar, även fått tala om vilken eller vilka aktiviteter som de utförde.[26] Skolverket har kategoriserat de öppna svaren med hjälp av de fördefinierade aktiviteter som ingår i dagboken. Därefter har svaren räknats om till hela populationen.

[25] Den exakta frågeformuleringen löd ”Utförde du någon aktivitet som har med lärararbetet att göra närmast föregående lördag och/eller söndag?”.
[26] Den exakta frågeformuleringen löd ”Vilken eller vilka aktiviteter utförde du?”.

Analysen av de öppna svaren visar att på helgerna arbetar grundskollärare i första hand med att planera undervisning samt bedömning och dokumentation av elevers utveckling, men också reflektion och kompetensutveckling. I huvudsak är det arbete som kan utföras utanför skolan och utan kollegor, som de anger kommer i fråga för helgarbete. Ensam planering av undervisning är den aktivitet som grundskollärare oftast gör på helgen. Nära sju av tio uppger att de gjort detta den senaste helgen. När det gäller aktivitetskategorin bedömning och dokumentation av elevers utveckling är det framför allt rättning och bedömning som de ägnar sig åt under helgen. Nästan fyra av tio anger detta. Ensam analysera och dokumentera elevers utveckling är en aktivitet som nära tre av tio utfört. Att ensam reflektera kring undervisning och lärar-uppdraget sysselsätter drygt en av tio.

Nästan en av tio bland de grundskollärare som arbetat under föregående helg ägnar tid till administrativt och praktiskt kringarbete under helgen. Flera uppger att de utfört aktiviteter men specificerar inte innebörden av dem tillräckligt tydligt för att Skolverket ska kunna kategorisera dem. ”Kontakt via e-post med föräldrar” och ”möte med kollegor” är två exempel. Nästan två av tio uppger att de utfört sådana övriga, ej tillräckligt specificerade aktiviteter.

Det finns skillnader mellan grupper av grundskollärare när det gäller huruvida de uppger att de arbetar på helgen eller inte. Kvinnor anger oftare än män att de helgarbetar. Drygt åtta av tio kvinnor uppger att de helgarbetar, jämfört med drygt sju av tio bland männen.

Terminens struktur

Eftersom studien omfattar perioden från den 11 januari till och med den 20 juni 2012, är det möjligt att analysera om grundskollärare använder tiden på olika sätt under terminens olika månader.

Sammantaget ser tidsanvändningen i stort sett likadan ut under januari till och med maj. Det är under juni som det avviker något. Fördelningen mellan aktivitetskategorierna skiljer sig något mellan juni och övriga månader. Figur 2.7 visar hur de heltidsarbetande grundskollärarna i genomsnitt, i minuter per dag, fördelar tiden mellan aktivitetskategorierna under vårterminens 6 månader.

Figur 2.7: Genomsnittligt antal minuter till arbetsrelaterade aktivitetskategorier per dag under vårterminens månader, heltidsarbetande grundskollärare

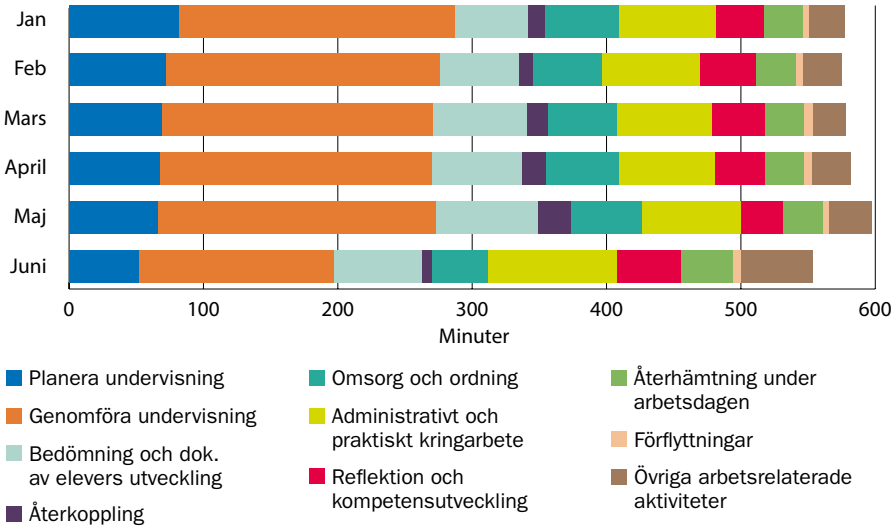

Figur 2.7 visar att grundskollärare ägnar mindre tid till att genomföra undervisning i juni. Samtidigt lägger de mer tid på administrativt och praktiskt kringarbete under denna månad.

Att juni avviker något återspeglar att skolavslutningarna infaller i juni och undervisningen därmed upphör, vilket leder till att andra arbetsuppgifter upptar grundskollärarnas arbetstid i högre grad. Det finns rimligtvis skillnader i fördelningen mellan olika veckor i juni, som inte går att utläsa i figur 2.7. Den första veckan, då eleverna i många fall fortfarande befinner sig i skolan, liknar sannolikt i hög grad fördelningen under de övriga månaderna under vårterminen.

3

Fördjupad analys av grundskollärares tidsanvändning

3. Fördjupad analys av grundskollärares tidsanvändning

Det föregående kapitlet gav en övergripande bild av grundskollärares tidsanvändning utifrån följande frågeställningar: Hur fördelar grundskollärare tiden mellan olika arbetsuppgifter? Hur är grundskollärares yrkesvardag strukturerad? Detta kapitel diskuterar på ett mer ingående sätt dessa två frågeställningar.[27] Målet är att fördjupa, och i vissa avseenden nyansera, den bild som framträder i kapitel 2.[28]

En central dimension i kapitlet är huruvida grundskollärare i första hand arbetar ensamma eller tillsammans med sina kollegor när det gäller att exempelvis planera och genomföra undervisningen. Kapitlet visar också när på dagen de arbetar med olika typer av aktiviteter, vilket är viktigt som utgångspunkt för att diskutera läraryrkets förutsättningar. Det är lärarnas egenrapporterade tidsanvändning som ligger till grund för analyserna.

Kapitlet är strukturerat utifrån resultaten i det föregående kapitlet. Fördelningen mellan aktiviteterna i de olika aktivitetskategorierna diskuteras i storleksordning, med början i den största – genomföra undervisning. En beskrivning av aktiviteterna och konkretiserande exempel framgår i tabell 2.1, i föregående kapitel.

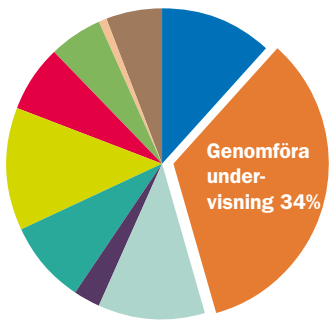

Genomföra undervisning

Tabell 3.1 redovisar hur grundskollärare fördelar tiden till aktiviteter som ingår i aktivitetskategorin genomföra undervisning. Dessa aktiviteter är undervisning utan kollega/or, undervisning med kollega/or samt småprat eller handledning med en eller ett par elever om undervisning. Samma mått används här som i föregående kapitel (se faktarutan i kapitel 2). Den vänstra delen av tabell

[27] Frånsett återhämtning och förflyttningar behandlar kapitlet samtliga aktivitetskategorier. Dessa aktivitetskategorier diskuteras dock i viss mån i kapitel 2 och 5.

[28] I kapitlet omnämns endast skillnader som är statistiskt säkerställda på 5-procentsnivån (se kapitel 2).

3.1 redovisar de två mått på tidsanvändning som används bland samtliga grundskollärare. Måttet längst till vänster anger den genomsnittliga andelen av den totala tiden till arbetsrelaterade aktiviteter, som grundskollärare använder till respektive aktivitet. Nästa mått i tabellen anger andelen av samtliga grundskollärare som under minst 10 minuter utför respektive aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag.

Till höger i tabellen, i den skuggade delen, särredovisas de två mått som enbart används för de heltidsarbetande grundskollärarna. Det första måttet anger antal minuter som de heltidsarbetande grundskollärarna använder till aktiviteterna i genomsnitt under en arbetsdag. Det andra måttet anger antalet minuter som de grundskollärare som utför aktiviteten använder till respektive aktivitet under en genomsnittlig dag. Det räcker att grundskollärarna uppger att de har utfört aktiviteten under tio minuter för att räknas in bland utförarna.

Tabell 3.1: Tid till att genomföra undervisning bland samtliga respektive heltidsarbetande grundskollärare

	Samtliga grundskollärare Andel (%)		Enbart heltidsarbetande Antal minuter	
	Andel tid till respektive aktivitet bland samtliga grundskollärare	Andel av samtliga grundskollärare som utför respektive aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till respektive aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till respektive aktivitet bland de som arbetar med aktiviteten under en genomsnittlig arbetsdag
Undervisning utan kollega/or	26	87	154	172
Undervisning med kollega/or	6	40	37	91
Småprat eller handledning med en eller ett par elever om undervisning	1	32	9	26

Tabell 3.1 visar att arbetet med att genomföra undervisning i förhållandevis hög grad är ett ensamarbete enligt grundskollärarna. I genomsnitt drygt en fjärdedel av grundskollärares totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter går åt till att ensam bedriva undervisning. Det ska jämföras med att 6 procent av grundskollärares totala tid går åt till att undervisa tillsammans med kollegor. Tiden till småprat och handledning med en eller flera elever om undervisning upptar i genomsnitt 1 procent av grundskollärarnas totala tid.

Andel grundskollärare som undervisar ensamma under en genomsnittlig arbetsdag uppgår till nära nio av tio. Fyra av tio uppger att de undervisar tillsammans med sina kollegor. Att fyra av tio undervisar tillsammans med sina kollegor under en genomsnittlig arbetsdag, betyder inte att sex av tio aldrig undervisar tillsammans med kollegor. Många grundskollärare gör sannolikt detta någon gång under veckan, eller i alla fall under terminen. Men alla lärare undervisar inte tillsammans med kollegor varje arbetsdag. Måtten talar om hur det ser ut under en genomsnittlig arbetsdag.

Det är också viktigt att komma ihåg att en lärare skulle kunna utföra alla tre aktiviteter som ingår i aktivitetskategorin genomföra undervisning under en och samma dag. Det betyder att andelen som utför de tre aktiviteterna i tabell 3.1 potentiellt hade kunnat uppgå till 100 procent, vardera. Det vill säga under förutsättning att samtliga lärare i studien angett att de utfört alla tre aktiviteterna under minst 10 minuter under sitt respektive mätdygn.

Tabell 3.1 visar samtidigt att de fyra av tio grundskollärare som undervisar tillsammans med sina kollegor, gör det i genomsnitt under 91 minuter. Det betyder att de som faktiskt undervisar tillsammans rapporterar att de gör det under en förhållandevis lång tid under en genomsnittlig arbetsdag. Notera också att även om småprat och handledning jämförelsevis bara tar omkring 1 procent av den totala tiden i anspråk, är det drygt tre av tio grundskollärare som utför detta under en genomsnittlig arbetsdag. Det vill säga utför aktiviteten under minst 10 minuter.

Undervisningens struktur

Rapporten bygger på analyser av grundskollärares genomsnittliga tidsanvändning men också på analyser av grundskollärares kontextuella tidsanvändning.[29] Kontextuell tidsanvändning visar flödet av aktiviteter under arbetsdagen. Det vill säga, det går att se om och hur aktiviteter följer på varandra, och om det finns en viss ordning eller rytm i grundskollärarnas yrkesvardag.

[29] De analyser av grundskollärarnas kontextuella tidsanvändning som ingår i rapporten är utförda av Kajsa Ellegård och Katerina Vrotsou vid Linköpings universitet. Ellegård och Vrotsou arbetar med kontextuella tidsanvändningsanalyser av det dagboksmaterial som SCB samlat in på uppdrag av Skolverket.

FAKTARUTA: Grundskollärarnas kontextuella tidsanvändning

Kontextuell tidsanvändning kan illustreras på det sätt som visas i figurerna 3.1–3.3. I dessa figurer illustreras varje enskild lärares tidsanvändning av en stående stapel på den horisontella axeln. Längs den vertikala axeln framgår klockslagen under mätdygnet, från klockan 04.00 till klockan 04.00 nästa dygn. Tidsaxeln ska alltså läsas nedifrån och upp i denna typ av figur. Lärarna är sorterade efter datum, de med tidigast mätdygn under terminen finns längst till vänster i figuren, de med senast längst till höger.

I figurerna ingår de 234 lärare i studien som haft sitt mätdygn under en tisdag och undervisar i årskurs 1–3. Anledningen till att inte alla 3 626 lärare i studien visas i figurerna är att det är svårt att läsa figurer med så många lärare. Poängen med att visa just dessa lärare är att ge exempel på hur den kontextuella tidsanvändningen kan se ut. Ett annat urval hade varit möjligt. I de fall då skillnader i den kontextuella tidsanvändningen gått att finna mellan årskurser diskuteras dessa i texten. Valet av tisdag hänger samman med att, som framgick i föregående kapitel, den genomsnittliga läraren använder sin tid på i genomsnitt samma sätt under veckodagarna, bortsett fredag eftermiddag och kväll. Även analyserna av lärarnas kontextuella tidsanvändning visar på stora likheter mellan måndag till torsdag. Tisdag utgör alltså ett exempel.

Tiden då en lärare ägnar sig åt en specifik aktivitet är markerad med färg (exempelvis är ensamundervisning orangemarkerad i figur 3.1) och alla andra aktiviteter är gråmarkerade. Det gör att just den tid då läraren ägnar sig åt den specifika aktiviteten framträder.

Det resultat som framträder i figurerna är inte generaliserbart till hela populationen (se kapitel 1), utan beskriver enbart hur de lärare som syns i figuren använt sin tid under sina respektive mätdygn. Figurerna används för att konkretisera hur lärares tidsanvändning kan se ut.

Figur 3.1: Ensamundervisning

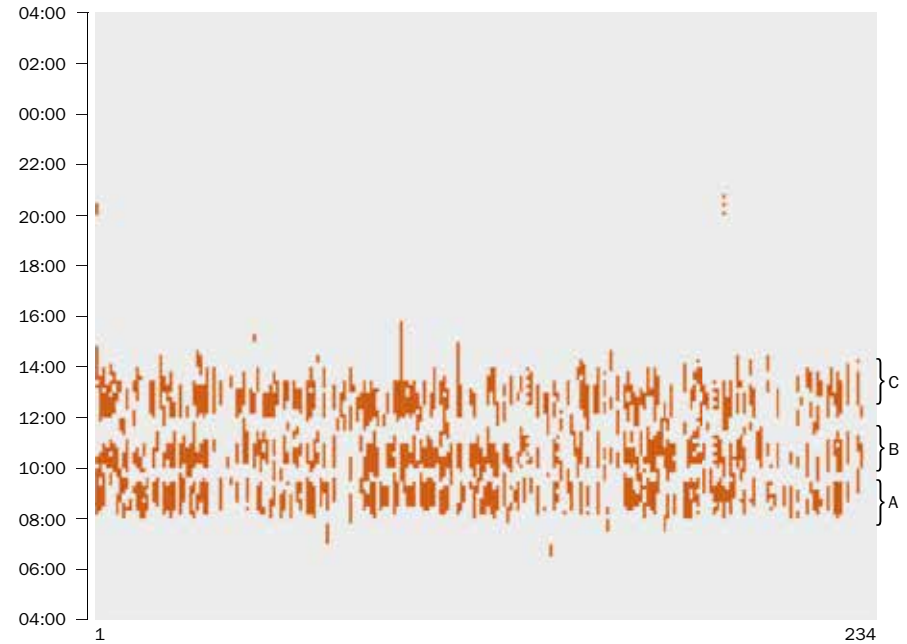

Kommentar: I figuren ingår de 234 lärare i studien som undervisar i årskurs 1–3 och hade mätdygn på en tisdag. Lärarna är ordnade efter datum.

I denna rapport står den genomsnittliga läraren i centrum, och hur grundskollärare använder tiden under en genomsnittlig arbetsdag, vecka och termin. I figur 3.1 framträder istället specifika lärares tidsanvändning, under just deras dagboksdagar. Figuren illustrerar alltså att bakom den genomsnittliga läraren finns många grundskollärare som sinsemellan har en varierande tidsanvändning.

Samtidigt framträder vissa mönster i analysen av lärarnas kontextuella tidsanvändning, bland de lärare som ingår i studien. Figur 3.1 visar att de lärare som ingår i studien rapporterar att de utför undervisning i tre pass under arbetsdagen, dessa är markerade med klamrar till höger i figuren. I figuren är det bara tiden till ensam undervisning som illustreras, men undervisning tillsammans med kollegorna uppträder enligt samma mönster. Undervisningen börjar strax efter klockan 08.00 och pågår sedan i ett pass som avslutas strax före klockan 10.00, för många av de lärare som ingår i figuren (markerat med A i figur 3.1). Därefter tar ett nytt pass vid och pågår fram till cirka klockan 12.00 (markerat med B i figur 3.1). På eftermiddagen anger många av lärarna i figuren att de har ytterligare ett undervisningspass som pågår fram till klockan 14.00 (markerat med C i figur 3.1).

I figur 3.1 ingår bara lärare som undervisar i årskurs 1–3. Fördelningen av undervisningen i tre pass uppträder även bland de lärare i studien som undervisar i årskurs 4–6. För lärarna i årskurs 7–9 ser dock mönstret i viss mån annorlunda ut. För dessa lärare är det inte lika tydligt att undervisningen är uppdelad i tre pass, utan undervisningens förekomst varierar mer mellan lärarna i studien som undervisar i årskurs 7–9. Lärarna i årskurs 1–3 rapporterar att de avslutar undervisningen för dagen något tidigare än lärarna i årskurs 4–6. De uppger i sin tur att de avslutar undervisningen tidigare än lärare i årskurs 7–9. I kapitel 4 diskuteras skillnader mellan årskurser på en genomsnittlig nivå.

Handledning eller småprat om undervisning är som nämnts, den minst vanliga av aktiviteterna i aktivitetskategorin genomföra undervisning. Bland lärarna i studien uppträder aktiviteten handledning eller småprat om undervisning enligt ett helt annat mönster jämfört med genomförandet av undervisningen. Istället för att förekomma i tre pass är detta arbete mer utspritt över arbetsdagen enligt grundskollärarna. Det finns även här vissa skillnader mellan årskurserna. I de tidigare åren är detta mer en aktivitet som förekommer efter lektionernas slut, det vill säga efter det sista undervisningspasset. I årskurs 7–9 är handledning eller småprat mer spridd över skoldagen. Det förekommer också att grundskollärare rapporterar att de utför handledning eller småprat under kvällstid.

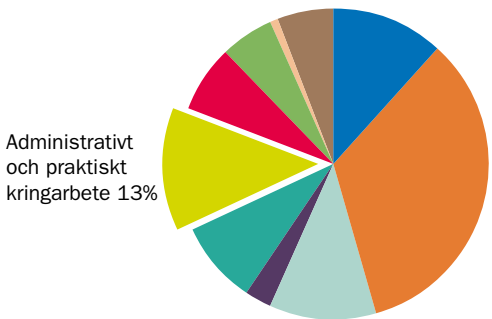

Administrativt och praktiskt kringarbete

Aktivitetskategorin administrativt och praktiskt kringarbete består av tre aktiviteter: praktiska sysslor, administrera samt information till hela föräldragruppen. Tabell 3.2 visar hur grundskollärarna i genomsnitt fördelar sin tid mellan dessa aktiviteter.

Tabell 3.2: Tid till administrativt och praktiskt kringarbete bland samtliga respektive heltidsarbetande grundskollärare

	Samtliga grundskollärare Andel (%)		Enbart heltidsarbetande Antal minuter	
	Andel tid till respektive aktivitet bland samtliga grundskollärare	Andel av samtliga grundskollärare som utför respektive aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till respektive aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till respektive aktivitet bland de som arbetar med aktiviteten under en genomsnittlig arbetsdag
Praktiska sysslor	8	88	48	54
Administrera	3	50	18	35
Information till hela föräldragruppen	1	20	9	41

Inom aktivitetskategorin administrativt och praktiskt kringarbete är det i synnerhet praktiska sysslor, det vill säga arbetet med att bland annat plocka fram arbetsmaterial, iordningställa lokaler, fixa datorer, kopiera material och dylikt, som tar mest tid i anspråk enligt grundskollärarna. I genomsnitt 8 procent av grundskollärarnas totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter går åt till praktiska sysslor. Nästan nio av tio, lägger en genomsnittlig arbetsdag tid på praktiska sysslor, under minst 10 minuter.

Arbetet med praktiska sysslor hänger samman med arbetet att genomföra undervisningen. Under en genomsnittlig arbetsdag är det ungefär lika många grundskollärare som rapporterar att de lägger tid på praktiska sysslor, som lägger tid på att ensam genomföra undervisning. Andelen tid till praktiska sysslor är dock betydligt mindre.

Hur lång tid tar då det administrativa och praktiska kringarbetet i anspråk enligt grundskollärarna? Totalt sett använder de heltidsarbetande grundskollärarna i genomsnitt 1 timme och 15 minuter per dag till detta. Det är i första hand praktiska sysslor som tar tid, 48 minuter om dagen. Administration tar nästan 18 minuter om dagen medan information till hela föräldragruppen tar i genomsnitt nästan 10 minuter i anspråk.

Antal minuter som går till att informera föräldragruppen är betydligt större i den grupp som utför sådant arbete jämfört med grundskollärarna totalt sett. De heltidsarbetande använder i genomsnitt 9 minuter till att informera föräldragruppen. De två av tio som arbetar med detta en genomsnittlig arbetsdag gör det däremot under 41 minuter den dagen.

Praktiskt och administrativt kringarbete i yrkesvardagens struktur

De tre aktiviteterna inom aktivitetskategorin administrativt och praktiskt kringarbete tycks framträda enligt olika mönster i grundskollärarnas yrkesvardag. Det visar analysen av den kontextuella tidsanvändningen bland lärarna i studien. Särskilt många lärare i studien rapporterar att de arbetar med praktiska sysslor på morgnarna, innan undervisningen börjar för dagen. Det handlar då sannolikt om att iordningställa klassrum och material för undervisningen.

Det praktiska arbetet är även utspritt över dagen. Det förekommer ofta kortvariga perioder med praktiska sysslor under dagen, kanske städning eller praktiska förberedelser. Det förekommer också att lärarna uppger att de arbetar med praktiska sysslor på kvällarna. Analysen av lärarnas kontextuella tidsanvändning visar också att arbetet med att administrera utför lärarna i studien ofta i korta tidsintervaller, vid olika tidpunkter under arbetsdagen. Från 08.00 på morgonen till 22.00 på kvällen. Det finns dock en tendens till att det administrativa arbetet är koncentrerat till eftermiddagarna bland lärarna i studien, det vill säga när grundskollärarna avslutat undervisningen för dagen.

Arbetet med att informera hela föräldragruppen, är en aktivitet som i första hand äger rum på eftermiddagar och kvällar enligt grundskollärarna. Flest grundskollärare är engagerade i detta arbete runt klockan 17.00 till 20.00. Det är då föräldrarna kan komma till skolan. Det är också då grundskollärare kan arbeta med exempelvis att skriva veckobrev och lägga ut information på hemsidan.

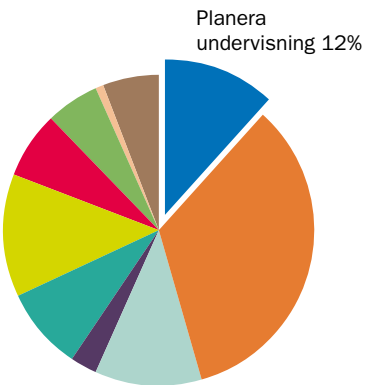

Planera undervisning

Av föregående kapitel framgick att grundskollärarna rapporterar att de totalt sett lägger omkring 10 procent av sin tid till arbetsrelaterade aktiviteter på att planera undervisningen. Tabell 3.3 visar hur grundskollärare fördelar tiden mellan de två aktiviteterna som ingår i aktivitetskategorin planera undervisning, det vill säga aktiviteterna ensam planera all form av undervisning och tillsammans med kollega/or planera all form av undervisning.[30]

[30] I inledningen av kapitel 2 definieras innebörden av aktiviteterna i studien.

Tabell 3.3: Tid till planering av undervisning bland samtliga respektive heltidsarbetande grundskollärare

	Samtliga grundskollärare Andel (%)		Enbart heltidsarbetande Antal minuter	
	Andel tid till respektive aktivitet bland samtliga grundskollärare	Andel av samtliga grundskollärare som utför respektive aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till respektive aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till respektive aktivitet bland de som arbetar med aktiviteten under en genomsnittlig arbetsdag
Ensam planera all form av undervisning	9	68	52	76
Tillsammans med kollega/or planera all form av undervisning	3	35	17	47

Planeringen av undervisningen är i första hand ett ensamarbete enligt grundskollärarna. Det framgår av samtliga mått i tabell 3.3. Den genomsnittliga andelen tid till planering tillsammans med kollegor, uppgår till 3 procent av den totala tiden till arbetsrelaterade aktiviteter, medan 9 procent av den totala tiden går åt till att planera ensam.

Att planering i huvudsak är ett ensamarbete framgår också av andelen grundskollärare som planerar med kollegor under en genomsnittlig arbetsdag. Medan omkring två tredjedelar planerar sin undervisning ensamma under en genomsnittlig arbetsdag, är det en tredjedel som planerar undervisningen tillsammans med sina kollegor under en genomsnittlig arbetsdag. Flera lärare kan naturligtvis göra både och.

Totalt använder de heltidsarbetande grundskollärarna nästan 70 minuter till att planera undervisningen under en genomsnittlig arbetsdag. Precis som andelen tid indikerar utgör tiden till ensam planering merparten, 52 minuter, medan tiden till gemensam planering uppgår till 17 minuter.

En genomsnittlig arbetsdag planerar en tredjedel av de heltidsarbetande grundskollärarna tillsammans med sina kollegor. Detta arbete tar då 47 minuter i anspråk för de lärare som ägnar sig åt detta under en genomsnittlig arbetsdag.

När sker planeringen?

Analysen av lärarnas kontextuella tidsanvändning visar att lärarna i studien använder tid till att ensam planera undervisningen under hela arbetsdagen. Det är särskilt under tre perioder av arbetsdagen som det enligt grundskol-

lärarna finns en större koncentration av arbetet med detta. Första perioden är innan skolan börjar, det vill säga fram till omkring klockan 08.00. Sedan efter det att lektionerna för dagen är slut, omkring klockan 14.00 till 17.00. Och slutligen en period på kvällen, mellan klockan 20.00 och 22.00. Denna period är förlagd i hemmet medan de två tidigare äger rum i skolan (se även kapitel 2).

På förmiddagar är förekomsterna av ensam planering mer kortvariga. Lärarna i studien har möjlighet till längre, oavbruten planeringstid, under de två senare perioderna, det vill säga när lektionerna är slut för dagen och när lärarna arbetar hemma på kvällen. Enligt grundskollärarnas dagboksregistrering sker mycket av arbetet med planering i hemmet, vilket påpekades i kapitel 2. Alla vardagar ser ungefär likadana ut i detta avseende, bortsett från fredagar. Under fredagarna planerar lärarna i studien enbart i liten utsträckning under kvällen.

Tiden till gemensam planering förekommer i yrkesvardagen på ungefär samma sätt som tiden till ensam planering. Det vill säga med en koncentration före klockan 08.00 och en under eftermiddagen, mellan klockan 14.00 och 16.00. När det gäller planeringen tillsammans med kollegor finns det ingen motsvarighet till den period av ensam planering som lärarna i studien gör i hemmet på kvällen.

Bedömning och dokumentation av elevers utveckling 11%

Bedömning och dokumentation av elevers utveckling

Aktivitetskategorin bedömning och dokumentation av elevers utveckling kan brytas ner i tre aktiviteter: rättning och bedömning, ensam analysera och dokumentera elevers utveckling samt tillsammans med kollega/or analysera och dokumentera elevers utveckling. Tabell 3.4 redovisar hur grundskollärarna rapporterar att de fördelar sin tid på dessa aktiviteter.

Tabell 3.4: Tid till bedömning och dokumentation av elevers utveckling bland samtliga respektive heltidsarbetande grundskollärare

	Samtliga grundskollärare Andel (%)		Enbart heltidsarbetande Antal minuter	
	Andel tid till respektive aktivitet bland samtliga grundskollärare	Andel av samtliga grundskollärare som utför respektive aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till respektive aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till respektive aktivitet bland de som arbetar med aktiviteten under en genomsnittlig arbetsdag
Rättning och bedömning	5	45	32	69
Ensam analysera och dokumentera elevers utveckling	4	36	25	68
Tillsammans med kollega/or analysera och dokumentera elevers utveckling	2	20	8	42

Som framgår av tabell 3.4 fördelar sig tiden till bedömning och dokumentation av elevers utveckling relativt jämnt mellan å ena sidan rättning och bedömning, och å andra sidan analys och dokumentation av elevers utveckling.

När det gäller analys och dokumentation av elevers utveckling visar det sig återigen att grundskollärare uppger att de i första hand arbetar ensamma. Den totala andelen tid som i genomsnitt går åt till att ensam analysera och dokumentera elevers utveckling är 4 procent. Detta kan jämföras med att de använder 2 procent av tiden till att göra detta arbete tillsammans med kollegor. Enligt samma mönster är andelen grundskollärare som rapporterar att de ensamma genomför bedömning och dokumentation av elevers utveckling nästan dubbelt så stor som andelen som gör det tillsammans med kollegor.

Vad motsvarar det i antalet minuter? Heltidsarbetande grundskollärare använder sammantaget 65 minuter till bedömning och dokumentation av elevers utveckling under en genomsnittlig arbetsdag. Aktiviteten rättning och bedömning tar i genomsnitt ungefär en dryg halvtimme per dag. Något mindre tid går åt till att ensam analysera och dokumentera elevers utveckling enligt grundskollärarna. I genomsnitt 8 minuter används till att tillsammans med kollegor analysera och dokumentera elevers utveckling.

De två av tio grundskollärare som under en genomsnittlig arbetsdag ägnar sig åt att tillsammans med kollegor analysera och dokumentera elevernas utveckling gör det under 42 minuter.

När arbetar lärarna med bedömning och dokumentation av elevers utveckling?

Analysen av lärarnas kontextuella tidsanvändning visar att lärarna i studien arbetar med rättning och bedömning, men också analys och dokumentation av elevers utveckling, under i första hand eftermiddagar och kvällar. Bortsett från fredagar, då de som tidigare nämnts vanligen slutar arbeta tidigare på eftermiddagen och i mycket liten utsträckning återupptar arbetet på kvällen.

Det är relativt ovanligt att grundskollärare rapporterar att de arbetar tillsammans med att analysera och dokumentera elevers utveckling. Den kontextuella analysen visar att när detta arbete sker äger det i huvudsak rum på eftermiddagarna, vanligen mellan klockan 13.00 och 16.00, det vill säga när lärarna i studien befinner sig i skolan. Däremot uppger grundskollärarna inte att de analyserar och dokumenterar elevers utveckling tillsammans under kvällen. Det är ett mönster som känns igen från planeringens förekomst i yrkesvardagen. Analysen av lärarnas kontextuella tidsanvändning visar också att perioderna till gemensamt analys- och dokumentationsarbete är påtagligt kortare än såväl perioderna till rättning och bedömning respektive ensam analys och dokumentation av elevernas utveckling. Till skillnad från många andra aktiviteter i studien, är den sammanhållna tiden till rättning och bedömning respektive ensam analys och dokumentation av elevernas utveckling relativt långvarig. Inte sällan upp till 2 timmar i sträck och i vissa fall upp till 4 timmar.

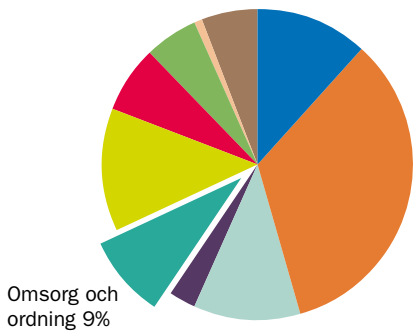

Omsorg och ordning

Av kapitel 2 framgick att omkring 10 procent av lärarnas totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter går åt till omsorg och skapa ordning. Aktivitetskategorin omsorg och ordning inbegriper två aktiviteter. Dels arbetet med att skapa arbetsro, det vill säga i klassrummet, dels omsorg och skapa ordning utanför klassrummet. Tabell 3.5 redovisar hur grundskollärarna rapporterar att de fördelar tiden till de två aktiviteterna.

Tabell 3.5: Tid till omsorg och ordning bland samtliga respektive heltidsarbetande grundskollärare

	Samtliga grundskollärare Andel (%)		Enbart heltidsarbetande Antal minuter	
	Andel tid till respektive aktivitet bland samtliga grundskollärare	Andel av samtliga grundskollärare som utför respektive aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till respektive aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till respektive aktivitet bland de som arbetar med aktiviteten under en genomsnittlig arbetsdag
Skapa arbetsro	3	54	15	27
Omsorg och skapa ordning utanför klassrummet	6	74	37	48

Av den tid som går åt till omsorg och ordning är det förhållandevis mycket tid som går åt till omsorg och skapa ordning utanför klassrummet. En mindre del, uppger grundskollärarna, går åt till att skapa arbetsro. Alla mått i tabell 3.5 visar på detta.

Den totala andelen tid som i genomsnitt går åt till att skapa arbetsro är 3 procent. Motsvarande andel för omsorg och skapa ordning utanför klassrummet är 6 procent. Att omsorg och skapa ordning utanför klassrummet enligt grundskollärarna är en mer framträdande aktivitet framgår också av andelen grundskollärare som utför de två aktiviteterna. En genomsnittlig arbetsdag är det drygt sju av tio grundskollärare som uppger att de arbetar med omsorg och att skapa ordning utanför klassrummet, under minst 10 minuter. Det kan jämföras med att drygt hälften rapporterar att de ägnar sig åt att skapa arbetsro i klassrummet.

Här finns det anledning att påminna om att en del tid till att skapa arbetsro kan döljas i tiden till att genomföra undervisning. Det kan ibland ha varit svårt för grundskollärarna att separera tiden till undervisning från tiden till att skapa arbetsro vid rapporteringen. Eftersom de i dagboken ombetts ange huvudsaklig aktivitet per tiominutersintervall finns det också en möjlighet att kortare avbrott för att skapa arbetsro inte kommit med i undersökningen. Det är därför möjligt att tiden till arbetsro är något underskattad till förmån för undervisning. Det kan också vara tvärtom, det vill säga att tiden till att skapa arbetsro överskattas för att lärarna vill markera att det skett ett avbrott.

Även mätt i antal minuter tar arbetet med omsorg och skapa ordning en förhållandevis stor mängd tid i anspråk under den genomsnittliga arbetsdagen. Det framgår av tabell 3.5, som visar att de heltidsarbetande grundskollärarna använder totalt i genomsnitt 52 minuter per dag till omsorg och ordning. Det är omsorg och att skapa ordning utanför klassrummet som tar mest tid i anspråk, i genomsnitt 37 minuter om dagen. Arbetet med att skapa arbetsro i klassrummet tar i genomsnitt en kvart om dagen, bland de heltidsarbetande. Men sett till den grupp av grundskollärare som arbetar med att skapa arbetsro under en genomsnittlig arbetsdag, är tiden till att skapa arbetsro 27 minuter.

Omsorg och ordning i yrkesvardagens struktur

Analysen av lärarnas kontextuella tidsanvändning visar att arbetet med att skapa arbetsro är tydligt kopplat till arbetet med att genomföra undervisningen. De omsorgs- och ordningsskapande aktiviteterna framträder enligt ett tydligt mönster i grundskollärarnas yrkesvardag. Särskilt på morgonen, innan undervisningen startar, rapporterar många grundskollärare i studien att de arbetar med att skapa arbetsro. Detta är speciellt påtagligt för lärarna i årskurs 1–3 i studien. Arbetet med att skapa arbetsro uppträder därefter då och då, under relativt korta perioder, 10 eller 20 minuter, fram till dess att undervisningen avslutas, på eftermiddagen. Det förekommer dock också längre perioder av att skapa arbetsro enligt grundskollärarna.

Arbetet med omsorg och skapa ordning utanför klassrummet uppträder också enligt ett tydligt mönster i de deltagande lärarnas yrkesvardag. Detta arbete tycks företrädesvis ske under elevernas raster. Detta är särskilt tydligt för de som undervisar i årskurs 1–6. Omsorg och skapa ordning utanför klassrummet är också en aktivitet som grundskollärarna rapporterar att de arbetar med på såväl morgnar som kvällar. Enligt grundskollärarna förekommer det ibland även på kvällen.

Figur 3.2 ger exempel på när under arbetsdagen som grundskollärare kan arbeta med omsorg och att skapa ordning utanför klassrummet. Figuren visar när lärarna som undervisar i årskurs 1–3, och som i studien hade sitt mätdygn på en tisdag, uppger att de ägnar sig åt omsorg och skapa ordning utanför klassrummet. För en beskrivning av hur figuren ska läsas, se faktarutan om grundskollärarnas kontextuella tidsanvändning tidigare i detta kapitel.

Figur 3.2: Omsorg och skapa ordning utanför klassrummet

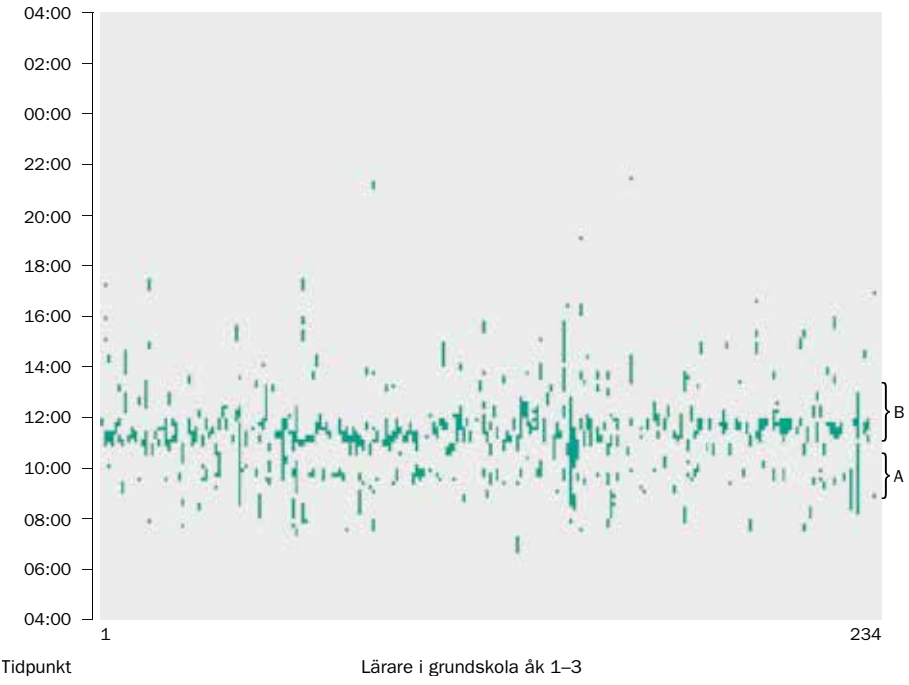

Kommentar: I figuren ingår de 234 lärare i studien som undervisar i årskurs 1–3 och hade mätdygn på en tisdag. Lärarna är ordnade efter datum.

Lägg märke till att många av lärarna i figuren rapporterar att de ägnar tid till omsorg och skapa ordning kring elevernas raster. Särskilt vid lunchrasten (markerad med B, i figur 3.2) och rasten på förmiddagen (markerad med A, i figur 3.2). Det förekommer även omsorgs- och ordningsskapande arbete på kvällarna enligt grundskollärarna.

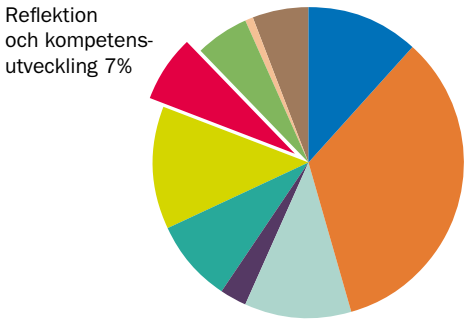

Reflektion och kompetensutveckling

Reflektion och kompetensutveckling omfattar tre aktiviteter, två av dessa handlar om att reflektera kring undervisning och läraruppdraget. Studien skiljer på om detta sker individuellt eller tillsammans med kollegor. Den tredje aktiviteten är delta i organiserad kompetensutveckling och fortbildning. Av tabell 3.6 framgår hur grundskollärarna rapporterar att de fördelar sin tid på dessa tre aktiviteter.

Tabell 3.6: Tid till reflektion och kompetensutveckling bland samtliga respektive heltidsarbetande grundskollärare

	Samtliga grundskollärare Andel (%)		Enbart heltidsarbetande Antal minuter	
	Andel tid till respektive aktivitet bland samtliga grundskollärare	Andel av samtliga grundskollärare som utför respektive aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till respektive aktivitet under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till respektive aktivitet bland de som arbetar med aktiviteten under en genomsnittlig arbetsdag
Ensam reflektera kring undervisning och läraruppdraget	2	27	13	50
Tillsammans med kollega/or reflektera kring undervisning och lärar-uppdraget	2	26	12	46
Delta i organiserad kompetens-utveckling och fortbildning	2	9	12	141

Tiden till reflektion bryter ett i övrigt tydligt mönster vad gäller grundskollärares tidsanvändning. Tabell 3.6 visar att det inte är någon skillnad i mängden tid som går åt till att ensam reflektera kring undervisningen och läraruppdraget respektive att göra detta tillsammans med sina kollegor. Detta mönster framträder exempelvis vad gäller andel tid, 2 procent av grundskollärares totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter går åt till respektive aktivitet. Det är också en lika stor andel av grundskollärarna som uppger att de reflekterar ensamma som gör det tillsammans, nästan tre av tio. Det är alltså en förhållandevis liten andel av grundskollärarna som reflekterar kring undervisningen och läraruppdraget någon gång under en genomsnittlig arbetsdag.

Tabell 3.6 visar också att i genomsnitt använder grundskollärare 2 procent av sin totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter till att delta i organiserad kompetensutveckling eller fortbildning. En genomsnittlig arbetsdag deltar en av tio grundskollärare i någon slags organiserad kompetensutveckling och fortbildning.

De heltidsarbetande grundskollärarna använder totalt i genomsnitt nästan 40 minuter om dagen till reflektion och kompetensutveckling. Tiden till att ensam reflektera kring undervisning upptar nästan en kvart enligt grundskollärarna. Det är ungefär lika mycket tid som går åt till att reflektera tillsammans med kollegor. Deltagande i kompetensutveckling och fortbildning tar också i genomsnitt nästan en kvart om dagen i anspråk.

Av tabell 3.6 framgår också att även om den genomsnittliga tiden till att delta i organiserad kompentensutveckling eller fortbildning inte är stor i förhållande till andra aktiviteter, är det bland dem som deltar i den, betydligt mer tid som det handlar om. I den grupp heltidsarbetande grundskollärare som deltar i organiserad kompetensutveckling eller fortbildning under en genomsnittlig arbetsdag går i genomsnitt 2 timmar och 21 minuter åt till detta arbete.

Reflektion och kompetensutveckling i yrkesvardagen

Analysen av den kontextuella tidsanvändningen bland lärarna som deltagit i studien visar att reflektion kring undervisning och läraruppdraget i första hand är något som upptar tid under eftermiddagar och kvällar. Då kan grundskollärarna ägna en del sammanhållen tid till detta, inte sällan uppemot 1 timme. Under dagarna förekommer det också reflektion bland lärarna i studien men dagtid rör det sig om betydligt kortare pass. Reflekterar tillsammans med kollegor gör lärarna som deltagit i undersökningen huvudsakligen på eftermiddagarna, mellan klockan 14.00–17.00.

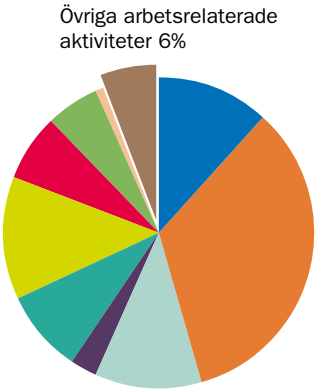

Övriga arbetsrelaterade aktiviteter

Övriga arbetsrelaterade aktiviteter består av arbetsuppgifter som har med grundskollärarnas arbete att göra men som inte fångas i de fördefinierade arbetsrelaterade aktiviteter som ingår i dagboken. Tabell 3.7 redovisar hur grundskollärarna rapporterar att de fördelar tiden till övriga arbetsrelaterade aktiviteter.

Tabell 3.7: Tid till övriga arbetsrelaterade aktiviteter bland samtliga respektive heltidsarbetande grundskollärare

	Samtliga grundskollärare Andel (%)		Enbart heltidsarbetande Antal minuter	
	Andel tid till aktiviteten bland samtliga grund-skollärare	Andel av samtliga grund-skollärare som utför aktiviteten under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till aktiviteten under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till aktiviteten bland de som arbetar med aktiviteten under en genomsnittlig arbetsdag
Övriga arbets-relaterade aktiviteter	6	37	31	83

Totalt sett upptar övriga arbetsrelaterade aktiviteter 6 procent av grundskollärarnas totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter. Det är en aktivitet som nära fyra av tio arbetar med under en genomsnittlig arbetsdag. Exakt vad övriga arbetsrelaterade aktiviteter i praktiken omfattar går inte att säga. Enligt exemplen i dagboken kan det röra sig om arbetsplatsmöten, marknadsföringsarbete, likabehandlingsarbete, fackligt arbete och lönesamtal. Övriga arbetsrelaterade aktiviteter tycks dock i hög grad handla om möten, eftersom det är en aktivitet som grundskollärarna uppger att de ägnar sig åt i skolan, under eftermiddagarna och under förhållandevis långa perioder.

Figur 3.3 visar när lärarna som undervisar i årskurs 1–3 och som hade sitt mätdygn på en tisdag i studien, uppger att de utför övriga arbetsrelaterade aktiviteter (se faktarutan om grundskollärarnas kontextuella tidsanvändning tidigare i detta kapitel). Figuren illustrerar att övriga arbetsrelaterade aktiviteter i huvudsak uppträder under eftermiddagarna, i synnerhet mellan klockan 15.00 och 17.00 bland lärarna i studien (markerat med B i figur 3.3). Och även på morgonen, strax före klockan 08.00 (markerat med A i figur 3.3). Särskilt under eftermiddagarna rapporterar grundskollärarna att det pågår förhållandevis långa, oavbrutna, pass med övriga arbetsrelaterade aktiviteter, inte sällan ett par timmar långa.

Figur 3.3: Övriga arbetsrelaterade aktiviteter

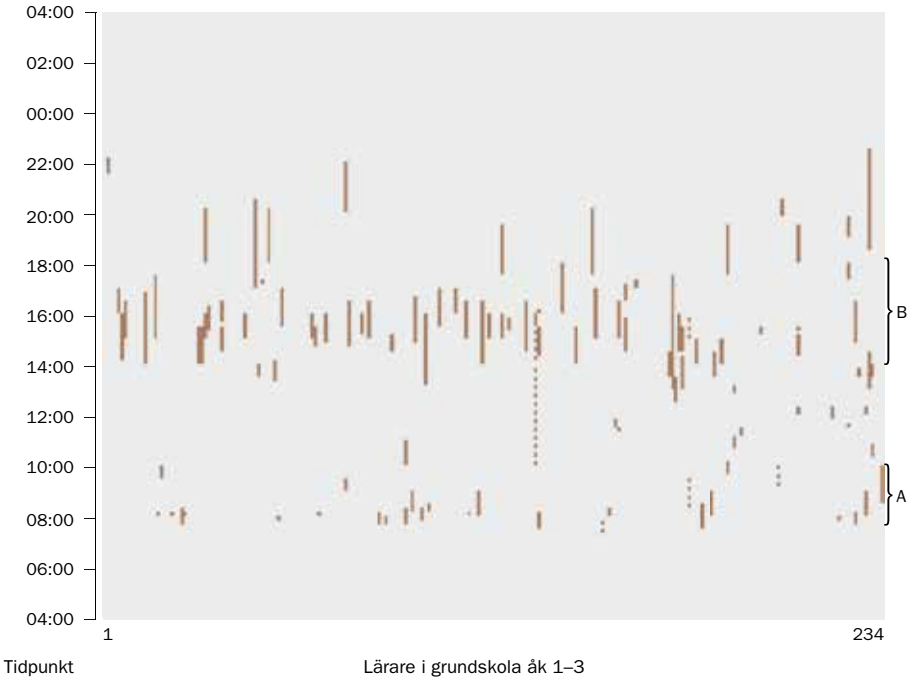

Kommentar: I figuren ingår de 234 lärare i studien som undervisar i årskurs 1–3 och hade mätdygn på en tisdag. Lärarna är ordnade efter datum.

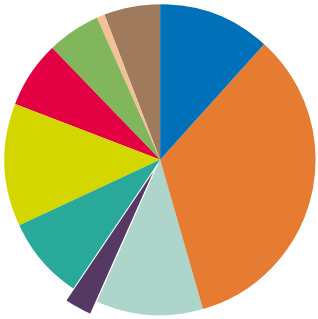

Återkoppling 3%

Återkoppling av elevers kunskapsutveckling

Återkoppling innehåller enbart en aktivitet, återkoppling av kunskapsutveckling till elever eller föräldrar. Tabell 3.8 redovisar hur lärarna rapporterar att de använder tiden till detta.

Tabell 3.8: Tid till återkoppling bland samtliga respektive heltidsarbetande grundskollärare

	Samtliga grundskollärare Andel (%)		Enbart heltidsarbetande Antal minuter	
	Andel tid till aktiviteten bland samtliga grundskollärare	Andel av samtliga grundskollärare som utför aktiviteten under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till aktiviteten under en genomsnittlig arbetsdag	Antal minuter till aktiviteten bland de som arbetar med aktiviteten under en genomsnittlig arbetsdag
Återkoppling av kunskapsutveckling till elever eller föräldrar	3	26	16	58

Återkoppling upptar totalt sett en förhållandevis liten del av grundskollärarnas totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter – i genomsnitt 3 procent. En relativt liten andel grundskollärare använder tid till återkoppling under en genomsnittlig arbetsdag – nästan tre av tio. De dagar som grundskollärarna arbetar med återkoppling är detta en tämligen framträdande arbetsuppgift. De tre av tio heltidsarbetande grundskollärare som faktiskt arbetar med återkoppling gör det i genomsnitt under nästan 1 timme under den genomsnittliga arbetsdagen.

När sker återkopplingen?

Bland lärarna i studien sker arbetet med återkoppling under eftermiddagarna, det vill säga efter att undervisningen är avslutad. Därmed uppträder återkopplingen på samma sätt i grundskollärarnas yrkesvardag som bedömning och dokumentation av elevers utveckling. Mellan klockan 14.00 och 18.00 är det särskilt många lärare i studien som uppger att de arbetar med återkoppling. Det förekommer också att grundskollärarna i studien rapporterar att de arbetar med återkoppling på morgonen, runt klockan 08.00 och även under kvällarna. Det kan då sannolikt röra sig om kontakter via exempelvis telefon och e-post.

4

Skillnader i och uppfattningar om tidsanvändningen

4. Skillnader i och uppfattningar om tidsanvändningen

I detta kapitel analyseras följande frågeställningar: Finns det skillnader mellan olika grupper av grundskollärare när det gäller hur de använder tiden? Och vad anser grundskollärare om sitt sätt att använda tiden?

Tidsanvändningen i olika grupper av grundskollärare

De data som är tillgängliga i den här studien ger möjlighet att undersöka skillnader mellan olika grupper av lärare med avseende på bland annat kön, ålder, år i yrket, undervisningsämnen, årskurs och var i landet läraren arbetar. Även skillnader med hänsyn till skolstorlek, antal skolor läraren arbetar på, skolhuvudman och föräldrarnas utbildningsnivå på skolan, kan analyseras.

I den här studien är det den genomsnittliga grundskolläraren som står i fokus och studien analyserar genomsnittliga skillnader mellan olika grupper av grundskollärare. Ambitionen här är att ge en översiktlig bild av de skillnader som finns mellan olika grupper. Skillnaderna har analyserats genom tabelljämförelser, där ett 95-procentigt konfidensintervall används för att urskilja om det finns statistiskt säkerställda skillnader mellan olika grupper av grundskollärare.[31]

I tabelljämförelserna framträder sammantaget få skillnader mellan hur olika grupper av grundskollärare använder tiden till olika aktiviteter.[32] Analysen visar istället att grundskollärare i hög grad använder sin tid på samma sätt. Möjliga orsaker till den påfallande likheten mellan olika lärargruppers tidsanvändning diskuteras i kapitel 5.

I tabelljämförelserna syns dock några statistiskt säkerställda skillnader mellan olika grupper av grundskollärare. Det rör sig om skillnader mellan lärare som undervisar i olika årskurser och ämnen, samt skillnader som hänger samman med grundskollärares bakgrund respektive i vilken typ av skola de arbetar på. I den första delen av detta kapitel utvecklas resonemanget om dessa skillnader.

[31] Med detta menas att intervallet i genomsnitt täcker det sanna värdet i 95 fall av 100 om andra fel än urvalsfel är försumbara.

[32] Läs mer i bilaga 1 om hur skillnader har tolkats vid tabelljämförelserna.

Skillnader mellan grundskollärare som undervisar i olika årskurser

Grundskollärare har i genomsnitt lika långa arbetsdagar, oavsett vilka årskurser de undervisar i – det vill säga 9 timmar och 40 minuter om dagen för en heltidsarbetande grundskollärare. I detta sammanhang är det värt att återigen påpeka att många grundskollärare har en annan arbetstidsreglering än flera andra yrkesgrupper. Betydelsen av arbetstidsregleringen för lärarnas tidsanvändning diskuteras mer i kapitel 5.

Det finns skillnader i hur tiden fördelas mellan aktiviteterna bland lärare i olika årskurser.[33] Ju yngre elever grundskollärarna undervisar desto mer tid anger de att de lägger på omsorg och att skapa ordning utanför klassrummet. I årskurs 1–3 går i genomsnitt 8 procent av lärarnas totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter åt till omsorg och att skapa ordning utanför klassrummet. Motsvarande andel bland lärare i årskurs 7–9 är 4 procent. Under en genomsnittlig arbetsdag arbetar nästan nio av tio lärare i årskurs 1–3 med omsorg och att skapa ordning utanför klassrummet, under minst 10 minuter. Bland lärare i årskurs 7–9 är det drygt sex av tio. De heltidsarbetande lärarna i årskurs 1–3 lägger i genomsnitt drygt 20 minuter mer om dagen på omsorg och att skapa ordning utanför klassrummet, jämfört med lärarna i årskurs 7–9.

Ju äldre elever grundskollärarna undervisar desto mer tid uppger de att de lägger på rättning och bedömning samt administration. Det är lärarna i årskurs 7–9 som sticker ut genom att i genomsnitt använda mer tid till dessa arbetsuppgifter än lärare i de andra årskurserna. Störst är skillnaden i tiden till rättning och bedömning. Den genomsnittliga läraren i årskurs 7–9 använder 7 procent av den totala tiden till arbetsrelaterade aktiviteter till rättning och bedömning. Det ska jämföras med omkring 4 procent bland övriga lärare. Fem av tio lärare i årskurs 7–9 arbetar med rättning och bedömning under en genomsnittlig arbetsdag. Det ska jämföras med drygt fyra av tio lärare i årskurs 1–6. De heltidsarbetande lärarna i årskurs 7–9 rapporterar att de lägger omkring en kvart mer om dagen på rättning och bedömning jämfört med lärarna i årskurs 1–6.

Det finns ytterligare ett annat samband mellan årskurs och lärarnas tidsanvändning. Analysen visar att ju lägre årskurser lärarna undervisar i, desto mer arbetar de tillsammans med kollegor. Detta mönster syns i tiden till planering. Bland lärare i årskurs 1–3 används 4 procent av den totala tiden till att planera tillsammans med kollegor. Fyra av tio lärare i årskurs 1–3 rapporterar att de planerar tillsammans med kollegor någon gång under arbetsdagen. Bland lärare i årskurs 7–9 är det 2 procent av tiden som går åt till gemensam planering och tre av tio lärare i årskurs 7–9 planerar tillsammans med kollegor

[33] Uppgiften om vilka årskurser läraren undervisar i är hämtad från enkäten. Den exakta frågan löd ”I vilka årskurser undervisar du huvudsakligen under den vecka som mätdagen infaller?”. Tre svarsalternativ fanns: 1–3, 4–6 och 7–9. Endast ett alternativ kunde anges.

under en genomsnittlig arbetsdag. Detta motsvarar ungefär en skillnad om nästan 10 minuter per dag, mätt som antalet minuter bland de heltidsarbetande.

Mönstret är också detsamma när det gäller tiden till att genomföra undervisning. Lärare i årskurs 1–3 uppger att de använder 8 procent av den totala tiden till arbetsrelaterade aktiviteter till att genomföra undervisning tillsammans med kollegor medan motsvarande siffra i årskurs 7–9 är 5 procent. Omkring varannan lärare i årskurs 1–3 rapporterar att de undervisar tillsammans med en kollega åtminstone någon del av arbetsdagen. I årskurs 7–9 undervisar var tredje lärare tillsammans med en kollega. Skillnaden motsvarar nästan en kvart om dagen, mätt som antalet minuter bland de heltidsarbetande.

Analysen visar också att lärare som undervisar i årskurs 1–3 rapporterar att de använder mindre tid till att undervisa ensamma, jämfört med lärare som undervisar i årskurs 4–9. Skillnaden motsvarar omkring 25 minuter per arbetsdag, beräknat på skillnaden mellan dessa grupper bland de heltidsarbetande. Lärare som undervisar i årskurs 4–9 använder något mer tid till aktivitetskategorin genomföra undervisning jämfört med lärare som undervisar i årskurs 1–3. Bland de heltidsarbetande grundskollärarna uppgår skillnaden mellan dessa grupper till omkring 20 minuter om dagen.

Skillnader mellan grundskollärare som undervisar i olika ämnen

Studien kan jämföra grundskollärare som undervisar i olika ämnen eller har olika funktioner, enligt följande indelning: [34]

- Engelska, moderna språk (t.ex. franska, spanska, tyska)
- Svenska, geografi, historia, samhällskunskap, religionskunskap, svenska som andraspråk
- Matematik, biologi, fysik, kemi, teknik, naturkunskap
- Bild, hem- och konsumentkunskap, idrott och hälsa, musik, slöjd, eller drama
- ”Klasslärare” eller motsvarande, även mentor och klassföreståndare
- Speciallärare, specialpedagog eller motsvarande, även stödundervisning, studiehandledning, förberedelseklass, resurslärare etc.

Det finns generellt sett få skillnader i tidsanvändningen, mellan de olika lärargrupperna. Det vill säga, lärare tycks använda sin tid på i stort sett samma sätt, oavsett vilka ämnen de undervisar i eller vilken funktion de har.

[34] Uppgifter om lärarnas undervisningsämnen är hämtade från enkäten. Den exakta frågan löd ”I vilka ämnen undervisar du under den vecka som mätdagen infaller?”. Grundskollärarna kunde välja mellan sex olika svarsgrupper samt ett ”annat”-alternativ. Det finns två skäl till denna indelning. Dels att det är vanligt att lärare undervisar i olika kombinationer av ämnen, dels att undvika för små redovisningsgrupper.

Det finns en grupp som skiljer ut sig i några avseenden: speciallärare och specialpedagoger (eller motsvarande). Speciallärare och specialpedagoger uppger att de lägger mindre tid på att skapa arbetsro i klassrummet. Dessa lärare använder i genomsnitt 1 procent av sin totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter till detta. Det ska jämföras med omkring 3 procent i de övriga, ovan angivna, lärargrupperna. Tre av tio speciallärare och specialpedagoger arbetar med att skapa arbetsro under en genomsnittlig arbetsdag, medan omkring sex av tio gör det bland de övriga lärargrupperna. Bland de heltidsarbetande är motsvarande skillnad nästan 10 minuter om dagen.

Speciallärare och specialpedagoger rapporterar samtidigt att de lägger mer tid på att tillsammans med kollegor analysera och dokumentera elevers utveckling. Medan speciallärare och specialpedagoger lägger omkring 3 procent av den totala tiden till arbetsrelaterade aktiviteter på detta, lägger de övriga grupperna drygt 1 procent. Under en genomsnittlig arbetsdag lägger omkring tre av tio speciallärare och specialpedagoger tid på att tillsammans med kollegor analysera och dokumentera elevers utveckling, jämfört med cirka två av tio bland de övriga. Skillnaden motsvarar nästan 10 minuter per arbetsdag, beräknat på skillnaden mellan dessa grupper bland de heltidsarbetande.

Skillnader mellan grundskollärare med olika bakgrund

Spelar grundskollärarnas bakgrund roll för hur de använder tiden? I studien finns det möjlighet att jämföra grundskollärare med avseende på kön, ålder, år i yrket, var i landet läraren arbetar samt hur många skolor de arbetar på.

Det finns inga, eller väldigt små statistiskt säkerställda skillnader mellan grundskollärares tidsanvändning beroende på kön, ålder och år i yrket samt var i landet läraren arbetar. Däremot samvarierar grundskollärares tidsanvändning, i vissa avseenden, med hur många skolor de arbetar på.

Antal skolor som grundskollärarna arbetar på

Tidsanvändningen ser delvis olika ut bland grundskollärare som arbetar på två skolor eller fler jämfört med de som bara arbetar på en skola. De som arbetar på två skolor eller fler uppger att de lägger mer tid på att undervisa ensamma och mindre tid på att undervisa tillsammans med kollegor. Grundskollärare som arbetar på två skolor eller fler rapporterar att de lägger omkring 35 procent av sin totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter på att undervisa ensamma. Det ska jämföras med omkring 25 procent bland grundskollärare som undervisar på enbart en skola. Det motsvarar en skillnad på en halvtimme om dagen, mätt som antal minuter bland de heltidsarbetande.

När det gäller att undervisa tillsammans med kollegor är sambandet det omvända. Cirka 4 procent av tiden används till att undervisa tillsammans med kollegor bland grundskollärare som arbetar på två skolor eller fler, medan motsvarande siffra bland de som arbetar på en skola är 7 procent. Skillnaden motsvarar omkring 20 minuter per dag, beräknat på skillnaden mellan dessa grupper bland de heltidsarbetande.

Även när det gäller arbetet med rättning och bedömning samt omsorg och skapa ordning utanför klassrummet skiljer de grundskollärare som arbetar på fler skolor ut sig, på det sättet att de anger att de lägger mindre tid på dessa arbetsuppgifter. De som arbetar på tre skolor eller fler, lägger exempelvis i genomsnitt mindre än 1 procent av tiden på rättning och bedömning en genomsnittlig arbetsdag. Nästan en av tio av dessa lärare arbetar med rättning och bedömning någon gång under en genomsnittlig arbetsdag. De grundskollärare som däremot arbetar på bara en skola, rapporterar att de lägger omkring 6 procent av sin totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter på rättning och bedömning. Nära fem av tio arbetar med detta någon gång under en genomsnittlig arbetsdag. Bland de heltidsarbetande uppgår skillnaden mellan dessa grupper till omkring en halvtimme om dagen.

Skillnader mellan grundskollärare som arbetar i olika typer av skolor

Spelar den skola läraren arbetar på roll för hur grundskollärare använder sin tid? Utifrån studien går det att undersöka om grundskollärare använder sin tid på olika sätt beroende på föräldrarnas utbildningsnivå i den skola som läraren arbetar. Det är även möjligt att studera skillnader som hänger samman med skolans storlek, mätt i antalet elever på skolan och huvudmannaskap.

Samma mönster går igen för dessa variabler, det är inga, eller väldigt små statistiskt säkerställda skillnader mellan grundskollärare beroende på vilken typ av skola de arbetar på. Men några samband framträder ändå i analysen.

Tidsanvändningen på kommunala och fristående skolor

Grundskollärare i fristående skolor fördelar sin tid på ett lite annat sätt än kommunalt anställda. Bland annat uppger grundskollärare i fristående skolor att de använder mindre tid till praktiska sysslor, men också mindre tid till återhämtning under arbetsdagen. Skillnaderna är dock relativt små. De friskoleanställda använder exempelvis drygt 7 procent av sin totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter till praktiska sysslor medan de kommunalt anställda ägnar nästan 9 procent. Bland de friskoleanställda arbetar åtta av tio med praktiska sysslor någon gång under en genomsnittlig arbetsdag. Bland de kommunalt anställda är det nio av tio. Skillnaden motsvarar nästan 10 minuter per dag, beräknat på skillnaden mellan dessa grupper bland de heltidsarbetande.

Antal elever på skolan

Det finns en del skillnader i grundskollärares tidsanvändning som hänger samman med antalet elever som går i den skola som läraren arbetar på. Grundskollärare som arbetar på skolor med färre elever anger att de lägger mindre tid på att administrera, jämfört med lärare på skolor med fler elever. På skolor med färre elever rapporterar grundskollärarna samtidigt att de lägger mer tid på omsorg och skapa ordning utanför klassrummet.

Störst är skillnaden i tiden till omsorg och skapa ordning utanför klassrummet. På skolor med 0–149 elever går exempelvis i genomsnitt nästan 8 procent av grundskollärarnas totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter åt till detta. Drygt åtta av tio grundskollärare arbetar med omsorg och skapa ordning utanför klassrummet, minst 10 minuter under en genomsnittlig arbetsdag. På skolor med 450 elever eller fler, uppger lärarna däremot att de använder drygt 5 procent av den totala tiden till detta. Och nästan sju av tio lärare på dessa skolor använder tid till omsorg och skapa ordning utanför klassrummet, någon gång under en genomsnittlig arbetsdag.

Bland de heltidsarbetande grundskollärarna uppgår skillnaden mellan de lärare som arbetar på skolor med 0–149 elever, och de lärare som arbetar på skolor med 450 elever eller fler, till i genomsnitt 15 minuter per dag. Skillnaden är alltså inte särskilt stor, vilket illustrerar att det handlar om små skillnader mellan olika grupper av grundskollärare.

Det finns likheter mellan de lärare som undervisar yngre elever och lärare som arbetar på små skolor med avseende på hur de använder sin tid jämfört med de lärare som undervisar äldre elever och på stora skolor. Det betyder att de skillnader som finns mellan lärare som arbetar på skolor med olika antal elever kan hänga samman med elevernas ålder snarare än antalet elever.

Föräldrarnas utbildningsnivå

Föräldrarnas utbildningsnivå tycks i vissa avseenden hänga samman med lärarnas tidsanvändning. Återigen är det fråga om relativt små men statistiskt säkerställda skillnader. Grundskollärare som arbetar på skolor med en högre andel elever med högutbildade föräldrar rapporterar att de lägger något mer tid till att informera föräldragruppen jämfört med lärare som arbetar på skolor med en lägre andel högutbildade föräldrar. I skolor där 25 procent eller färre av eleverna har föräldrar med hög utbildning, uppger grundskollärarna att de använder nästan 1 procent av sin totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter till att informera hela föräldragruppen.[35] I skolor där fler än 75 procent av eleverna har föräldrar med

[35] Andelarna beräknas per skolkod (skolenhet) och den förälder som har den högsta utbildningen har använts. Hög utbildning definieras som eftergymnasiala studier, dvs. omfattar de så kallade SUN2000-koderna 4, 5 och 6.

hög utbildning, rapporterar grundskollärarna att de använder 2 procent av tiden till detta.

När det gäller andelen grundskollärare som arbetar med att informera föräldragruppen under en genomsnittlig arbetsdag är skillnaden något tydligare. I skolor där 25 procent eller färre av eleverna har föräldrar med hög utbildning arbetar nästan en av tio grundskollärare någon gång under en genomsnittlig arbetsdag med att informera hela föräldragruppen. Det ska jämföras med att närmare tre av tio rapporterar att de gör det i skolor där fler än 75 procent av eleverna har föräldrar med hög utbildning. Bland de heltidsarbetande grundskollärarna uppgår skillnaden mellan grupperna till nästan 10 minuter per dag.

Grundskollärarnas uppfattningar om sin tidsanvändning

Hittills har rapporten på olika sätt beskrivit hur grundskollärare anger att de använder sin tid. Denna del lyfter istället fram ett antal resultat från studien om grundskollärares uppfattningar om sin tidsanvändning. Det görs för att få en bild av vad lärarna själva anser att de ägnar för mycket respektive för lite tid till, vilket är ett viktigt underlag för att diskutera grundskollärarnas tidsanvändning.

Detta anses ta för mycket respektive för lite tid

I dagboken har grundskollärarna i en öppen fråga fått ange vad de tycker att de använder för mycket tid till i sitt arbete som grundskollärare.[36] Skolverket har kategoriserat de öppna svaren. Därefter har svaren räknats om till hela populationen (se kapitel 1). I detta fall gick det inte att använda dagbokens aktiviteter eftersom grundskollärarna ofta använt andra eller mer övergripande begrepp än de som ingår i dagboken. Analysen bygger därför på en separat kategorisering av de öppna svaren. Befintliga aktiviteter används där de fördefinierade aktiviteterna varit möjliga att använda.

Dagboken innehöll också en öppen fråga om vad grundskollärarna tycker att de använder för lite tid till.[37] I kategoriseringen av svaren på denna fråga gick det bättre att använda de fördefinierade aktiviteter som ingår i dagboken. Svaren har räknats om till att gälla hela populationen (se kapitel 1).

Omkring 85 procent av de grundskollärare som fyllt i dagboken har valt att ange ett svar på de två öppna frågorna. Tabell 4.1 redovisar andelen grundskollärare som anser att olika arbetsuppgifter tar för mycket respektive för lite tid i anspråk. Enbart de arbetsuppgifter som fler än 1 procent av grundskollärarna

[36] Den exakta frågan löd ”Vilka enskilda arbetsuppgifter tycker du att du använder för mycket tid till i ditt arbete som grundskollärare?”.

[37] Den exakta frågan löd ”Vilka enskilda arbetsuppgifter tycker du att du använder för lite tid till i ditt arbete som grundskollärare?”.

anger, ingår i tabellen. Eftersom lärarna i de öppna svaren har kunnat nämna flera arbetsuppgifter som de anser tar för mycket respektive för lite tid i anspråk, summerar inte andelarna i tabellen till 100 procent.[38]

Tabell 4.1: Vad tycker grundskollärarna att de använder för mycket respektive för lite tid till (andel grundskollärare i procent).

Vilka arbetsuppgifter tycker du att du använder för mycket tid till?	
Administration och dokumentation	79
Elevvård och småprat med elever	27
Möten	24
Kontakter med elever, föräldrar, kollegor etc.	16
Planering	13
Rättning och bedömning	9
Praktiska sysslor	9
Tekniskt strul	6
Övrigt	4
Implementering av nya reformer	3
Arbeta för andra (vikariera för kollegor etc.)	2
Undervisning	2

Vilka arbetsuppgifter tycker du att du använder för lite tid till?	
Ensam planera all form av undervisning	55
Ensam reflektera kring undervisning och läraruppdrag	32
Tillsammans med kollegor reflektera kring undervisning och läraruppdraget	18
Tillsammans med kollegor planera all form av undervisning	16
Undervisning utan kollegor	16
Delta i organiserad kompetens-utveckling och fortbildning	13
Småprat eller handledning med en eller ett par elever om undervisningen	10
Elevkontakt, ej tillräckllilgt specificerad (t.ex. samtal med en elev)	8
Ensam analysera och dokumentera elevers utveckling	7
Övrigt, ej tillräckligt specificerat	4
Återkoppling av kunskapsutveckling till elever eller föräldrar	4
Rättning och bedömning	4
TIllsammans med kollegor analysera och dokumentera elevers utveckling	4
Praktiska sysslor	2
Återhämtning under arbetsdagen	2
Omsorg och skapa ordning utanför klassrummet	1
Kollegial kontakt, ej tillräckligt specificerad (t.ex. disk. med kollegor)	1

[38] Eftersom resultaten i tabell 4.1 bygger på en öppen fråga ska svaren tolkas med viss försiktighet. Lärarna har kunnat välja om de ska ange svar eller inte, och alla lärare har inte valt att utnyttja den möjligheten. Ännu viktigare i sammanhanget är att i en öppen fråga får respondenterna inte heller ta ställning till samma svarsalternativ, vilket gör att de har olika förutsättningar vid ifyllandet beroende på vad som är aktuellt hos den enskilde respondenten. Sammantaget är detta också orsaken till att rapporten enbart redovisar svaren på de öppna frågorna för samtliga grundskollärare, och inte redovisar materialet efter olika grupper.

”Administration och dokumentation” är den typ av arbetsuppgift som flest grundskollärare anser tar för mycket tid i anspråk. Åtta av tio anser att de lägger för mycket tid på administration och dokumentation. Analysen av de öppna svaren visar att lärarna ofta inte gör skillnad på olika typer av administrativa arbetsuppgifter, respektive olika slags dokumentation. Det går sällan att utläsa från de öppna svaren om det är dokumentation av elevers utveckling och lärande, eller administrativa uppgifter, såsom ledighetsansökningar och elevfrånvaro, som tar för mycket tid. Följande citat från de öppna svaren, på frågan om vad grundskollärarna tycker att de använder för mycket tid till, illustrerar detta: *”Allt för mycket pappersarbete gällande dokumentation av möten med föräldrar, socialtjänsten, samtal per telefon och mejl, individuella utvecklingsplaner, åtgärdsprogram med mera. Allt ska dokumenteras vilket tar tid ifrån planering, förberedande av lektion, arbetsmaterial med mera”.*

Efter administration och dokumentation är det ”elevvård och småprat med elever” som kommer näst högst upp på listan över de arbetsuppgifter som grundskollärare anser att de använder för mycket tid till. Nära tre av tio anser att de lägger för mycket tid på just detta.

”Elevvård och småprat med elever” kan innefatta allt från tröst och fostran, till att ge individuellt stöd till elever utanför undervisningen. Följande två exempel från de öppna svaren visar hur grundskollärarna har uttryckt sig angående detta. Som svar på frågan om vad de tycker att de använder för mycket tid till uppger en grundskollärare: *”Ordning och reda, logistik, rastvakta”*, och en annan skriver *”Skapa arbetsro, elevsamtal och uppfostran”.*

Utifrån grundskollärarnas öppna svar går det inte att göra den skillnad som dagboken gör mellan å ena sidan småprat eller handledning med en eller ett par elever om undervisning och å andra sidan omsorg och skapa ordning utanför klassrummet.

”Möten” är en annan aktivitet som kommer högt upp på listan av arbetsuppgifter som grundskollärare anser att de lägger för mycket tid på. Drygt två av tio grundskollärare anger att detta tar för mycket tid. Följande svar gav en av grundskollärarna i studien, som illustrerar uppfattningen att möten är något som förhållandevis många grundskollärare anser att de använder för mycket tid till: *”Det är för mycket tid till möten. Mycket information från ledningen skulle kunna ske skriftligt. Det skulle spara mycket tid och kraft”.* En annan grundskollärare uttryckte samma åsikt på följande sätt: *”Delta i arbetsplatsmöten som gäller likabehandling, nya läroplaner, olika uppdrag från rektor etcetera”.*

Även när det gäller ”möten” är det svårt att göra skillnad på vilken typ av möten som grundskollärarna anser tar för mycket tid. Det går inte att utläsa om det är möten om planering, analys och dokumentation av elevers utveckling eller återkoppling av elevers kunskapsutveckling, som tar för mycket tid. Eller om det till exempel är arbetsplatsmöten, möten om skolans marknadsföring, med mera.

Grundskollärare tycker i första hand att de använder för lite tid till att planera undervisning, genomföra undervisning samt reflektera kring undervisning och läraruppdraget. Ett exempel på att just tiden till planering och reflektion är för liten ger en av grundskollärarna följande beskrivning av i enkäten: *”Planering och reflektion. Jag hinner aldrig att i lugn och ro sätta mig in i till exempel en lärarhandledning för matematik. Det blir paniklösningar hela tiden.”*

5

Diskussion

5. Diskussion

Detta kapitel sammanfattar och diskuterar studiens resultat. Kapitlet har tre delar. Den första delen summerar huvudresultaten och ställer dem i relation till resultaten från tidigare jämförbara studier inom området. Den andra delen resonerar kring möjliga orsaker till de resultat som kommer fram i studien. Den tredje delen innehåller slutligen Skolverkets kommentarer till de resultat som studien påvisar.

Sammanfattning av studiens huvudsakliga resultat

Det övergripande syftet med studien är att ge en nationell bild av hur grundskollärares yrkesvardag ser ut genom att undersöka hur grundskollärare använder sin tid. Studien bygger på totalt 3 626 grundskollärares tidsdagböcker. Det betyder att det är grundskollärarnas egenrapporterade tidsanvändning som ligger till grund för studien. Studien omfattar vårterminen 2012 och inleddes onsdagen den 11 januari och avslutades onsdagen den 20 juni. Mätdagarna är jämnt fördelade över terminens dagar. Det betyder att en del grundskollärare fick fylla i dagböcker i januari, andra i februari och så vidare.

Studien kartlägger grundskollärarnas tidsanvändning genom att söka svar på följande frågeställningar: Hur fördelar grundskollärare tiden mellan olika arbetsuppgifter? Hur är grundskollärares yrkesvardag strukturerad? Finns det skillnader mellan olika grupper av grundskollärare när det gäller hur de använder tiden? Och vad anser grundskollärare om sitt sätt att använda tiden? Nedan sammanfattas de huvudsakliga resultaten utifrån var och en av de fyra frågeställningarna.

Fördelningen av tid på olika arbetsuppgifter

Att genomföra undervisning är den arbetsuppgift som enligt grundskollärarnas dagboksregistrering tar mest tid i grundskollärares yrkesvardag. Studien visar att grundskollärare i genomsnitt använder 34 procent av sin tid till arbetsrelaterade aktiviteter till detta. Efter arbetet med att genomföra undervisning är administrativt och praktiskt kringarbete, planering av undervisningen, bedömning och dokumentation av elevers utveckling samt omsorg och ordning, de fyra arbetsuppgifter som är de mest framträdande i grundskollärarnas yrkesvardag. De upptar enligt grundskollärarna omkring 10 procent vardera av den totala tiden till arbetsrelaterade aktiviteter.

Resterande drygt 20 procent av grundskollärarnas tid går åt till reflektion och kompetensutveckling, återkoppling, återhämtning under arbetsdagen, förflyttningar under arbetstid, samt övriga arbetsrelaterade aktiviteter. Dessa delar av grundskollärares arbete tar – var och en – mellan 1 och 7 procent av den totala tiden i anspråk. I genomsnitt används omkring 45 procent av grundskollärarnas totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter till tid med elever.

Ett annat tydligt resultat från studien är att grundskollärarna rapporterar att de i huvudsak arbetar ensamma, det vill säga utan en eller flera kollegor, med centrala delar av arbetet. Det gäller både tiden till planering respektive genomförande av undervisningen men också arbetet med att analysera och dokumentera elevers utveckling. Exempelvis går 26 procent av grundskollärarnas totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter åt till att undervisa ensamma medan motsvarande andel för att undervisa tillsammans med kollegor är 6 procent.

De förhållandevis få grundskollärare som anger att de arbetar tillsammans med sina kollegor, gör det dock under en relativt stor del av sin arbetstid. Detta framkommer såväl i tiden till planering som genomförande av undervisningen men också i arbetet med att analysera och dokumentera elevers utveckling.

Studien skiljer på arbetet med att dokumentera elevers utveckling och administration av exempelvis frånvaro och ledighetsansökningar. Dokumentationen av elevers utveckling tar enligt grundskollärarna mer tid än arbetet med att administrera. Grundskollärarna rapporterar att rättning och bedömning samt analys och dokumentation av elevers utveckling tillsammans tar omkring 10 procent av deras totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter i anspråk. Omkring 10 procent går till planering och i detta arbete ingår också att dokumentera planeringen. Administration upptar i genomsnitt omkring 3 procent.

Det är första gången Skolverket genomför en studie av grundskollärares tidsanvändning. Ett mindre antal studier på kommunal nivå har dock utförts tidigare, varav två diskuterades i kapitel 1.[39] På vilket sätt förhåller sig då resultaten i den här nationella studien till resultaten i dessa mer begränsade studier? Eftersom det finns betydande skillnader i metodologiskt upplägg och urvalsgrunder mellan studierna, ska jämförelser av resultaten göras med försiktighet. Med detta förbehåll går det att konstatera att resultaten från den här studien ligger i linje med resultaten från de tidigare studierna inom området, åtminstone när det gäller vissa övergripande aspekter av resultaten. Såväl den här studien som tidigare studier visar på att lärare använder omkring 30 procent av sin totala arbetstid till att genomföra undervisning och totalt cirka 40 procent av tiden till arbete tillsammans med elever.

Fördelningen av tid till olika arbetsuppgifter tycks alltså ligga i linje med vad som hittills varit känt från mindre tidsanvändningsstudier bland lärare. Hur stor andel av arbetstiden som grundskollärare arbetar ensamma, respektive tillsammans med kollegor, har inte beskrivits i de tidigare studierna. I forskningslitteraturen framhålls dock ibland att lärare i lägre grad arbetar ensamma idag jämfört med tidigare.[40] Eftersom det är första gången mängden ensamarbete studeras på nationell nivå går det inte att utesluta att ensamarbetet var

[39] Månsson 2002, Stockholm 2007.
[40] Se t.ex. Aili m.fl. 2008, s. 13, Svedberg & Holmqvist 2011, s. 292.

än mer framträdande tidigare. Men merparten av grundskollärarnas arbete med att exempelvis planera och genomföra undervisningen är alltså fortfarande ensamarbete.

Yrkesvardagens struktur

Yrkesvardagens struktur handlar om när grundskollärarnas arbetsdagar börjar och slutar. Men också om när under dagen, veckan och terminen som grundskollärare genomför olika typer av arbetsuppgifter och om det finns arbetsuppgifter som är kopplade till särskilda platser.

Studien visar att grundskollärares genomsnittliga arbetsdag börjar strax före klockan 08.00 och avslutas på skolan mellan klockan 15.00 och 17.00. Åtta av tio grundskollärare rapporterar att de har tid till återhämtning under minst tio minuter under en genomsnittlig arbetsdag. Många grundskollärare anger att de arbetar ett pass på kvällen, i synnerhet mellan klockan 19.00 och 22.00. I genomsnitt ägnar en heltidsarbetande grundskollärare 9 timmar och 40 minuter om dagen till arbetsrelaterade aktiviteter.

Arbetet med att genomföra undervisningen sker enligt grundskollärarnas registrering i första hand under morgon, förmiddag och tidig eftermiddag. Därefter arbetar grundskollärarna med andra uppgifter, exempelvis planering av undervisningen, bedömning och dokumentation av elevers utveckling, återkoppling samt administrativt och praktiskt kringarbete. Arbetsdagen ser likadan ut oavsett veckodag, bortsett fredagar då grundskollärarna anger att de slutar tidigare och inte arbetar hemma på kvällen.

Den genomsnittliga arbetsveckan uppgår till omkring 48 timmar. Åtta av tio grundskollärare uppger att de arbetar under helgen. Av de lärare som arbetat på helgen är det cirka hälften som anger att de arbetat mer än 2 timmar. I detta sammanhang är det viktigt att komma ihåg att många lärare har en annan arbetstidsreglering jämfört med andra yrkesgrupper, vilket mer ingående kommenteras längre fram i detta kapitel.

Studien visar att det mesta av arbetet på vardagarna görs i skolan. Men arbetet med att planera undervisning, bedömning och dokumentation av elevers utveckling samt reflektion och kompetensutveckling anger grundskollärarna att de i relativt hög grad gör hemma. Mellan 20 och 40 procent av detta arbete sker i hemmet.

Hur förhåller sig resultaten kring yrkesvardagens struktur till tidigare studier? Det finns inga tidigare analyser av strukturen i grundskollärares arbete som bygger på ett kvantitativt angreppssätt. De tidigare studier som beskriver strukturen i lärares yrkesvardag utifrån kvalitativa metoder, såsom observationer eller intervjuer med lärare, är därför vanskliga att jämföra med.[41] Det finns dock en

[41] Se exempelvis de olika bidragen i Aili m.fl. (2008).

dagboksstudie bland högskollärare, som Högskoleverket publicerade 2008, som ger en möjlighet till jämförelse i detta avseende.[42] Högskoleverkets studie omfattar omkring 200 lärare och institutionsledare inom högskolan. I likhet med Skolverkets studie har lärarna och institutionsledarna fått föra dagbok över sin yrkesvardag med hjälp av fördefinierade arbetsuppgifter. Det finns paralleller mellan Högskoleverkets studie bland högskollärare och Skolverkets studie bland grundskollärare. Under den vecka som Högskoleverket genomförde sin tidsstudie arbetade de flesta högskollärarna såväl kvällar och helger. Den genomsnittliga arbetstiden var 52–53 timmar per vecka bland högskollärarna.

Skillnader i tidsanvändningen mellan olika grupper

Studien visar att det överlag finns stora likheter i tidsanvändningen mellan olika grupper av grundskollärare. På en genomsnittlig nivå verkar det alltså inte spela någon större roll vilken bakgrund grundskollärare har, såsom antal år i yrket eller kön. Grundskollärare fördelar också tiden på i princip samma sätt i olika delar av landet.

Även om den övergripande bilden är att det råder stora likheter mellan olika grupper av grundskollärare när det gäller hur de använder sin tid, påvisar studien ändå några skillnader. Det finns ett samband mellan vilka årskurser grundskollärarna undervisar i och hur de rapporterar att de fördelar tiden mellan olika aktiviteter. Ju yngre elever grundskollärarna undervisar desto mer tid lägger de på omsorg och att skapa ordning utanför klassrummet. Ju äldre elever grundskollärarna undervisar desto mer tid lägger de på rättning och bedömning samt administration. Analysen visar också att ju lägre årskurser lärarna undervisar i, desto mer arbetar de tillsammans med kollegor.

Även andra skillnader förekommer. Tidsanvändningen ser delvis olika ut bland grundskollärare som arbetar på två skolor eller fler, jämfört med de lärare som bara arbetar på en skola. De som arbetar på två skolor eller fler anger att de lägger mer tid på att undervisa ensamma men mindre tid på att undervisa tillsammans med andra kollegor. Även när det gäller arbetet med rättning och bedömning skiljer de grundskollärare som arbetar på två skolor eller fler ut sig genom att rapportera att de lägger mindre tid på detta än övriga lärare.

Speciallärare och specialpedagoger lägger till exempel mindre tid på att skapa arbetsro i klassrummet än övriga grupper av grundskollärare i studien. En ytterligare skillnad som studien påvisar, är att grundskollärare som arbetar på skolor med en högre andel elever med högutbildade föräldrar lägger något mer tid till att informera föräldragruppen jämfört med grundskollärare som arbetar på skolor med en lägre andel högutbildade föräldrar.

[42] Högskoleverket 2008.

Grundskollärarnas uppfattningar om sin tidsanvändning

Vid sidan av att undersöka hur grundskollärarna använder sin tid undersöker studien också grundskollärarnas uppfattningar om sin tidsanvändning. Grundskollärarna i studien fick – i två frågor med öppna svar – beskriva vad de tycker att de lägger för mycket respektive för lite tid till i sitt arbete som grundskollärare. Omkring 85 procent av de lärare som fyllt i dagboken har valt att ange ett svar på de två öppna frågorna. Analysen av de öppna svaren visar att administration och dokumentation är det som flest anser tar för mycket tid i anspråk. Åtta av tio grundskollärare anser att de lägger för mycket tid på administration och dokumentation. Utöver administration och dokumentation är dels elevvård och småprat med elever, dels möten, två delar av läraryrket som kommer högt upp på listan av vad grundskollärarna anser att de använder för mycket tid till.

Analysen av de öppna svaren visar att grundskollärarna ofta nämner administration och dokumentation samtidigt, utan att göra en klar skillnad mellan dessa olika arbetsuppgifter. När det gäller möten är det svårt att utläsa av de öppna svaren vilken typ av möten som grundskollärarna anser tar för mycket tid. Det går inte att veta om det är möten om exempelvis planering eller analys och dokumentation av elevers utveckling som tar för mycket tid, eller om det exempelvis är arbetsplatsmöten, möten om skolans marknadsföring etcetera. För att kunna utreda dessa båda tendenser i materialet behövs mer ingående analyser.

Studien beskriver också vad grundskollärarna tycker att de använder för lite tid till. Grundskollärare anger att de använder för lite tid till att planera och genomföra undervisningen, samt till reflektion kring undervisningen och lärar-uppdraget.

Varför ser grundskollärarnas tidsanvändning ut som den gör?

Ytterligare studier behövs för att förstå orsakerna till att grundskollärarnas tidsanvändning ser ut som den gör enligt studien. Denna del av kapitlet lyfter fram och diskuterar några möjliga tolkningar av de huvudsakliga resultaten.

Orsaker till struktur och fördelning av arbetstiden

Varför ser strukturen i yrkesvardagen ut som den gör? Vilka är orsakerna till den fördelning av arbetstiden som framkommer i studien? En del av studiens resultat kan förstås med utgångspunkt i gällande arbetstidsreglering. Det finns i huvudsak två olika slags arbetstidsreglering för grundskollärare – så kallad

ferieanställning och semesteranställning.[43] Ferieanställning är den vanligaste arbetstidsregleringen för lärare i grundskolan, framför allt för de som är kommunalt anställda. För ferieanställda är årsarbetstiden i regel mellan 1 700 och 1 800 timmar, det vill säga densamma som för andra anställda på arbetsmarknaden. Av denna tid är 1 360 timmar så kallad reglerad arbetstid som arbetsgivaren kan fördela på högst 194 dagar under året. Resterande tid är så kallad förtroendearbetstid, som lärarna själva kan avgöra var och när de ska förlägga. Det betyder att de ferieanställda lärarnas arbetsdagar under terminerna, normalt sett är längre än för andra anställda på arbetsmarknaden. Men det beror delvis på hur lärarna väljer att förlägga sin förtroendearbetstid. Lärare med semesteranställning har, vid ordinarie arbetstid för heltid, vanligtvis en arbetstid på 40 timmar per vecka och minst 5 veckors semester.

Inom ramen för lärarnas totala arbetstid är arbetet med att genomföra undervisningen den mest framträdande arbetsuppgiften i grundskollärares yrkesvardag. Studien visar att heltidsarbetande grundskollärare i genomsnitt använder nära 17 timmar per vecka på att genomföra undervisning. Möjligen är mängden tid som den genomsnittliga läraren lägger på att genomföra undervisning ett resultat av att den så kallade undervisningsskyldigheten fortfarande utgör en norm för hur mycket av lärarens arbetstid som ska vara schemalagd, trots att den centralt reglerade undervisningsskyldigheten togs bort den sista december 1999. Den mängd tid som grundskollärare enligt studien använder till att genomföra undervisning ligger märkbart nära riktlinjerna i den tidigare undervisningsskyldigheten.[44] I grundskolans tidigare årskurser (1–6) ålade undervisningsskyldigheten lärare 17 timmar och 20 minuter undervisningstid per vecka. Motsvarande siffra för de senare årskurserna (7–9) var 16 timmar per vecka.

Hur kan fördelningen av arbetstid till övriga arbetsuppgifter, det vill säga utöver tiden till att genomföra undervisningen, förstås? I kapitel 1 framhålls att lärare har mött nya krav vad gäller bland annat dokumentation och administration, elevers hälsa och psykosociala miljö samt kontakter med föräldrar. Sett till de förändrade kraven på läraryrket under senare år är det väntat att grundskollärare använder en betydande del av sin arbetstid till analys och dokumentation av elevers utveckling, återkoppling av elevers kunskapsutveckling till elever och föräldrar, omsorg och ordning samt praktiskt och administrativt kringarbete. Eftersom det är första gången studien görs går det inte att utifrån denna studie säga om detta arbete ökat eller minskat i omfattning.

[43] Lärarförbundet 2012.
[44] Se Överenskommelse om lön och allmänna anställningsvillkor samt rekommendation om lokalt kollektivavtal m.m. (ÖLA 00).

Samtidigt som nya arbetsuppgifter ålagts lärarna finns det inget som tyder på att tidigare arbetsuppgifter tagits bort, eller nya stödfunktioner inrättats i skolan, i någon större omfattning. Studien visar att grundskollärarna undervisar ungefär lika mycket, eller mer än vad de förväntades göra innan undervisningsskyldigheten togs bort. Det betyder att flera arbetsuppgifter måste göras på lika mycket eller mindre tid.

Det finns i grunden två sätt att hantera detta för lärarna. Det ena är att arbeta mer. Studien visar att många grundskollärare har uppemot 50 timmars arbetsvecka. Hur motsvarande siffra skulle se ut om studien genomförts tidigare, exempelvis innan undervisningsskyldigheten togs bort, går inte att säga. Det andra sättet att hantera fler arbetsuppgifter är att ta tid från befintliga arbetsuppgifter. Med tanke på de nya krav som lärare möter är det sannolikt främst tiden till planering av undervisningen och reflektion kring undervisningen och läraruppdraget som lärare minskat på till förmån för nya arbetsuppgifter. Studien visar att särskilt tiden till reflektion utgör en relativt liten del av grundskollärarnas totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter, omkring 4 procent. Det motsvarar drygt 20 minuter under en genomsnittlig arbetsdag. Att just planering och reflektion kommer högst på listan av arbetsuppgifter som grundskollärarna vill ha mer tid till, kan tyda på att lärarna tagit tid från dessa delar av arbetet för att leva upp till de förändrade kraven.

Orsaker till ensamarbetet

Varför arbetar grundskollärare i huvudsak ensamma med centrala delar av läraryrket? Möjligen anser många grundskollärare att det egna arbetet blir bättre om det utförs på egen hand. Men sannolikt finns det också både strukturella och kulturella förutsättningar i skolan som gör att ensamarbetet är det normala för grundskollärare vad gäller exempelvis planeringen av undervisningen. Strukturella förutsättningar kan exempelvis handla om hur lärarnas schema för undervisningen är upplagda men också vilka fysiska och tekniska förutsättningar som finns för lärare att arbeta tillsammans i och utanför skolan. Att en betydande del av arbetet bedrivs i hemmet kan återspegla att det för en del lärare inte finns lämpliga miljöer i skolan för att arbeta med bland annat planering och bedömning. Många lärare har, som tidigare nämnts, en arbetstidsreglering med förtroendetid som möjliggör att de själva kan avgöra var och när de ska förlägga delar av sitt arbete.

Kulturella förutsättningar handlar om de föreställningar som finns bland lärare och andra, om hur och var läraryrket bör bedrivas. Möjligen beror den stora mängden ensamarbete på att det finns en slags individualism eller ensamhetskultur bland lärare. Utbildningsforskaren Andy Hargreaves påpekar att det i forskningslitteraturen om lärares arbete råder en enighet om att det åtminstone förekommit en utbredd individualism bland lärare.[45]

[45] Hargreaves 1998, s. 173–194.

Men även om den genomsnittliga andelen tid till samarbete är relativt liten bland grundskollärare i centrala delar av arbetet, visar studien att de lärare som samarbetar gör det under en betydande del av sin arbetstid. Det kan tolkas som att det i skolan – på vissa håll – ändå finns förutsättningar att arbeta tillsammans. Förutsättningarna till samarbete tycks exempelvis vara större för lärare som undervisar i yngre åldrar än för lärare som undervisar i äldre åldrar.

Frågan är vad i de strukturella och kulturella förutsättningarna som lärare som undervisar i yngre åldrar möter som gör att just de har större möjligheter till samarbete i undervisningen. Det finns resultat i studien som tyder på att schemaläggningen kan spela in. De lärare i studien som undervisar i de yngre åldrarna har oftare undervisning samtidigt som sina kollegor, vilket ökar möjligheten till samarbete i undervisningen (läs mer i kapitel 3). Lärarna som undervisar i de yngre åldrarna avslutar också undervisningen tidigare på eftermiddagen vilket gör att de har längre tid tillsammans med sina kollegor i skolan innan arbetsdagen tar slut. Men möjligen har också lärare som undervisar yngre åldrar en annan syn på samarbete än de som undervisar i äldre åldrar. En annan orsak kan vara att lärarna i årskurs 1–3 ofta undervisar i flera ämnen och därmed också kan ha lättare att arbeta ämnesövergripande.

Likheter och skillnader

Varför är det så pass stora likheter i tidsanvändningen mellan de olika grupper av grundskollärare som jämförs i studien? Och varför liknar resultaten i hög grad resultaten från andra tidigare studier inom området, studier som både är genomförda betydligt tidigare än Skolverkets studie och omfattar andra kategorier av lärare?

Några saker är betydelsefulla att ta fasta på inför tolkning av detta. För det första är det viktigt att understryka att resultaten här gäller i genomsnitt, det vill säga på gruppnivå. Likheter på gruppnivå innebär inte automatiskt likheter på individnivå. Det förekommer en variation mellan hur enskilda lärare fördelar sin tid, det framgår av kapitel 3. Det ska också sägas att analyserna av skillnader mellan olika grupper inom studien bygger på tabelljämförelser. Det går att förfina analyserna ytterligare i syfte att studera skillnader mer i detalj.

För det andra, att det finns likheter i tidsanvändningen mellan olika grupper av lärare behöver inte innebära att arbetets innehåll ser ut på samma sätt i dessa grupper. Även om tiden till att genomföra undervisningen är ungefär lika stor kan arbetssätt och klimat i klassrummen variera betydligt. Det finns sannolikt skillnader i hur olika grupper av lärare arbetar som inte fångas i denna studie av hur grundskollärarnas tid fördelas.

Hur ska då likheten mellan olika grupper av lärare i studien, men också likheterna i resultaten mellan Skolverkets studie och tidigare studier inom området, förstås? En tänkbar förklaring till likheterna är att det finns en slags grund-

läggande logik i läraryrket, som gör att lärare har anledning att använda tiden på samma sätt, i hög grad oberoende av exempelvis vem läraren är, vilka ämnen läraren undervisar i, och så vidare.

En sådan logik kan ha olika grunder. En grund kan vara att de strukturella förutsättningar som lärare möter i arbetet, mer eller mindre tvingar fram en viss fördelning av tiden. Lärare måste möjligen lägga en viss andel av sin tid på att skapa arbetsro eller rättning och bedömning för att få arbetet att fungera. En annan grund kan vara att det finns föreställningar om hur läraryrket ska bedrivas, bland både lärare, rektorer, huvudmän, elever och föräldrar, som skapar likheter.

Samtidigt som studien visar att det generellt sett är små skillnader mellan hur olika lärargrupper använder sin tid påvisar studien ändå vissa skillnader. Det är lärargrupper som tydligt möter andra strukturella villkor än lärare i allmänhet som också uppvisar en annan tidsanvändning. Lärare som undervisar i yngre åldrar kan exempelvis behöva lägga mer tid på omsorg och skapa ordning utanför klassrummet eftersom eleverna är yngre. Specialpedagoger och speciallärare har delvis andra arbetsuppgifter jämfört med övriga lärargrupper men har också vanligen mindre undervisningsgrupper vilket gör att de kan behöva lägga mindre tid på att skapa arbetsro.

Lärarnas syn på administration och dokumentation

Varför framhåller grundskollärarna att i synnerhet administration och dokumentation tar för mycket tid i anspråk? Studien visar att båda dessa delar av grundskollärares arbete – sammantaget – tar en betydande del av tiden i anspråk. Men det är dokumentationen som tar mest tid. Arbetet med rättning och bedömning respektive analys och dokumentation av elevers utveckling, som båda innehåller dokumentation, tar tillsammans i genomsnitt omkring 10 procent av grundskollärares totala tid till arbetsrelaterade aktiviteter i anspråk. Omkring 10 procent går till planering och i detta arbete ingår också att dokumentera planeringen. Administrationen av exempelvis frånvaro och ledighetsansökningar tar däremot en relativt liten del i anspråk, omkring 3 procent av den totala tiden.

En annan fråga som resultaten väcker är vad som ligger bakom att grundskollärarna, i de öppna svaren, sällan gör skillnad på administration och dokumentation av elevernas kunskapsutveckling. Fler studier behövs för att bättre förstå orsakerna till lärarnas syn på dokumentation.

Skolverkets kommentarer till resultaten

Alla elever har rätt till en likvärdig utbildning av god kvalitet. Hur lärarna arbetar är av stor vikt för kvaliteten i undervisningen. Kvalitet i undervisningen skapas genom att kunniga och engagerade lärare ger varje elev möjlighet att utveckla kunskaper och värden som leder till att eleverna uppnår de nationella målen och stimulerar viljan och lusten att lära mer. Undervisningen ska utgå från skolans styrdokument, ett vetenskapligt förhållningssätt samt beprövad erfarenhet och anpassas genom bredd och variation i metodval efter elevernas förutsättningar. Atmosfären i skolan ska präglas av öppenhet, trygghet och arbetsro.

Tiden är en förutsättning för kvaliteten i undervisningen. Hur lärare fördelar sin tid till olika arbetsuppgifter skapar förutsättningar för lärarna att bedriva en undervisning med god kvalitet. De försämrade resultaten i internationella kunskapsmätningar understryker att lärarnas arbetstid måste användas på allra bästa sätt.[46] Det behövs en diskussion om hur skolan kan bli bättre på att tillvarata lärares tid som en resurs för ökad måluppfyllelse i skolan.

Aktörer som skapar förutsättningar för läraryrket

Skolverket konstaterar att aktörer på samtliga nivåer i systemet har ansvar för villkoren i läraryrket. Både staten och skolans huvudmän, som reglerar och anger riktlinjer för lärares arbete, har ett ansvar för att lärarnas tid används på ett sätt som stärker förutsättningarna för skolan att bedriva en likvärdig utbildning av god kvalitet. Det är viktigt att staten, som fastställer normer för hur lärare ska arbeta genom skollagen och nationella styrdokument, beaktar hur de krav som staten ställer påverkar förutsättningarna för lärare att arbeta på ett sätt som skapar kvalitet och likvärdighet i skolan. Regeringen har tillsatt en utredare som kartlägger lärares samlade administrativa börda. Utredaren ska se över vilket administrativt stöd lärare har tillgång till och ge goda exempel på skolhuvudmän som jobbar effektivt med de administrativa bitarna av läraryrket.

Skolans huvudmän och rektorer har också en viktig funktion när det gäller att skapa förutsättningar för lärares arbete. Huvudmännen ska ansvara för att utbildningen genomförs i enlighet med bestämmelserna i skollagen.[47] Det pedagogiska arbetet i varje skolenhet ska ledas av rektor, som beslutar om sin enhets inre organisation.[48] Det krävs därför en uppmärksamhet på ramarna för, och användningen av lärarnas tid, bland huvudmän och rektorer.[49]

---

[46] Se t.ex. Skolverket 2012a och Skolverket 2012b.
[47] 2 kap. 8 § skollagen.
[48] 2 kap. 9–10 § skollagen.
[49] Skolverket 2006, s. 45.

Även lärarna har ett ansvar och handlingsutrymme att inom ramen för de förutsättningar som stat, huvudman och rektor ger, använda sin tid på ett sätt som leder till att eleverna uppnår de nationella målen och stimulerar viljan och lusten att lära mer. Skollagen anger att läraren har ansvar för den undervisning som läraren bedriver.[50] Enligt läroplanen ska läraren organisera och genomföra arbetet, bland annat så att eleven utvecklas efter sina förutsättningar och samtidigt stimuleras att använda och utveckla hela sin förmåga.[51] Diskussionen om hur lärare bör använda tiden, måste alltid föras utifrån elevernas behov i det konkreta sammanhanget.

Värna tiden till det som skapar kvalitet i undervisningen

Skolverket anser att en grundläggande princip i diskussionen om lärares yrkesvardag och tidsanvändning bör vara att lärare i första hand ska använda tiden till det som gynnar elevers kunskapsutveckling. Mycket forskning pekar på att läraren har en avgörande betydelse för elevernas lärande i skolan och kunskapen om vad i lärares yrkesvardag som skapar kvalitet i undervisningen har vuxit under senare år.[52]

Enligt skollagen ska alla elever ges den ledning och stimulans som de behöver i sitt lärande och sin personliga utveckling för att de utifrån sina egna förutsättningar ska kunna utvecklas så långt som möjligt enligt utbildningens mål.[53] För att kvalitet i undervisningen ska uppnås behöver lärare, utöver själva undervisningen, arbeta med att både förbereda och följa upp sin undervisning. I Skolverkets allmänna råd för planeringen och genomförandet av undervisningen beskrivs hur lärare bör planera och genomföra undervisningen utifrån läroplanen och kursplanerna samt hur rektor bör ge förutsättningar för en strukturerad undervisning.[54]

Att genomföra undervisning är lärares huvuduppgift och en förutsättning för lärande i skolan. I de allmänna råden för planering och genomförande av undervisningen anges att eleverna ska ges ett kontinuerligt och aktivt lärarstöd, genom strukturerad undervisning i den omfattning som behövs för att skapa förutsättningar för att eleverna når de kunskapskrav som minst ska uppnås och i övrigt utvecklas så långt som möjligt inom ramen för utbildningen.[55] Undervisningen kan utveckla kunskaper och värden som leder till att eleverna uppnår de nationella målen och stimulerar viljan och lusten att lära mer.

---

[50] 2 kap. 15 § skollagen.
[51] Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.
[52] Se t.ex. Hattie 2009.
[53] 3 kap. 3 § skollagen.
[54] Skolverket 2011a.
[55] Skolverket 2011a, s. 17.

För att lärare ska kunna genomföra undervisning av god kvalitet, krävs att de har tid till planering av undervisningen. Det krävs också att de har tid att arbeta med rättning och bedömning av elevers arbete, analys och dokumentation av elevers utveckling samt återkoppling av elevernas kunskapsutveckling till elever och föräldrar. Läraren måste utvärdera hur väl den egna undervisningen tillgodoser elevernas behov och identifiera vilka anpassningar som behöver göras under arbetet.[56]

Att tiden till undervisningsrelaterade aktiviteter – utanför själva undervisningen – har betydelse för elevers kunskapsutveckling, visar inte minst erfarenheter från Finland. I Finland är det genomsnittliga antalet timmar som lärare undervisar lägre än i andra OECD-länder.[57] Pasi Sahlberg, som är expert på det finska utbildningssystemet, menar att när lärare i andra länder fortsätter att undervisa, arbetar de finska lärarna istället med att bland annat planera och utveckla undervisningen samt analysera och dokumentera elevers utveckling.

Läraryrket är ett intellektuellt yrke, som ska präglas av kritisk reflektion. Forskningen påpekar att reflektionen kring undervisningen ständigt måste vara närvarande i skolan om lärarna ska stå väl rustade i arbetet med att ge alla elever möjligheter att nå målen. Utbildningsforskaren John Hattie menar, på basis av sina omfattande studier av vad som påverkar elevers resultat, att läraryrket bör inbegripa kontinuerliga och systematiska diskussioner bland lärarna på skolan, som kännetecknas av ett reflekterande förhållningssätt bland deltagarna.[58] Skollagen slår fast att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.[59] Ett vetenskapligt förhållningssätt till undervisning och lärande utvecklas successivt. Lärare bör under sin tid som verksamma i skolan få stöd och vägledning, såväl från mer erfarna kollegor som från relevant forskning. Att varje lärare har utrymme för reflektion kring undervisningen och läraruppdraget är en förutsättning för att skolan ska kunna leva upp till skollagens krav i detta avseende.

Lärare behöver också kontinuerlig kompetensutveckling, särskilt i en tid då nya politiska reformer ställer nya krav på lärare. Skollagen slår fast att huvudmannen ska se till att personalen vid skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling och att de har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet. [60]

[56] Skolverket 2011a.
[57] Sahlberg 2010, s. 91.
[58] Hattie 2009, s. 239.
[59] 1 kap. 5 § skollagen, tredje stycket.
[60] 2 kap. 34 § skollagen.

Värna tiden tillsammans med eleverna

Lärande kan ske i allt arbete tillsammans med eleverna, det vill säga inte enbart under lektionerna och andra strukturerade undervisningssituationer. Även arbetet med exempelvis omsorg och ordning – såväl i som utanför klassrummet – har alltså en viktig funktion för kvaliteten i lärandet. I detta arbete kan lärare och elever skapa förtroendefulla relationer till varandra. Skolverket har tidigare påpekat att forskningen visar att skolor som präglas av nära och förtroendefulla relationer till eleverna har bättre förutsättningar för goda resultat.[61]

Lärare har ett uppdrag som omfattar mer än arbetet med att planera och genomföra undervisningen. Skollagen slår fast lärarens ansvarar för och befogenheter vad gäller arbetet med att skapa trygghet och studiero i skolan.[62] Läroplanen anger att läraren ska uppmärksamma och i samråd med övrig skolpersonal vidta nödvändiga åtgärder för att förebygga och motverka alla former av diskriminering och kränkande behandling. Läraren ska samarbeta med hemmen i elevernas fostran och klargöra skolans normer och regler som en grund för arbetet och för samarbete.[63] I arbetet tillsammans med eleverna utanför undervisningen kan skolans värdegrund förankras och gestaltas i praktiken.

Att lärare arbetar tillsammans stärker förutsättningarna för kvalitet och likvärdighet

Att studien visar att grundskollärayrket i hög grad är ett ensamarbete i fråga om planering och genomförande av undervisningen samt analys och dokumentation av elevers utveckling är värt att uppmärksamma, både ur ett kvalitets- och likvärdighetsperspektiv. Erfarenheter visar att det finns stora pedagogiska förtjänster med att lärare tillsammans analyserar uppläggning och genomförande av undervisningen. Det finns exempelvis studier som pekar på att i skolor som har mer gemensam planeringstid för lärarna, där når eleverna högre resultat än andra i jämförbara skolor.[64] Det finns också studier som visar att elevers resultat blir bättre om lärare, i dialog med sina kollegor, analyserar elevers kunskapsutveckling och reflekterar kring undervisningspraktiken.[65]

Förutsättningarna för likvärdigheten i skolsystemet påverkas också av att lärare arbetar tillsammans med sina kollegor. Gemensam planering av undervisningen utifrån styrdokumenten ökar möjligheten till likvärdighet i genomförandet av undervisningen. Om lärare arbetar tillsammans med analys och dokumentation av elevers utveckling stärks förutsättningarna för lärarna att

[61] Skolverket 2009, s. 248.
[62] 5 kap. § 6–8 skollagen.
[63] Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.
[64] Miles & Darling-Hammond 1998.
[65] Hattie 2009.

göra likvärdiga bedömningar. Enligt Skolverkets allmänna råd för planering och genomförande av undervisningen bör lärarna, tillsammans på skolenheten, regelbundet analysera och diskutera hur olika elevprestationer ska bedömas i förhållande till kunskapskraven.[66]

Lärare ska samverka med andra lärare för att nå de nationella målen.[67] Det är rektor som ska ge möjlighet för lärare att enskilt och tillsammans med andra lärare, planera och följa upp undervisningen. Undervisningen ska organiseras och genomföras så att eleverna får möjlighet att arbeta ämnesövergripande. Detta förutsätter att rektor ger lärare möjlighet att, enskilt och tillsammans med andra lärare, kontinuerligt planera, följa upp och anpassa undervisningen så att den i så stor utsträckning som möjligt gynnar varje elevs kunskapsutveckling.

Skapa goda förutsättningar för lärare att dokumentera arbetet i skolan

Att vara lärare innebär att det egna arbetet ska dokumenteras.[68] Det finns flera skäl till varför dokumentationen har en viktig funktion i lärares arbete. Ett viktigt skäl är att det stärker elevens rätt till en likvärdig utbildning av god kvalitet. Dokumentationen är en förutsättning för att en god undervisning ska kunna bedrivas och för att elevernas kunskapsutveckling ska kunna utvärderas och följas upp på ett bra sätt.[69]

Ett annat skäl är att dokumentationen är betydelsefull för att skolan ska kunna leva upp till skollagens krav att utbildningen ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Beprövad erfarenhet är en erfarenhet som är dokumenterad, delad och prövad i ett kollegialt sammanhang.[70] Kraven på dokumentation är även viktiga ur ett rättssäkerhetsperspektiv. Det handlar exempelvis om att kunna se hur läraren har gjort olika bedömningar, men också viktigt vid förändringar i skolsituationen när eleven byter exempelvis grupp, klass eller skola.[71] Dokumentation är också central för att arbetet för att motverka kränkande behandling i skolan ska kunna följas upp på ett bra sätt. För att dokumentationen ska fungera som det är tänkt är det angeläget att lärare har goda förutsättningar att arbeta med dokumentation i skolan. Huvudmännen och rektorerna har ansvar för att skapa förutsättningar för lärare att dokumentera arbetet på ett sätt som överensstämmer med de nationella bestämmelserna.

---

66 Skolverket 2011a, s. 25.
67 Skolverket 2011a, s. 15.
68 Skolverket 2012d, s. 13, se även Skolverket 2012e.
69 Skolverket 2011a.
70 Skolverket 2012c.
71 Se Skolverket 2012d, s. 13.

Referenser

Referenser

Aili, Carola, Ulf Blossing och Ulrika Tornberg (2008). *Läraren i blickpunkten – olika perspektiv på lärares liv och arbete.* Stockholm: Lärarförbundets förlag.

Appeltofft, Malin, Anna Landra Björklund, Katarina Engström, Karin Mogren och Emma Rosengren (2011). ”Omöjligt uppdrag att vara lärare idag”. Debattartikel. *Svenska dagbladet.* 2011-10-09.

Belli, Robert F., Frank P. Stafford och Duane F. Alwin (2009). *Calendar and Time Diary. Methods in Life Course Research*. Thousand Oaks: SAGE Publications.

Deakin, Gemma, Nicola James, Mike Tickner och Jane Tidswell (2010). *Teachers' workload diary survey 2010. Research Report DFE-RR057.* Department of Education.

Förordning (SKOLFS 2010:37) om läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet.

Fredriksson, Anders (2010). *Marknaden och lärarna. Hur organiseringen av skolan påverkar lärares offentliga tjänstemannaskap.* Göteborg: Göteborgs universitet.

Gardner Sundström, Ingela & Maria Stockhaus (2011). ”Tillsammans kan vi förbättra lärarnas arbetssituation”. Debattartikel. *Dagens nyheter*. 2011-12-09.

Hargreaves, Andy (1998). *Läraren i det postmoderna samhället.* Svensk översättning av Sten Andersson. Lund: Studentlitteratur.

Hattie, John (2009). *Visible Learning.* London: Routledge.

Högskoleverket (2008). *Frihetens pris – ett gränslöst arbete. Rapport 2008:22R*

HÖK (2012). Huvudöverenskommelse om lön och allmänna anställningsvillkor samt rekommendation om lokalt kollektivavtal m.m. Förhandlingsprotokoll. 2012-09-26

Lärarförbundet (2012). Lön, arbetstid, avtal (Elektronisk) Tillgänglig: [http://www.lararforbundet.se/web/ws.nsf/webbIndexsida?ReadForm&index=753E581F76022319C12578BD002B9BC0&kategoriid=004489EC] 2012-12-16

Menter, Ian, Margery McMahon, Christine Forde, John Hall, Alastair McPhee, Fiona Patrick och Alison M Devlin (2006). *Teacher working time research.* Glasgow: University of Glasgow

Miles, Karen Hawley & Linda Darling-Hammond (1998). ”Rethinking the allocation of teaching resources: some lessons from high performing schools”. *Educational Evaluation and Policy Analysis*, 14 (4), 307-332.

Månsson, Eva (2002). *Hinder och möjligheter för lärare i dagens skola. Ett underlag för arbetsutvärdering.* Arbetslivsinstitutet Syd.

Parding, Karolina (2010). ”Lärares arbetsvillkor – handlingsutrymme i tider av förändrad styrning”. *Didaktisk Tidskrift.* 19(2).

Prop. 2012/13:1 Budgetpropositionen för 2013, Utgiftsområde 16: Utbildning och universitetsforskning.

Sahlberg, Pasi (2011). *Finnish Lessons: What Can the World Learn from Educational Change in Finland?* New York: Teachers College Press.

SCB (2012) *Nu för tiden. En undersökning om svenska folkets tidsanvändning år 2010/11, Levnadsförhållanden rapport 123.*

Sirén, Eva-Lis (2012). ”Tydliggör gränserna”. Ledare. *Lärarnas Tidning.* Nummer 16, årgång 23.

Skollagen (2010:800).

Skolverket (2006). *Lusten och möjligheten. Om lärarens betydelse, arbetssituation och förutsättningar. Rapport 282.*

Skolverket (2009). *Vad påverkar resultaten i svensk grundskola? Kunskapsöversikt om betydelsen av olika faktorer.*

Skolverket (2011a). *Planering och genomförande av undervisningen – för grundskolan, grundsärskolan, specialskolan och sameskolan.* Skolverkets allmänna råd.

Skolverket (2012a). *TIMSS 2011. Svenska grundskoleelevers kunskaper i matematik och naturvetenskap i ett internationellt perspektiv. Rapport 380.*

Skolverket (2012b). *PIRLS 2011. Läsförmågan hos svenska elever i årskurs 4 i ett internationellt perspektiv. Rapport 381.*

Skolverket (2012c). *Utvecklingssamtalet och den skriftliga individuella utvecklingsplanen.* Skolverkets allmänna råd.

Skolverket (2012d). *Systematiskt kvalitetsarbete – för skolväsendet.* Skolverkets allmänna råd.

Skolverket (2012e). *Promemoria om vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet.* Intern PM.

Stenlås, Niklas (2009). *En kår i kläm. Läraryrket mellan professionella ideal och statliga reformideologier.* Expertgruppen för studier i offentlig ekonomi. 2009:6.

Stockholms stad (2007). *Så använder lärarna sin arbetstid: enligt en tidsmätning under två veckor i november 2006.* Revisionsrapport.

Svederberg, Eva och Mona Holmqvist (2011). *Hållbar lärare i en hållbar skola. I Skolan och läraruppdraget – att bli och vara lärare.* Mona Holmqvist (red). Lund: Studentlitteratur.

Bilagor

Bilaga 1. Mer om studiens genomförande

I denna bilaga redovisas grunddragen i studiens utformning, vilka fordras för att kunna förstå och värdera resultaten i rapporten. För en mer detaljerad redogörelse av undersökningens utformning, hänvisas till den tekniska rapport som SCB upprättat och där SCB dokumenterat studiens genomförande och metoder.[72]

Tidsdagboken

De data om grundskollärares tidsanvändning, som ligger till grund för studien, är insamlade med hjälp av en så kallad tidsdagbok.[73]

I dagböckerna fick lärarna registrera vad de gjorde för varje tiominutersintervall, under hela mätdygnet. Enligt SCB är tiominutersintervall lämpliga, eftersom det tvingar respondenterna att ta ställning till hur de använder dygnet under en viss tid utan att bli så detaljerad att det är omöjligt att ange vad de gjorde. Varje mätdygn börjar 04.00 och avslutas 24 timmar senare, det vill säga 04.00 påföljande natt. Motivet bakom att lärarna fick registrera tiden för ett helt dygn, är att Skolverket vill fånga all tid som lärare lägger ner på sitt arbete, även om det sker utanför skolan. Att mätdygnet börjar 04.00, och inte exempelvis klockan 00.00, beror på att de flesta människor sover 04.00.

Dagboken innehåller 22 fördefinierade aktiviteter som lärarna använde när de fyllde i dagboken. I dagboken ombads lärarna också att ange platsen för de arbetsrelaterade aktiviteterna. Skolans styrdokument, tidigare forskning och utvärderingar samt tre pilotstudier ligger till grund för dagbokens fördefinierade aktiviteter och platser.

Lärarna fick enbart ange den huvudsakliga aktiviteten, per tiominutersperiod. Strax över 3 procent av den drygt halva miljon tiominutersperioder som ingår i studien, saknar en angivelse av aktivitet. Och drygt 1 procent av perioderna är dubbelmarkerade. De lärare som fyllt i sin dagbok har alltså sammantaget gjort det med stor noggrannhet.

Lärarna ombads, av integritetsskäl, att enbart ange plats för de arbetsrelaterade aktiviteterna. Många lärare har angivit plats även då de inte arbetat. En del har inte registrerat plats under arbetstiden. Totalt saknas platsangivelser för drygt 18 procent av alla tiominutersperioder. Under mindre än 1 procent av tiominutersperioderna är platsen dubbelmarkerad.

[72] Den tekniska rapporten kan rekvireras via Skolverkets hemsida: www.skolverket.se/lärartidsstudien.

[73] Dagboken ingår i den tekniska rapport som SCB gjort för att dokumentera tillvägagångssättet i studien.

Tre pilotstudier ligger till grund för dagboken

För att utveckla dagboken och dess aktiviteter genomfördes, som tidigare nämnts, tre pilotstudier. Det övergripande syftet med dessa var att komplettera erfarenheterna från redan utförda tidsanvändningsstudier bland lärare och utveckla ett mätinstrument som på en lämplig detaljnivå kan fånga alla delar av lärares yrkesvardag.

Den första pilotstudien syftade specifikt till att identifiera aktiviteter, och finna praxisrelevanta begrepp, som fångar alla de olika moment som grundskollärare ägnar sig åt. I den första pilotstudien fick sju strategiskt utvalda lärare i grundskolan, under tre dagar, föra en öppen dagbok över sina arbetsuppgifter. I dagboken, som hade formen av en vanlig anteckningsbok, fick lärarna i tre kolumner skriva vad de gjorde, vem de var tillsammans med och var de befann sig. Materialet kategoriserades och användes för att sätta samman en testversion av dagboken i kombination med erfarenheter från tidigare studier och centrala begrepp i skolans styrdokument.

Syftet med den andra pilotstudien var att pröva funktionaliteten i den testdagbok som utvecklades i den första pilotstudien. Syftet var också att pröva de bakgrundsfrågor som var tänkta att ingå i enkäten i huvudundersökningen. Totalt 29 grundskollärare – med olika bakgrund avseende undervisningsämne, årskurs och huvudmannaskap – fyllde i testdagboken under en dag vardera. Efter ifyllandet fick lärarna också fylla i en enkät med utvärderande frågor kring dagboken. Erfarenheterna efter den andra pilotstudien gjorde att dagboken modifierades på en del punkter – både vad gäller struktur och begreppsanvändning.

Den tredje pilotstudien utgjordes av ett så kallat kognitivt test vars främsta syfte var att undersöka hur lärarna på ett djupare plan uppfattar dagbokens innehåll och utformning och om denna upplevelse ligger i linje med intentionerna bakom formuleringen av aktiviteter, bakgrundsfrågor och dagbokens utformning. Totalt sex grundskollärare i varierande undervisningsämnen och årskurser deltog i studien. Lärarna i den tredje pilotstudien registrerade först sin tidsanvändning under ett dygn. Därefter intervjuades lärarna kring dagbokens utformning och innehåll. Den tredje pilotstudien utfördes av SCB. Erfarenheterna från den tredje pilotdagboken sammanställdes och låg till grund för den slutgiltiga versionen av dagboken som användes i huvudstudien.

Undersökningsperioden

Datainsamlingen i huvudstudien pågick under vårterminen 2012. Insamlingen inleddes onsdagen den 11 januari och avslutades onsdagen den 20 juni. Anledningen till att hela terminen ingår i studien är ambitionen att fånga grundskollärares yrkesvardag, under olika delar av terminen. Det betyder att en del lärare fick fylla i dagböcker när deras elever lämnat skolan för sommarlov och läraren arbetar med exempelvis planering.

SCB skickade inte ut dagböcker i samband med lärarnas lovdagar, under exempelvis sportlov och påsk. Via kommunernas hemsidor tog Skolverket fram uppgifter över läsårstider för grundskolans lärare. Alla skolor i kommunen antogs följa samma läsårstider, oavsett huvudman.[74]

Ett par veckor innan SCB skickade ut dagboken fick de utvalda lärarna ett så kallat förbrev, där studiens syfte presenterades. Grundskollärarna fick dagboken skickad till sina hemadresser. Med dagboken följde ett missiv där det bland annat framgick hur lärarnas svar är skyddade och hur data ska användas. På dagbokens framsida fanns ett av SCB slumpmässigt utvalt mätdygn angivet. Lärarna uppmanades att registrera tiden för det förtryckta mätdygnet.

Dagboken kom lärarna till handa cirka en vecka innan deras mätdygn inföll, och två dagar innan själva mätdygnet fick lärarna ett påminnelsekort, där de uppmanades att fylla i dagboken. Påminnelsekortet skickades ut från och med vecka 8, i syfte att öka svarsbenägenheten.

De lärare som inte skickade in dagboken fick en påminnelse och en ny dagbok med ett nytt mätdygn. Därefter skickade SCB inte ut fler dagböcker.

Urval och svarsandel

Undersökningen omfattar lärare i grundskolans årskurs 1–9, som alltså utgör populationen. Vissa begräsningar har gjorts vid urvalet:

- Endast lärare som är i tjänst (ej tjänstlediga) och med en tjänstgöringsomfattning om minst 50 procent, har inkluderats.
- Endast lärare födda efter år 1945 har inkluderats.
- Lärare som arbetar på konfessionella friskolor har exkluderats.
- Modersmålslärare har exkluderats.

[74] En kommun angav att eleverna har flexibelt sportlov och under en period kan välja en vecka när de ska vara borta från skolan. Enligt samtal med en tjänsteman inom denna kommun är det dock särskilt en vecka som de flesta elever och lärare har sportlov. Denna vecka skickades ingen dagbok till lärarna i denna kommun.

Vid urvalet har SCB använt Skolverkets register över pedagogisk personal. Urvalet omfattar 8 000 grundskollärare och är stratifierat efter kön, skolhuvudman (kommunal och enskild) och H-region.[75] Stratifieringen gjorde SCB för att säkerställa att tillräckligt många lärare skulle komma med i urvalet.

Av de 8 000 utvalda lärarna var det totalt 4 280 som skickade in dagboken. Det motsvarar cirka 56 procent av urvalet (när den så kallade övertäckningen är borträknad).[76] Detta ligger i paritet med andra jämförbara studier.[77]

I dagboken fick lärarna besvara om de arbetat under den specifika dagboksdagen. De som inte arbetat, exempelvis på grund av ledighet, sjukfrånvaro eller vård av sjukt barn, räknas som inkomna. Men de är inte medtagna i analysen eftersom de inte arbetat den aktuella mätdagen och det är tiden till arbete som står i fokus i studien. Totalt rör det sig om 654 lärare som hört av sig och meddelat att de inte arbetade den aktuella mätdagen. Det betyder att i analyserna används totalt 3 626 dagböcker. I tabellen nedan sammanställs uppgifter om urvalet och bortfall, samt svarande i studien.

Urval, bortfall och svarande i studien

	Antal	Andel av urval (procent)
Population	78 076	
Urval	8 000	
Övertäckning	*320*	*4,0*
Urval exkl. övertäckning	7680	
Bortfall	3 400	44,3
*Svarande, men arbetade ej den specifika dagboksdagen**	*654*	*8,5*
Svarande, arbetade den specifika dagboksdagen	*3 626*	*47,2*
Svarande totalt	**4 280**	**55,7**

*Varav 14 ej fyllt i dagboksdelen

[75] H-regioner (där H står för Homogena med avseende på befolkningsunderlaget) är en gruppering av kommuner efter lokalt och regionalt befolkningsunderlag, längs skalan storstad – glesbygd.

[76] Övertäckning uppstår när urvalsramen inte överensstämmer med undersökningspopulationen. Information om övertäckning erhölls dels genom svar på en fråga i dagboken, dels genom kontakter under datainsamlingen. Den första frågan i dagboken syftade till att kontrollera att individen i praktiken inte utgjorde övertäckning. Eftersom enbart lärare som arbetar 50 procent eller mer ingår i studien, så fastställdes om läraren vid tiden för dagboksifyllandet hade en tjänstgöringsgrad om minst 50 procent som lärare i grundskolan. Övertäckningen handlar således om att en lärare har fått en dagbok som de inte ska svara på eftersom de inte tillhör målpopulationen.

[77] I Skolverkets återkommande undersökning *Attityder till skolan*, och 2012 års upplaga, uppgår andelen svarande lärare till omkring 60 procent. I SCB:s tidsanvändningsstudie bland befolkningen, är andelen svarande av urvalet ungefär 41 procent (SCB 2012).

Bortfall

Bortfall består av objektsbortfall, som innebär att tidsdagboken inte är besvarad alls. Men också av partiellt bortfall som innebär att vissa frågor i tidsdagboken inte är besvarade. Objektsbortfall kan bland annat bero på att uppgiftslämnaren inte är villig att delta i undersökningen, att uppgiftslämnaren inte går att nå eller är förhindrad att medverka. Kända orsaker till objektsbortfallet redovisas i tabellen nedan.

Angivna orsaker till objektsbortfall

	Antal
Ej avhörda	3 317
Postreturer	28
Avböjd medverkan	50
P.g.a. frivilligheten	*32*
P.g.a. ej tid	*8*
P.g.a. undersökningens syfte	*1*
P.g.a. enkät inkommen blank	*9*
Förhindrad medverkan	5
P.g.a. fysiskt/psykiskt hinder	*4*
P.g.a. språksvårigheter	*1*
Totalt	**3 400**

SCB har genomfört en bortfallsanalys som visar att det finns skillnader i svarsandel mellan olika lärargrupper. Bortfallet är till exempel högre bland män, yngre lärare, visstidsanställda, lärare utan pedagogisk högskoleexamen och bland lärare med mindre än tio års erfarenhet i yrket. Det är även högre bland lärare som arbetar i fristående skolor och i storstäder.

Bortfallets konsekvenser för resultaten

Bortfallet medför problem för generaliseringen av resultatet till hela populationen, om lärarna som inte har svarat har en annan tidsanvändning jämfört med de som har svarat. Finns det någon anledning att tro att det är så? Sammantaget är det lite som tyder på det. Det råder i själva verket stora likheter i tidsanvändningen mellan de olika grupper av lärare som kan identifieras genom Skolverkets register, exempelvis mellan kvinnor och män samt mellan lärare med olika åldrar (se kapitel 4). För att hantera den eventuella felskattning som skillnaderna i bortfall mellan identifierbara grupper skapat, har SCB använt så kallade kalibrerade vikter när resultatet räknas om till populationsnivå. Det är den strategi som SCB rekommenderar i denna typ av undersökningar (läs mer i SCB:s tekniska beskrivning).

Men det kan finnas egenskaper bland bortfallspersonerna som inte går att fånga in med hjälp av att använda kalibrerade vikter. Det är sådana egenskaper som inte finns registrerade, exempelvis motivation, arbetsbelastning och allmän inställning till enkäter. För att få en insikt i vilka motiveringar som kan ligga bakom bortfallet har Skolverket genomfört en särskild uppföljning av studien som bland annat innehåller telefonintervjuer med lärare som valts ut för studien.[78] Uppföljningen visar att det finns en lång rad olika motiv bakom bortfallet. En del av dessa motiv är mindre oroväckande, det vill säga ur perspektivet att bortfallet skapat skevheter i skattningar av populationens tidsanvändning. Exempelvis hänvisningar till en allmän enkättrötthet eller tveksamhet inför att studien överhuvudtaget kan få betydelse, är mindre problematiska eftersom det är svårt att tänka sig att dessa motiv samvarierar med lärarnas tidsanvändning.

Men i uppföljningen anger lärarna också motiv till bortfall som kan hänga samman med tidsanvändningen. Låg respektive hög arbetsbelastning är de mest tydliga exemplen på detta. Dessa motiv leder dock till två helt olika konsekvenser. Att avstå ifyllande på grund av låg arbetsbelastning kan leda till överskattning av den totala arbetstiden och vissa arbetsuppgifter medan att avstå ifyllande på grund av hög arbetsbelastning kan resultera i underskattning.

Detta, tillsammans med det faktum att det finns stora likheter i resultatet mellan denna studie och andra studier, leder till bedömningen att bortfallet har en begränsad betydelse och att det därför är möjligt att generalisera resultatet till populationen. En fullständig säkerhet kring detta är dock inte möjlig att uppnå.

Bakgrundsfrågor och registervariabler

Utöver tidsregistreringen innehöll dagboken ett antal öppna frågor och flervalsfrågor. Bland annat tillfrågades lärarna om i vilka ämnen och årskurser som de undervisar i. Även ett antal öppna frågor som fångar lärarnas helgarbete och syn på sin tidsanvändning, ingick i dagboken.

Förutom bakgrundsfrågorna har data om lärarna i studien hämtats från Skolverkets register över pedagogisk personal samt skol- och elevregister. Det rör sig bland annat om uppgifter om kön, ålder, år i yrket, befattning och behörighet. Det rör sig också om uppgifter om skolstorlek, skolhuvudman, lärartäthet och föräldrarnas utbildningsnivå på skolan.

---

[78] Uppföljningen syftar till att undersöka hur lärarna uppfattade studien, och i synnerhet dagboken. Orsaker till bortfall är en av flera frågor som följs upp. Uppföljningen bygger bland annat på telefonintervjuer med drygt 40 lärare. Både lärare som valt att besvara, och inte besvara dagboken, har deltagit. Uppföljningen bygger också på en sammanställning av bortfalls- och inflödesstatistiken samt en genomgång av de synpunkter på studien och dagboken som inkommit i enkätens öppna svar och genom mejl och telefonsamtal från de utvalda lärarna.

Tabelljämförelser

Analyserna av skillnader mellan olika grupper av grundskollärare bygger på tabelljämförelser. Tabelljämförelser har den nackdelen att de med nödvändighet bygger på en kategorisering av olika variabler. Risken är att eventuella skillnader inom dessa grupper inte syns. Det finns dock möjligheter till fortsatt analys av de data som samlats in i studien, i syfte att djupare undersöka skillnader mellan olika grupper av grundskollärare.

Hur stor ska skillnaden i tidsanvändningen mellan två grupper av grundskollärare vara, för att det ska vara rimligt att lyfta fram den? På den frågan finns inget givet svar. Det hör delvis ihop med att det är första gången som den här studien genomförs, vilket betyder att det inte är känt hur olika grupper av grundskollärare brukar använda sin tid. I studien används tre kriterier för att identifiera substantiella skillnader.

För det första lyfts enbart skillnader som är statistiskt säkerställda. För det andra tar studien hänsyn till förhållandet mellan olika aktiviteter. Det vill säga, skillnader som består av att en grupp lärare använder *mer* tid till en (eller flera) aktiviteter samtidigt som samma grupp använder *mindre* tid till en (eller flera) andra aktiviteter, är mer väsentliga. För det tredje, även givet dessa kriterier, krävs att det görs en tolkning av huruvida skillnaden är av en meningsfull storlek. Statistiskt säkerställda skillnader mellan grupper som enbart uppgår till en knapp procentandel av den totala tiden till arbetsrelaterade aktiviteter eller ett par minuter, redovisas inte heller.

Hur lärare använder sin tid skapar förutsättningar för kvaliteten och likvärdigheten i skolan. Men under senare år har det kommit flera rapporter som pekar på att läraryrket har förändrats och att lärarna förväntas utföra allt fler uppgifter, utöver de traditionella undervisningsuppgifterna. Samtidigt är kunskapen om hur lärares yrkesvardag ser ut tämligen begränsad.

Hur mycket undervisar lärare? Har lärare tid till att planera och reflektera kring undervisningen och läraruppdraget? Hur mycket tid går åt till omsorg och skapa ordning i skolan? I vilken utsträckning arbetar lärare tillsammans med sina kollegor när det gäller att till exempel analysera och dokumentera elevers utveckling? Genom att redovisa resultat från den första nationella studien av grundskollärares tidsanvändning, ger denna rapport svar på dessa och många andra frågor.

Studien bygger på dagboksanteckningar från 3 626 grundskollärare, insamlade av Statistiska Centralbyrån under vårterminen 2012. Målet är att rapporten ska fungera som underlag för diskussioner om lärares yrkesvardag och villkor bland skolans huvudmän, politiker, tjänstemän, rektorer och lärare.

Skolverket

www.skolverket.se